№ 90. ПЯТНИЦА, 17 НОЯБРЯ. 1861. PIĄTEK, 17 LISTOPADA. №r. 90.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ — KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. — GAZETA URZĘDOWA.

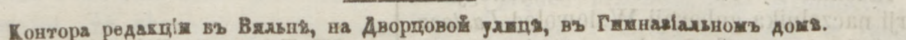
„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Цѣна за годъ . . . 10 р.
„ „ съ пересылкою . . . 12 „
„ за полъ года . . . 5 „
„ „ съ пересылкою . . . 6 „
„ на четверть года . . . 2 „ 50 к.
„ „ съ пересылкою . . . 3 „
„ за 1 мѣсяцъ . . . 1 „

За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

WARUNKI PRZEDPŁATY.

Cena roczna . . . rs. 10
„ „ z przesyłką . . . „ 12
„ półroczna . . . „ 5
„ „ z przesyłką . . . „ 6
„ kwartalna . . . „ 2 k. 50.
„ „ z przesyłką . . . „ 3
„ miesięczna . . . „ 1

Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz druku po kop. 17.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 14 ноября.

Высочайшимъ приказомъ, 9 ноября, назначается: управляющій министерствомъ внутреннихъ дѣлъ, статсъ-секретарь, тайный совѣтникъ *Валуевъ* министромъ внутреннихъ дѣлъ, съ оставленіемъ въ званіи статсъ-секретаря.

ВЫСОЧАЙШІЙ РЕСКРИПТЪ,

данный на имя Санктпетербургскаго военнаго генералъ-губернатора князя Суворова.

Князь Александръ Аркадіевичъ! Указомъ, въ 4-й день сего ноября, правительствующему сенату даннымъ, Я назначилъ васъ С. Петербургскимъ военнымъ генералъ губернаторомъ. Призывая васъ на новое поприще служебной дѣятельности, Я вмѣняю Себѣ въ пріятный долгъ выразить вамъ полную Мою признательность за истинно-полезные и неутомимые труды ваши во время четырнадцати-лѣтняго управленія прибалтійскимъ краемъ. Заботливая дѣятельность ваша обнимала всѣ отрасли этого управленія и вездѣ ознаменовала себя успѣхами. Благосостояніе крестьянъ быстро развивается въ Курляндской губерніи и въ значительнѣйшей части Лифляндской, а въ Эстляндской положено прочное основаніе улучшенію ихъ быта изданными, при содѣйствіи вашемъ, постановленіями. Городское хозяйство приведено въ правильное устройство, способствовавшее возвышенію городскихъ доходовъ. Рижскія торговыя постановленія подвергнуты пересмотру и подъ руководствомъ вашимъ составлены подробныя предположенія о тѣхъ преобразованіяхъ, которыхъ требуютъ измѣнившіяся мѣстныя отношенія и нужды. Будущность рижскаго порта обезпечена сооруженною при входѣ въ оный дамбою. Рижско-Динабургская желѣзная дорога построена и сообщеніе по ней открыто. Городъ Рига, средоточіе торговой и промышленной дѣятельности значительной части придвинскаго края, пріобрѣлъ, въ слѣдствіе упраздненія крѣпостныхъ верковъ, надлежащій просторъ для дальнѣйшаго развитія. Постепенное преуспѣяніе бывшихъ въ управленіи вашемъ губерній не подвергалось никакимъ колебаніямъ. Общественное спокойствіе и мирные промышленные труды жителей не прерывались и во время минувшей войны, когда, сверхъ другихъ занятій вашихъ, на васъ была возложена, сперва по званію начальника войскъ, въ Лифляндской губерніи разложенныхъ, а затѣмъ по званію командира отдѣльнаго балтійскаго корпуса, оборона части предѣловъ имперіи. Наконецъ, кромѣ несомнѣнныхъ и важныхъ успѣховъ по разнымъ частямъ управленія, вы оставляете за собою благодарную память въ сердцахъ жителей края. Мнѣ извѣстно, что они съ прискорбіемъ разстаются съ вами. Всегдашнее Мое желаніе, чтобы правительствующіе и управляемые соединялись узами взаимной привязанности и взаимнаго довѣрія, вами вполнѣ было понято и испол-

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 14 listopada.

— Przez Najwyższy rozkaz d. 9-go listopada zarządzający ministerjum spraw wewnętrznych Sekretarz Stanu, tajny radca *Wałujew.* mianowany został ministrem spraw wewnętrznych, z pozostawieniem w godności Sekretarza Stanu.

NAJWYŻSZY RESKRYPT,

do Sanktpetersburskiego wojennego jeneral-gubernatora Księcia Suworowa.

Książe Aleksandrze Arkadjewiczu! Przez ukaz, w dniu 4-m ter. listopada, rządzącemu senatowi dany, naznaczyłem was S.-Petersburskim wojennym jenerał-gubernatorem. Powołując was na nowy zawod czynności służbowéj, poczytuję Sobie za przyjemny obowiązek wyrazić wam zupełną Moją wdzięczność za prawdziwie pożyteczne i niezmordowane prace wasze w czasie czternastoletniego zarządzania krajem nadbaltyckim. Troskliwa czynność wasza rozciągała się na wszystkie gałęzie tego zarządu, i wszędzie oznamionowała siebie powodzeniem. Pomyślność włościan szybko się rozwija w gubernji Kurlandzkiéj i w znaczniejszéj części Inflanckiéj, a w Estońskiéj położono trwałą zasadę ulepszeniu ich bytu przez wydarze, przy waszém współdziałaniu, postanowienia. Gospodarstwo wiejskie przyprowadzone zostało do porządnego uregulowania, które się przyłożyło do podwyższenia dochodów miejskich. Ryzkie ustawy handlowe wzięto do przejrzenia i pod kierunkiem waszym ułożone zostały szczegółowe projekty tych reform, których wymagają zmienione okoliczności miejscowe i potrzeby. Przyszłość portu Ryzkiego jest zabezpieczona przez wybudowaną wejścia do niego tamę. Ryzko-Dynaburska droga żelazna jest wybudowana i jazda po niéj rozpoczęta. Miasto Ryga, punkt środkowy czynności handlowej i przemysłowej znacznej części kraju naddźwińskiego,przez zniesienie okopów twierdzowych nabyło potrzebną przestrzeń ku dalszemu wzrostowi. Stopniowe rozwijanie się pomyślności byłych w zarządzie waszym gubernij, żadnemu nie uległo zachwianiu. Spokojność publiczna i ciche prace przemysłowe mieszkańców trwały bez przerwy i podczas wojny minionej, kiedy prócz innych zatrudnień waszych, na was włożona była, najprzód jako na naczelnika wojsk w gubernji Inflantskiéj rozłożonych, a następnie jako na dowódzcę oddzielnego korpusu nadbaltyckiego, obrona części granic cesarstwa. Nakoniec, prócz niewątpliwych i ważnych ulepszeń w różnych częściach zarządu, zostawujecie po sobie wdzięczną pamięć w sercach mieszkańców kraju. Wiadomo Mi, że się z żalem rozstają z wami. Ciągle Moje życzenie, żeby rządzący i rządzeni łączyli się węzłami wzajemnego przywiązania i zobopólnéj ufności, zupełnieście zrozumieli i wypełnili, i za to szczególniéj przyjemnie Mi jest wyrazić wam szczere Moje podziękowanie.

ДОКЛАДЪ ПЕРВАГО ОТДѢЛЕНІЯ КОММИССІИ,

ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЙ

для пересмотра системы податей и сборовъ.

(Продолженіе).

Значеніе и предметы земскихъ повинностей.

(Ст. 1—15 устава).

Земскія повинности отправляются: или посредствомъ денежныхъ сборовъ, кои вносятся отдѣльно отъ податей, слѣдующихъ въ общіе доходы казны, или же натурою.

Онѣ раздѣляются на постоянныя и временныя. Къ послѣднимъ принадлежатъ и чрезвычайныя пособія отъ земли, назначаемыя, по особеннымъ высочайшимъ повелѣніямъ, въ случаѣ движенія войскъ.

Денежныя земскія повинности раздѣляются: а) на общія или государственныя, слѣдующія на удовлетвореніе потребностей, болѣе или менѣе общихъ всѣмъ частямъ имперіи, и потому исправляемыя посредствомъ сбора со всѣхъ сихъ частей, и б) на мѣстныя, предназначаемыя на надобности одной губерніи или нѣсколькихъ губерній и сборъ для коихъ опредѣляется со всѣхъ мѣстныхъ обывателей того края (повинности губернскія или областныя), или только съ нѣкоторыхъ между ними сословій (повинности частныя).

Къ повинностямъ мѣстнымъ причисляются всѣ тѣ, которыя, по собственному желанію обывателей, изъ натуральныхъ обращаются въ денежныя, а также и тѣ расходы, которые, хотя по своему предназначенію и имѣютъ свойство повинности общей, но 1) по единообразному во всѣхъ губерніяхъ размѣру своему не нарушаютъ уравнительности раскладки между разными мѣстами; 2) представляютъ болѣе удобности въ исполненіи имѣющимися на мѣстѣ средствами.

Вышеприведенныя общія положенія устава, относящіяся къ денежнымъ земскимъ повинностямъ, сверхъ прямыхъ потребностей земства, потребности государственныя и частныя или сословныя доказываютъ, что и въ семъ уставѣ, точно такъ же какъ и въ положеніи 1805 г., земскія повинности не получили еще дѣйствительнаго своего значенія.

Затѣмъ предметы денежныхъ земскихъ повинностей, къ которымъ преимущественно относятся важнѣйшія части устава, опредѣлены весьма подробно. Именно:

Къ государственнымъ повинностямъ принадлежатъ сборы на слѣдующіе предметы:

1) По почтовой повинности—содержаніе почтовыхъ лошадей съ принадлежностями, почтовыхъ помѣщеній и смотрителей за сими помѣщеніями.

2) По дорожной повинности—устройство между губерніями шоссе и разныхъ сооруженій на нихъ; уплата займовъ на сей предметъ.

3) Относительно содержанія управленія—содержаніе: чиновъ земской полиціи, на службѣ и при отставкѣ, чиновниковъ департамента государственнаго казначейства для дѣлъ о земскихъ повинностяхъ, помощника статсъ-секретаря, завѣдывающаго дѣлами о земскихъ повинностяхъ въ департаментѣ экономіи государственнаго совѣта.

4) По этапной повинности: устройство и содержаніе этапныхъ тюремъ и помѣщеній на главныхъ путяхъ, по которымъ заведены постоянныя этапныя команды; содержаніе нижнихъ чиновъ для присмотра за арестантами; наемъ земель подъ хозяйственныя заведенія этапныхъ командъ; возвратъ военному министерству издержекъ на содержаніе сихъ командъ; расходы при совершеніи казни надъ преступниками содержаніе ихъ въ пути и въ мѣстахъ заключенія и пособія ихъ семействамъ; содержаніе подводъ при этапахъ.

5) Устройство и содержаніе арестантскихъ ротъ и исправительныхъ отдѣленій, а равно арестантовъ въ сихъ ротахъ, стражи при нихъ и порочныхъ людей въ исправительныхъ заведеніяхъ.

6) По воинскимъ потребностямъ: устройство и содержаніе помѣщеній для войскъ, временно квартирующихъ или проходящихъ, когда войска сіи не принадлежатъ къ составу внутренней стражи губерніи; плата за наемъ земель подъ лагери, маневры и пастбища; возвратъ государственному казначейству поверстныхъ денегъ, платимыхъ при передвиженіи войскъ; отопленіе и освѣщеніе зданій, занимаемыхъ училищами военнаго вѣдомства (учрежденныхъ вмѣсто батальоновъ военныхъ кантонистовъ), тамъ, гдѣ сіи издержки не приняты на счетъ казны.

7) Расходы на пересылку суммъ государственныхъ земскихъ повинностей.

Къ губернскимъ земскимъ повинностямъ относятся:

1) По дорожной повинности: устройство и содержаніе, по желанію обывателей, шоссе внутри каждой губерніи, или для соединенія съ государственными шоссе, равно прочихъ внутреннихъ сообщеній губерніи, требующихъ особыхъ техническихъ соображеній или чрезвычайныхъ мѣръ; устройство и ремонтъ верстовыхъ столбовъ на всѣхъ сихъ дорогахъ и столбѣвъ на границахъ, губернскихъ и уѣздныхъ; прогоны и порціоны чинамъ строительныхъ и дорожныхъ коммиссій; содержаніе воспитанниковъ губерніи въ строительномъ училищѣ въ С. Петербургѣ; особые сборы въ нѣкоторыхъ губерніяхъ на улучшеніе судоходства.

2) Относительно помѣщенія мѣстнаго гражданскаго управленія: возведеніе зданій для сего помѣщенія и для тюремъ, въ случаѣ недостаточности казенныхъ на это суммъ; наемъ, отопленіе и освѣщеніе домовъ для рекрутскихъ присутствій; отопленіе помѣщеній начальниковъ губерній; отопленіе и освѣщеніе тюремъ въ тѣхъ городахъ, гдѣ недостаточно на это городскихъ доходовъ.

3) Содержаніе особыхъ чиновъ по части земскихъ повинностей и нѣкоторыхъ другихъ (преимущественно предсѣдателей судебныхъ палатъ); пенсіи и единовременныя пособія тѣмъ изъ служившихъ по выборамъ дворянства, которые получали содержаніе изъ губернскихъ земскихъ сборовъ; содержаніе подводъ при земскихъ судахъ и въ селеніяхъ для земскихъ полицейскихъ сообщеній; устройство или наемъ домовъ для становыхъ приставовъ; содержаніе тюремныхъ смотрителей тамъ, гдѣ не достаетъ на это городскихъ доходовъ; суточныя деньги чиновникамъ, командируемымъ внутри губерніи, припечатаніе въ вѣдомостяхъ вызововъ къ торгамъ по земскимъ повинностямъ; выписка Сенатскихъ Вѣдомостей для земскихъ судовъ и вѣдомостей губернскихъ для всѣхъ церковныхъ сельскихъ приходовъ, для земскихъ судовъ и для становыхъ слѣдственныхъ приставовъ.

4) Въ отношеніи хозяйства и медицинской полиціи въ городахъ и селеніяхъ: расходы по полюбовному размежеванію общихъ и чрезполосныхъ дачъ, по содержанію земскихъ случныхъ конюшенъ, по распространенію оспопрививанія, по содержанію дополнительныхъ классовъ землемѣрія и таксаціи при гимназіяхъ и уѣздныхъ училищахъ для образованія частныхъ межевщиковъ.

5) По воинскимъ потребностямъ, когда онѣ не могутъ быть отнесены на счетъ городовъ: устройство и содержаніе помѣщеній, гауптвахтъ, платформъ, шлагбаумовъ и карауловъ по разнымъ постамъ; конюшенъ и манежей для войскъ корпуса внутренней стражи и жандармовъ; наемъ земли подъ лагери и огороды для тѣхъ же войскъ.

6) Расходы на пересылку суммъ губернскихъ земскихъ сборовъ.

Къ частнымъ повинностямъ помѣщиковъ обще съ крестьянами принадлежитъ: сборъ на содержаніе мѣстныхъ по крестьянскимъ дѣламъ учрежденій, взимаемый по количеству земли съ помѣщиковъ и съ крестьянъ (общее полож. о крест. разд. III гл. I ст. 167 прим.).

Къ частнымъ повинностямъ на нужды одного дворянства (по уст. земск. повин., частныя повинности съ дворянскихъ имѣній) принадлежитъ сборъ на слѣдующіе предметы:

1) Содержаніе канцелярій при дворянскихъ депутатскихъ собраніяхъ и предводителяхъ дворянства.

2) Починка, отопленіе и освѣщеніе домовъ, занимаемыхъ дворянскими собраніями.

3) Содержаніе канцелярій дворянскихъ опекъ, сверхъ суммъ, отпускаемыхъ казначействомъ.

4) Въ западныхъ губерніяхъ жалованье засѣдателямъ уѣздныхъ судовъ, опредѣляемымъ отъ правительства.

5) Выписка Сенатскихъ и мѣстныхъ губернскихъ вѣдомостей для предводителей дворянства.

6) Пенсіи и единовременныя пособія чиновникамъ, означеннымъ въ пункт.

7) Пересылка суммъ частныхъ повинностей.

Къ частнымъ повинностямъ однихъ крестьянъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, принадлежитъ сборъ на заготовленіе окладныхъ листовъ, для исчисленія слѣдующихъ съ крестьянъ казенныхъ податей, земскихъ повинностей и разныхъ взысканій.

Наконецъ, къ частнымъ мірскимъ повинностямъ съ крестьянскихъ обществъ принадлежатъ:

1) Содержаніе общественнаго управленія.

2) Расходы по оспопрививанію и принятіе мѣръ, предписываемыхъ уставомъ врачебнымъ, въ случаѣ появленія заразительныхъ болѣзней и скотскихъ падежей.

3) Устройство и поддержаніе сельскихъ запасныхъ магазиновъ.

4) Содержаніе въ исправности проселочныхъ дорогъ, межъ и межевыхъ знаковъ, проточныхъ водъ и канавъ на земляхъ, принадлежащихъ въ собственность мірскимъ обществамъ или состоящихъ въ ихъ постоянномъ пользованіи:

5) Содержаніе карауловъ въ деревняхъ.

6) Призрѣніе престарѣлыхъ дряхлыхъ и увѣчныхъ членовъ общества, не могущихъ трудомъ пріобрѣтать пропитаніе, у которыхъ нѣтъ родственниковъ или же у которыхъ родственники не въ состояніи содержать ихъ, призрѣніе круглыхъ сиротъ.

7) Принятіе мѣръ въ случаѣ пожаровъ (въ томъ числѣ и лѣсныхъ), наводненій, а также и для истребленія саранчи, хищныхъ звѣрей, сусликовъ или овражковъ и при другихъ, тому подобныхъ общественныхъ бѣдствіяхъ.

Таковы предметы всѣхъ видовъ денежныхъ земскихъ повинностей по уставу 1851 г.

Что касается повинностей, отправляемыхъ натурою, то онѣ раздѣляются: на *общія* (всею губерніею отбываемыя) и *частныя* (каждымъ городомъ и селеніемъ особо отбываемыя); собственно къ земству причислены только общія натуральныя повинности, предметы коихъ и указаны въ уставѣ.

Сими повинностями удовлетворяются потребности или государственныя или мѣстныя, однако разграниченія между тѣми и другими, для разверстки и исполненія, никакого не указано. При этомъ постановлено вообще: что никакая въ губерніи натуральная повинность, не можетъ быть обращаема въ денежную безъ положительнаго желанія на то обывателей, отправляющихъ ее натурою, и что во всѣхъ случаяхъ таковаго предположенія, оно должно быть разсмотрѣно предварительно губернскими хозяйственными учрежденіями, потомъ одобрено государственнымъ совѣтомъ и съ мнѣніемъ его представлено на высочайшее утвержденіе.

(*Продолженіе впредь*).

нено, и за это Мнѣ особенно пріятно выразить вамъ искреннюю Мою благодарность.

Въ ознаменованіе всѣхъ заслугъ вашихъ Всемилостивѣйше жалую васъ кавалеромъ ордена св. равноапостольнаго князя Владиміра первой степени, съ мечами надъ орденомъ, знаки коего присемъ препровождая, пребываю къ вамъ навсегда благосклонный.

На подлинномъ собственною ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА рукою написано:

„АЛЕКСАНДРЪ."

Въ Царскомъ Селѣ, 10-го ноября 1861 г.

— Указомъ правительствующаго сената 16-го октября, за выслугу лѣтъ, произведены: по Витебской губерніи: (вѣдомства министерства юстиціи) въ коллежскіе совѣтники—Лепельскій уѣздный судья, надворный совѣтникъ Иванъ *Стефановскій*, въ надворные совѣтники—коллежскіе ассессоры: губернскій уголовныхъ дѣлъ стряпчій Фролъ *Чулицкій* и судебные слѣдователи уѣздовъ—Витебскаго Людвигъ *Журавинскій*, Люцинскаго Іосифъ *Марцинкевичъ* и Рѣжицкаго Иванъ *Антиповъ*; въ коллежскіе ассессоры—титулярные совѣтники: судебные слѣдователи уѣздовъ—Динабургскаго Сильвестръ *Динаневичъ*, Городокскаго Петръ *Ясенецкій-Войно* и дворянскій засѣдатель Городокскаго уѣзднаго суда Іосифъ *Лоссовскій*; въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: судебный слѣдователь Велижскаго уѣзда Константинъ *Яблонскій*, Полоцкій уѣздный стряпчій Андроникъ *Шашковскій*, уѣздные судьи—Суражскій Иванъ *Нитославскій* и Велижскій Николай *Кавецкій*, дворянскіе засѣдатели уѣздныхъ судовъ: Люцинскаго Викторъ *Родзевичъ* и Лепельскаго Самуилъ *Пржисецкій*, секретарь Полоцкаго уѣзднаго суда Александръ *Михневичъ*, письмоводители дворянскихъ опекъ—Витебской Іосифъ *Величко* Лепельской Флорентинъ *Піоульскій* и Суражской Петръ *Корвецкій*; (вѣдомства министерства внутреннихъ дѣлъ) въ надворные совѣтники—коллежскіе ассессоры: правитель канцеляріи начальника губерніи Всеволодъ *Ласточкинъ*, старшій чиновникъ особыхъ порученій при начальникѣ губерніи Іосифъ *Луциковичъ*, и Себежскій земскій исправникъ Иванъ *Кривоносовъ*;—въ коллежскіе ассессоры—исправляющій должность Витебскаго полиціймейстера, титулярный совѣтникъ Владиславъ *Якубскій*; въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: земскихъ судовъ — старшіе непремѣнные засѣдатели: Динабургскаго Генрихъ *Лабунскій*, Лепельскаго Оттонъ *Матусевичъ*, Суражскаго Николай *Буковскій*, и Лепельскаго сельскій засѣдатель Терентій *Демидовичъ*.

— По Ковенской губерніи—назначены: совѣтникъ Ковенскаго губернскаго правленія, коллежскій совѣтникъ *Китицынъ*, чиновникомъ особыхъ порученій VI класса, по крестьянскимъ дѣламъ, при г. министрѣ внутреннихъ дѣлъ.— Ассесоръ Ковенскаго губернскаго правленія, надворный совѣтникъ *Войткевичъ*, совѣтникомъ того правленія; опредѣлены: письмоводитель Таурогенской пограничной почтовой конторы, коллежскій секретарь *Вержбовскій*, засѣдателемъ по таможенной части. Канцелярскій чиновникъ губернскаго правленія коллежскій секретарь *Эйникъ*—корчемнымъ засѣдателемъ по Поневѣжскому уѣзду. Чиновникъ канцеляріи г. начальника губерніи коллежскій секретарь *Куликовскій*—приставомъ 1 стана Шавельскаго уѣзда. Перемѣщены: приставъ 1 стана Шавельскаго уѣзда коллежскій регистраторъ *Стульгинскій* — смотрителемъ Шавельскаго тюремнаго замка. Становые пристава: 4 стана Россіенскаго уѣзда—титулярный совѣтникъ *Стульгинскій* и 4 стана Вилкомирскаго уѣзда — титулярный совѣтникъ *Билима-Пастернаковъ*, одинъ на мѣсто другого. Уволены отъ службы: засѣдатель по таможенной части IX класса *Каменскій*, согласно прошенію его, по болѣзни.—Корчемный засѣдатель по Поневѣжскому уѣзду губернскій секретарь *Яхимовичъ*, по прошенію, за болѣзнію. Смотритель Шавельскаго тюремнаго замка губернскій секретарь *Викторовскій*, согласно прошенію, по болѣзни. Перемѣщаются—становые пристава: Ковенскаго уѣзда 4 стана—губернскій секретарь *Козловскій* и Вилкомирскаго уѣзда 1 стана—коллежскій ассесоръ *Больцевичъ*, одинъ на мѣсто другого.

— Высочайшимъ приказомъ 3-го ноября, назначается генералъ-адъютантъ, генералъ-лейтенантъ *Яфимовичъ 1-й*, временнымъ военнымъ губернаторомъ Минской губерніи.

Въ Кіевскомъ Телеграфѣ пишутъ:

Изъ Житомира.— Состоящіе въ городѣ Житомирѣ губернскія учрежденія министерства внутреннихъ дѣлъ, какъ-то: губернское правленіе, врачебная управа, комитетъ здравія, комитетъ оспенный, комитетъ народнаго продовольствія и особое о земскихъ повинностяхъ присутствіе и, сверхъ того строительная и дорожная коммиссія—соединены со 2 октября въ одно общее губернское управленіе, подъ предсѣдательствомъ начальника губерніи.

Dla oznamionowania wszystkich zasług waszych, Najłaskawiéj mianuję was kawalerem orderu św. równego apostołom księcia Włodzimierza pierwszéj klassy, z mieczami nad orderem, którego znaki przytém załączając, zostaję ku wam na zawsze przychylnym.

Na autentyku Własną JEGO CESARSKIEJ MOŚCI ręką napisano:

„ALEKSANDER."

W Carskiém Siole, 10-go listopada 1861 r.

Przez ukaz rządzącego senatu, 16-go października, za wysługę lat zostali mianowani: w gubernji Witebskiéj: wydziału ministerstwa sprawiedliwości: radcą kollegjalnym—Lepelski sędzia powiatowy, radca dworu Jan *Stefanowski*; radcami dworu—assesorowie kollegjalni: strapczy gubernjalny spraw kryminalnych Frol *Czulicki* i instruktorowie sądowi powiatów—Witebskiego Ludwik *Żurawiński*, Lucyńskiego Józef *Marcinkiewicz* i Reżyckiego Jan *Antipow*; assesorami kollegjalnymi—radcy honorowi: instruktorowie sądowi powiatów—Dynaburskiego Sylwester *Dynalewicz*, Horodokskiego Piotr *Jasieniecki-Wojno* i assesor od wyborów Horodokskiego sądu powiatowego Józef *Lessowski*; radcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: instruktor sądowy powiatu Wielizkiego Konstanty *Jabłoński*, Połocki strapczy powiatowy Andronik *Szaszkowski*, sędziowie powiatowi—Surażski Jan *Nitosławski* i Wieliżski Mikołaj *Kawecki*, assesorowie od wyborów sądów powiatowych: Lucyńskiego Wiktor *Rodziewicz* i Lepelskiego Samuel *Przysiecki*, sekretarz Połockiego sądu powiatowego Aleksander *Michniewicz*, sekretarze opiek szlacheckich—Witebskiéj Józef *Wieliczko*, Lepelskiéj Florenty *Pioulski* i Surażski Piotr *Karwecki*; wydziału ministerstwa spraw wewnętrznych: radcami dworu—assesorowie kollegjalni: rządca kancellarji naczelnika gubernji Wsiewolod *Lastoczkin*, starszy urzędnik do szczególnych poruczeń przy naczelniku gubernji Józef *Lucikowicz* i Siebieżski sprawnik ziemski Jan *Krywonosow*; assesorem kollegjalnym—pełniący obowiązek policmejstra Witebskiego, radca honorowy Władysław *Jakubski*; radcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: sądów ziemskich—starsi assesorowie ciągli: Dynaburskiego Henryk *Łabuński*, Lepelskiego Otton *Matusewicz*, Surażskiego Mikołaj *Bukowski* i Lepelskiego assesor włościański Terenciusz *Demidowicz*.

— W gubernii Kowieńskiéj— zostali naznaczeni: radca Kowieńskiego rządu gubernialnego, radca kollegialny *Kiticyn*, urzędnikiem do szczególnych poruczeń VI klassy, w sprawach włościańskich, przy Ministrze spraw wewnętrznych; assesor Kowieńskiego rządu gubernialnego, radca dworu *Wojtkiewicz*, radcą tegoż rządu; sekretarz Taurogieńskiego pogranicznego kantoru, sekretarz kollegialny *Wierzbowski*, assesorem wydziału celnego; urzędnik kancellaryjny rządu gubernialnego, sekretarz kollegialny *Ejnik*, assesorem części przemytniczej w powiecie Poniewiezkim urzędnik kancellarji p. naczelnika gubernji, sekretarz kollegialny *Kulikowski*, assesorem 1-go stanu powiatu Szawelskiego;— zostali przemieszczeni: assesor 1-go stanu powiatu Szawelskiego, regestrator kollegialny *Stulgiński*, na dozorcę Szawelskiego zamku więziennego; assesorowie stanowi: 4-go stanu powiatu Rossieńskiego, radca honorowy *Stulgiński* i 4-go stanu powiatu Wiłkomierskiego, radca honorowy *Bilima-Pasternakow*, wzajem na posady swoje;— zostali uwolnieni ze służby: assesor wydziału celnego IX klassy *Kamieński*, na własną prośbę, z przyczyny choroby; assesor przemytniczy w powiecie Poniewiezkim, sekretarz gubernialny *Jachimowicz* i dozórca Szawelskiego zamku więziennego, sekretarz gubernialny *Wiktorowski*,— na własną prośbę, dla zrujnowanego zdrowia; zostali przemieszczeni: assesorowie stanów: powiatu Kowieńskiego 4-go stanu, sekretarz gubernialny *Kozłowski* i powiatu Wiłkomierskiego 1-go stanu, assesor kollegialny *Balcewicz*, wzajem na swe posady.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny z d. 3-go listopada, jenerał-adjutant, jenerał-porucznik *Jachimowicz 1-szy*, naznacza się czasowym gubernatorem wojennym gubernji Mińskiéj.

W *Telegrafie Kijowskim* czytamy:

Z Żytomierza—Znajdujące się w Żytomierzu urządzenia gubernjalne ministerstwa spraw wewnętrznych, jako to: rząd gubernjalny, zarząd medycyny, komitet zdrowia, komitet szczepienia ospy, komitet żywności powszechnéj i osóbny urząd o powinnościach ziemskich, tudzież kommissja budownicza i drogowa, od dnia 2-go zeszłego października połączone zostały w ogólny zarząd gubernjalny, pod prezydencją naczelnika gubernji.

Dział nieurzędowy.

Wiadomosci zagraniczne.

POGLĄD OGÓLNY.

W téj chwili dzienniki przyniosły nam tekst pism ściągających się do sprawy rzymskiéj, które baron Ricasoli na stole izby poselskiéj w Turynie złożył. Nie mieliśmy jeszcze czasu zgłębić ich treści; sprawozdanie zatém o duchu i doniosłości tych rokowań musimy odłożyć do następnego poglądu.

Dziś stan rzeczy we Włoszech czeka swego rozwiązania, nikt atoli niech nie myśli, że to rozwiązanie może być gwałtowne i zagrażać wywrótem tego, co dotąd zaszło. W jedném zdarzeniu tylko ręczyć za wypadki nie podobna, a mianowicie, gdyby sprawdziły się smutne wieści przez gazetę krzyżową rozniesione o niebezpieczeństwie życia ojca ś. Wówczas bowiem za nic ręczyć nie można. Lud rzymski pałający niecierpliwością połączenia się z królestwem włoskiem, nie krępowany uwielbieniem dla osoby Piusa IX, mógłby, niezważając na obecność wojsk francuzkich, w drodze powszechnego głosowania wyrzec o swojéj doli. Wierny swojemu początkowi cesarz Napoleon musiałby na uchwałę ludową przyzwolić, a przynajmniéj przypuścić nie podobna aby hr. Goyon zgromadzeniom gminowym przeszkadzał i miał wywołać zaburzenie ludowe, któreby orężem tłumić przychodziło. Lecz ta obawa zdaje się być płonną, bo podług nowéj depeszy, którą dziś umieszczamy, ojciec ś. pożądaném cieszy się zdrowiem.

Tak więc obrady parlamentu włoskiego wyłącznie poświęcone zostaną wewnętrznéj polityce królestwa a mianowicie ujednostajnieniu zarządu, uzupełnieniu wojska i urządzeniu skarbowości.

Według wszelkiego podobieństwa do prawdy, baron Ricasoli steru rządu nie opuści. Izba poselska niesprawiedliwą nie będzie; nie dopomni się u niego liczby zbyt ścisłéj albo przesadzonéj ze czteromiesięcznego włodarstwa; nie potępi go za to, że Rzym i Wenecja nie stały się jeszcze ostatecznie włoskiemi. Już prezes rady ministrów zrozumiał, że nie należało mu czekać dopóki zapytanym nie zostanie, na jakim stopniu stanęły rokowania rzymskie? Wnosić należy, że co do innych głównych pytań okaże równąż gotowość w złożeniu odpowiedzi i zaiste gabinet nie może być oskarżony o niedbalstwo lub nietrafność. Nie zbywa zapewne na podnietach do burz parlamentowych; nie zbywa na wielkich znamienitościach zażalonych, których milczenie nawet będzie skargą na ministrów. Oto między innymi Cialdini, którego Wiktor Emmanuel chciał nagrodzić łańcuchem najwyższego orderu Zwiastowania, lecz ministrowie oświadczyli królowi, że jeśliby to nastąpić miało, ujrzą się zmuszonymi urzędy złożyć, namiestnik bowiem neapolitański w ostatnich czasach niejednokrotnie lekceważył władzę gabinetu. Król konstytucyjny uległ wymaganiu doradzców korony; zdobywca Gaety, szczęśliwy uspokoiciel wzburzonego neapolitańskiego królestwa, złożył namiestniczą władzę, nie wyniosłszy za swe mądre i szczęśliwe prace żadnéj oznaki ani królewskiéj, ani narodowéj wdzięczności a jednak ta okoliczność ministrom nie zaszkodzi. Włochy pysznią się Cialdinim, jak jednym z najszlachetniejszych swych synów; jego wojskowe i obywatelskie cnoty powszechne obudzają uszanowanie; cześć jego jest bez skazy, niemniéj atoli narod pochwali postępek ministrów, bo ujrzy w nim dowód siły rządu; sumienie zaś narodowe mówi, że tam gdzie posłuszeństwo władzy przestaje być pierwszą cnotą obywatelską, tam trudno spodziewać się powodzenia. Owoż jesteśmy prawie pewni, że choćby oppozycja niebacznie poruszyła rzecz o krzywdzie jenerała Cialdini, większość izby a z nią większość ludu włoskiego pochwali ministrów, że majestatowi zbiorowéj siły i woli włoskiéj, któréj są przedstawicielami, ubliżyć nie pozwolili. Może trudniéj będzie wytłómaczyć się z zarzutu zwłoki w uzupełnieniu wojska. Rozprawy nad tym przedmiotem będą zapewne nauczające. Jenerał della Rovere wyjaśni cały skład siły zbrojnéj włoskiéj, wypowie swoje zamiary na przyszłość i zwolenników Włoch jednolitych pokrzepi w ich nadziejach, kiedy w liczbie wojska włoskiego, do jakiéj doprowadzonem być może, znajdą rękojmią, że wystąpienie do walki z Austrją nie będzie zuchwalstwem. To, co przed izbą powiedzą panowie Bastoggi i Peruzzi, zapewne z wdzięcznością przyjęte być musi, bo obaj ministrowie skarbu i robot publicznych dobrze zasłużyli się krajowi. Może najtrudniéj będzie zaspokoić mniemanie powszechne pod względem urządzeń administracji wewnętrznéj, czekać wszakże należy sprawozdania z téj pracy barona Ricasoli.

Dzienniki paryskie i londyńskie ogłosiły konwencję zawartą między Anglją, Francją i Hiszpanją w rzeczy wspólnéj wyprawy na Meksyk. Ponieważ Stany Zjednoczone zwykły podejrzliwie patrzeć na wszelkie mieszanie się Europy w sprawy drugiéj półkuli świata, zdało się właściwem gabinetom sprzymierzonym wezwać Abrahama Lincoln, prezydenta Stanów Zjednoczonych, aby połączył swoje działanie z działaniem trzech europejskich mocarstw. Uprzedzono wszakże gabinet waszyngtoński, że sprzymierzeńcy czekać z rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich na odpowiedź z Waszyngtonu nie będą. Anglja niechętnie zgodziła się na tę wyprawę, lubo jéj poddani dotkliwie przez Juareza byli skrzywdzeni. Od niejakiego czasu, wzrost Hiszpanji poczyna niepokoić lorda Palmerstona. Pół wieku temu Hiszpanja zhołdowana orężem francuzkim, tylko w orędownictwie Anglji znalazła ocalenie. Po powrócie Burbonów na trony francuzki i hiszpański dziwne zaszły objawy. Pod wpływem Anglji stanęła konstytucja 1812 roku w Kadyxie ogłoszona. Skoro atoli Ferdynand VII pod jéj wpływem panowanie swoje utrwalił, wnet przy pomocy pokrewnego dworu francuzkiego też konstytucję cofnął i wówczas dopiero przywrócił, kiedy pod jéj tarczą umieścić mu przyszło kolebkę swéj jedynaczki, dziś panującéj, Izabelli II. Ustanowienia wyzwolone powoli krzepić poczęły zwątlone siły narodu i doprowadziły go do tego stopnia czerstwości, że już zewnątrz półwyspu skutecznie i rozumnie działać poczyna. Wojna z Marokiem, zakończona traktatem, w tych dniach przez dzienniki ogłoszonym, powrót pod berło hiszpańskie połowy wyspy San-Domingo, podniosły rząd madrycki w oczach świata, ale podały go w podejrzenie Anglji. Gabinet londyński gotów był ponieść największe wysilenia, aby nie pozwolić Francji ujarzmić pyrenejskiego półwyspu, ale najniechętniéj widziałby samoistne jego spotężnienie. Stąd też, kiedy sprawa meksykańska została zagajoną, i gdy Hiszpanja była gotową sama jedna działać, Anglja nie zgodziła się na to, snać, aby ten ścisły węzeł jedności wiary i tożsamości języka, jaki między Meksykiem a Hiszpanją istnieje, nie skłonił amerykańskiéj jednoplemiennéj ludności do pójścia w ślady wyspiarzów w San-Domingo. Z tych przeto powodów trzy floty europejskie popłynęły już na Atlantyk; usłyszymy wkrótce, że osięgną cel zamierzony, bo niepodobna przypuścić, aby wojsko Juareza, złożone z jenerałów,

CZTERY IDEAŁY.

(KARTKI Z ŻYCIA JMĆ PANA FULGENTEGO).

wydał

Zbigniew.

Kto ja byłem poza sobą?

(Drugi ideał).

(*Ciąg dalszy, ob. N. 89.*)

Skabioza była dla mnie uprzejma nad wszelki wyraz, żartobliwa, wesoła, jak ją prawie nigdy nie widziałem; na Henryka spoglądała tak czule, tak łzawo, że gdyby miał serce z kamienia, to mu się skruszyć powinno było. Hrabia Onufry jeden był dziwnie złego humoru i nie szczędził szyderstw na cały świat boży.

Spacer odbywał się konno. Pani Podkomorzyna i dwie jakieś matedory jechały odkrytym powozem, Skabioza zaś, w towarzystwie czterech młodych pań z sąsiedztwa amazonkowała.

Jakoś się tak złożyło, że ja jechałem z jednéj strony obok niéj, a Henryk z drugiéj. Henryk był małomówny; Skabioza przeciwnie, ciągle nas wyzywała do dyskussji.

— A cóż — pytała z uśmiechem naiwnym — czyś pan opowiadał panu Henrykowi całą naszą wczorajszą konwersację? to zabawne, jak też ci poeci są zarozumiali i łatwowierni.

— Bo zdradzać nie umieją — odparł zimno Henryk.

— A to mi grzecznie! — zawołała, śmiejąc się jeszcze szczerzéj Skabioza — czy to alluzja?

— Broń Boże, to tylko uwaga.

— Ale przyznaj pan, że szczególna i jakby zarozumiałość koniecznie iść w parze miała z prawdą i wiernością.

— Zarozumiałość nie, ale łatwowierność.

— Ale przecież... był to żart sam z siebie tak wielki, że byłam pewną, iż zostanie tylko żartem, tymczasem stłuczona miseczka z lodami przestraszyła mnie, czy czasem żartu nie obrócono w prawdę.

— To smutniejsza, że prawdę obrócono w żart — odrzekł Henryk, ale tak szyderczo, jakem go nigdy nie słyszał mówiącego.

Skabioza umilkła, a po chwili zwracając się do mnie zapytała:

— I jakże się podoba panu hr. Onufry Jaszczur?

— Przyzwoity — odrzekłem treściwie.

— Nieznośny — zawołała Skabioza.

— Można go kochać na męża — dodał spokojnie Henryk.

W téj chwili błysnęło cóś nakształt błyskawicy z pod kastorowego kapelusika amazonki. Było to spójrzenie rzucone na Henryka — ale Boże dobry! jakiż straszny gniew zamigotał w tych cudnych oczach. Henryk jednak nie spuścił wzroku, tylko śmiało dotrzymał: ja spurpurowiałem cały, bom przypomniał jéj wczorajsze słowa i zły byłem na Henryka za tak złośliwą przymówkę.

W kilka dni byłem znowu u Henryka, zastałem go całkiem w inném usposobieniu jak przedtém; był wesół, mówny i jak zwykle żartobliwy.

— Pogodzili się — myślę sobie — dzięki Bogu! — bo wyznam szczerze, że sobie, a raczéj mojéj tępéj głowie co się na żartach nie zna, przypisywałem całą winę.

W rozmowie przeskakiwaliśmy z przedmiotu na przedmiotu na przedmiot, Henryk szczególnie powstawał na utilitarność idei, a przez to powszedniość życia.

— Jest to zaraza — mówił — która nasze czasy mianowicie opanowała. Zysk jest najwyższą miarą zdolności człowieka, celem jego zabiegów i dążeń, jego pracy i jego żywota! Człowiek wyzyskiwa współbliźnich, zamieniając ich w narzędzia robocze dla siebie, wyzyskiwa naturę, i zakątka ziemi nie zostawiając bez pożytku, wyzyskiwa społeczność i chciałby całą w jeden dom roboczy zamienić, w same falanstery zyskujące. „On w Boga dla tego tylko nie wierzy — jak powiedział nasz Estetyk — że go na sposób materjalny wyzyskiwać nie może."

— Ty, — przerwałem mu — człowiek praktyczny i utilitarny, co każdą dnia godzinę starasz się spożytecznić, a pracujesz jak prosty kmieć, skądże ci przyszło tak powstawać na idee spółczesne, których sam jesteś reprezentantem!

— Ja? — zawołał Henryk, jakby urażony mojém pochlebstwem, — ja reprezentant idei spółczesnych? „Praca" to nie „zysk" mój przyjacielu — mówił daléj jakimś dziwnie smutnym głosem — ja pracuję, bo pracę uważam jako oś obracającą społeczeństwem, jako wynik wolności i upadku człowieka, zresztą ona dla mnie osobistym wynikiem marnotrawstwa ojców; bez niéj nie miałbym co jeść i co włożyć na siebie, ale ja nie wyzyskuję procentów od kapitałów ducha mojego, mojéj moralnéj autonomji i poczucia prawdy wiekuistéj.

— Smutno to patrzeć — ciągnął daléj jakby odpowiadał swoim myślom a nie mnie — smutno i boleśnie, jak to młode pokolenie niezdolne już dziś uszanować nawet tego w sobie, co mu Bóg tak hojną ręką rozdał na własność i uszczęśliwienie. Młodzieniec wyzyskuje honor, zapał, entuzjazm, i robi z tego kostium bohatera, żeby odegrać komedję na widowni świata. Nie mając środków do życia, zakłada warsztat duchowy i wyrabia z siebie rozmaite narzędzia utilitarne, jako to: przeobraża się w poetę, artystę, muzyka, malarza, nie przez miłość sztuki, któréj nie rozumie, ale przeczuciem onéj, bo to przeczucie daje mu chleb i stanowisko. Dziewica znowuż, któréj Bóg dał wdzięki, miłość i dowcip wyzyskuje to wszystko na rzecz „próżności"; nie użytkując nawet kapitałów młodości, oddaje je w lichwę, by zapewnić sobie procenta użycia na przyszłość!... Z tego rodzaju ludzi — prawił daléj coraz bardziéj się zapalając Henryk — powstało we Francji towarzystwo, które oznaczono mianem Czarnéj bandy, co wszelkie zabytki przeszłości, tak historji, pamiątek narodowych, jak sztuki, wykopuje i w materjał zyskowny zamienia. Czego ręka czasu przez tysiące lat nie zniszczyła, a nawet hordy barbarzyńców szanowały, na to dziś świętokradzka ręka cywilizacji zyskowéj się targa. Prawdziwi terroryści sztuk i uczuć, odzierają ziemię z malowniczych barw i pamiątek przeszłości, a ducha z wiary, ciepła i przeczucia nieśmiertelności!...

Widziałem, że ta rozmowa jakoś szczególnie niemiłe wrażenie robiła na umyśle Henryka, twarz mu się rozpłomieniła, a oczy jakby jakaś mgła boleści okrywała: patrzał na mnie, ale zdał się nic nie widzieć, chcąc więc przerwać rozmowę takiego nastroju, umyśliłem, że najwłaściwiéj będzie wspomnieć Skabiozę, rzekłem więc niby od niechcenia:

— Spodziewam się, że już jesteście w dobréj harmonji z p. Skabiozą, nieporozumienia przeszły.

Henryk spójrzał na mnie i jakoś litościwie się uśmiechnął, a potém rzekł:

— Oj kwiatku, mój kwiatku, kiedyż ty przestaniesz kwitnąć?...

— No albo co? czym tak nierozsądne zrobił pytanie... przecież ostatnią razą jakeśmy byli, Skabioza była tak czułą dla ciebie, jak tylko być może panna dobrze wychowana a rozkochana.

Henryk nic nie odpowiedział.

Wtém turkot zajeżdżającéj z łoskotem bryczki dał się słyszeć na dziedzińcu: spójrzeliśmy w okna: był to Podkomorzy. (D. c. n.)

lecz nie mające żołnierzy, zdołało stawić opór wyćwiczonym europejskim siłom.

We Francji list cesarza Napoleona do hrabiego Walewskiego jest dziś jedynym przedmiotem roztrząsań. Wśród niewymównéj radości ze słów cesarza, wśród nadziei, że większe swobody a mianowicie: rękojmia odpowiedzialności ministrów, konstytucję francuzką wzbogaci, naród pragnąłby przeniknąć jakich środków p. Achilles Fould użyje do oparcia skarbowości na niewzruszonéj podstawie. W liczbie domysłów, następne, mające służyć za osnowę budżetu 1863 są najprawdopodobniejsze.

P. Fould postara się pomnożyć dochody, zmniejszając wydatki, bez krzywdy wszakże przyzwoitego uposażenia wszystkich gałęzi służby publicznéj.

Tym końcem wojsko ma być liczebnie zmniejszone, w niczem nie nadwerężając jego składu, którego korzyści okazały się tak świetnemi. Cała więc organizacja zostanie nietykalną; całe gospodarstwo wojskowe; przepisy, tyczące się poboru i ćwiczenia nowozaciężnych, pozostaną w swéj mocy, tylko liczba żołnierzy pod chorągwiami będzie do tego stopnia zmniejszoną, aby zapewniła ogromną oszczędność. Tym sposobem wojenna potęga Francji nic nie straci na swéj sile i politycznym wpływie.

Utworzenie nowych zasobów, niezbędnych, po uchyleniu kredytów dodatkowych, jest najtrudniejszem zadaniem. Nikt nie ośmiela się przewidywać nawet drogi, na któréj nowy minister osięgnąć to zamyślał, ale wiara w jego rozum i doświadczenie jest tak powszechna, iż nikt nie wątpi, że skoro podjął się usunąć dzisiejsze trudności, nieodzownie podołać im potrafi.

Rzecz prosta, że pomyśleć nawet nie można o obciążeniu rolnictwa, przemysłu i handlu. W niewiadomości, jakie są źrzódła dochodów, na które p. Fould liczy, domysły błąkają się po rozmaitych gałęziach dochodów. Są nawet tacy, którym zdaje się, że podwyższenie cła na zapałki, opłata papieru stęplowego, nakoniec podwyższenie podatku od przekazów własności ruchoméj, posłużą panu Fouldowi do zapełnienia otchłani niedoboru. Wszakże te pomysły nie mają najmniejszéj zasady, należy więc czekać programatu, z którym zapewne p. Fould wystąpi w senacie, kiedy przyjdzie o sformułowanie uchwały téj izby w rzeczy skarbowości narodowéj.

Z Austrji dochodzą wiadomości o rozwiązywaniu komitatów, o trudności znalezienia urzędników od korony, mających zastąpić ten ogrom urzędników wyborowych, na których cały wewnętrzny zarząd kraju polega. Byłoby niewczesném wyrokować dzisiaj o środkach przedsięwziętych przez hr. Forgach. Czekać należy dopóki nie dojdzie do zaprowadzenia w całym kraju jednostajnego zarządu. Czy nadzieje jego, że wówczas zwołane sejmiki wyszlą wprost posłów na sejm rady cesarstwa będą ziszczone? jest to pytanie, w którego odpowiedzi cała przyszłość Węgier spoczywa. Jeżeli ludność zgodzi się na wybor i wysłanie posłów do Wiednia, będzie to dowodem, że Węgrzy dyplomat 20 października przenoszą nad swoją odwieczną konstytucję. Jeżeli przeciwnie wybor posłów odrzucą, gabinet wiedeński będzie zmuszony na innych podstawach oprzeć budowę jednolitego cesarstwa.

Nie równie posępniéj niż austryjacki, przedstawia się dziś polityczny widnokrąg pruski. Wiadomo, że podług konstytucji wybory na posłów sejmowych odbywać się w Prusiech w następny sposób: Cała dorosła płacąca podatek ludność używa prawa głosowania. Na jak szerokich rozmiarach oparte jest to prawo, stąd już wnieść można, że w Berlinie używa go czwarta część całéj ludności, bo liczba wyborców sto dwa tysiące osób wynosi. Owoż ten ogrom wyborców mianuje z pomiędzy siebie w stosunku dwóch na stu tak zwanych wyborców drugiego rzędu. Gmin więc używający praw obywatelskich, na téj tylko zasadzie, że płacąc podatki, ma prawo w rzeczach tyczących się kraju mieć udział, przelewa część służącéj sobie mocy na spółobywateli, którym stanowisko towarzyskie, stopień ukształcenia dają większą łatwość do wyrozumienia prawdziwych potrzeb ojczyzny. Owoż ci wyborcy drugiego stopnia mianują już wprost sejmowych posłów, a mianują ludzi takiego politycznego wyznania, jakiego trzymają się sami, jakiego trzyma się gmin cały, albo niezmierna jego większość; gmin na pozór bezwiedny, głębszych politycznych tajemnic nieprzenikający, umie wszakże niepojętém uczuciem wiedziony, myśl swoją stanowczo objawiać. Owoż i w Berlinie i we wszystkich główniejszych miastach królestwa wybór posłów na sejm jest przeważnie gminowładny. Wrócimy do tego przedmiotu, kiedy wybory w całém krolestwie ukończone zostaną i kiedy z imion, co z urny wyszły, można już będzie rokować o duchu i dążnościach przyszłego sejmu.

Włochy.

Turyn, 15 listopada. Izby mają się wkrótce otworzyć. Nikt nie wątpi, że sejm będzie żwawy. Mamy też same pierwiastki co przeszłego roku; ale nie mamy hr. Cavour, który spółcześnie porywał, hamował, podniecał i trzymał wszystkich pod potęgą swéj wymowy, pod urokiem swéj polityki i silnéj woli.

Wiele zaszło rozczarowań. Latem podczas odroczenia izb wszyscy byli przekonani, że zimę będziemy w Rzymie; wiara była tak mocną, że wiele rodzin opuściło mieszkania, nie odnawiając umowy, w przekonaniu, iż Turyn nie będzie już stolicą Włoch.

O zbójectwie mówiono wprawdzie, lecz miano je za fraszkę. P. Minghetti, minister wówczas spraw wewnętrznych, wielokrotnie powtarzał w izbie, że mniemane zbójectwo neapolitańskie składało się z band złodziejskich, które zostały już rozproszone przez miejscową narodową gwardję, że nakoniec spokojność tych prowincij nigdy rzeczywiście nie była wstrząśniętą, i że wszystko szło najlepiéj.

Iluż to ludzi znakomitych zużyło się w téj części Włoch południowych! P. Farini, potém p. Nigra, hr. San-Martino, nakoniec i sam Cialdini nie wrócili takimi, jakimi tam przybyli. Dzienniki mówią, że zbójectwo nie istnieje, a jednak ceraz nadchodzą inne wiadomości, a listy donoszą o wysyłaniu coraz nowch band z Rzymu.

Mówiono o Rzymie, jak gdybyśmy byli w przeddzień wejścia do tego miasta. Mówiono nawet o przygotowaniach do podróży najznakomitszych osób, gotowych za pierwszym znakiem udać się dla zajęcia miejsc w nowéj stolicy. Tacy pisarze jak Reali, Passaglia i tylu innych duchownych, wskazywali nam wytkniętą i otwartą drogę do Rzymu; zapomniano o bagnetach francuzkich, o działach austryjackich i kołysano się słodyczą złudzeń.

Wszakże lud włoski nie zmienił się wśród rozczarowań które go dotknęły. P. Ricasoli stoi zawsze na czele rady ministrów; polityka jego jest zawsze taż sama, polityka hr. Cavour ściśle popierana; ministrem naszym spraw zagranicznych jest zawsze ten sam baron Ricasoli, który umiał siłą swéj woli, swą wytrwałością i tém rozsądném zuchwalstwem, co odkryło w nim prawdziwego męża stanu, zjednać ufność narodu.

Wszakże posunęliśmy się i bystrym krokiem do zjednoczenia; minister spraw wewnętrznych uorganizował swój wydział, urządził prefektury, poznosił namiestnictwa; minister skarbu poznosił komory celne, istniejące jeszcze wewnątrz kraju, pootwierano jedne drogi żelazne, porozpoczynano inne, i prace na nich czynnie idą; minister rolnictwa i handlu obudził wielkie o sobie nadzieje; minister łaski, sprawiedliwości i wyznań, objeżdża Włochy południowe i zaprowadza tam sądownictwa. W ministerstwie wojny wre praca, a zbrojownie w dzień i w nocy są w ruchu; nasza marynarka pomnożyła się i z dniem każdym rośnie; — nie zbywa więc rządowi na działalności; a jednak zwiększa się liczba niezadowolonych.

Dzienniki walczą jedne za panem Ratazzim, drugie za p. Ricasolim; pogłoski o przesileniach ministerjalnych krążą i nie ustają; przytaczane są nazwiska pp. Farini i Minghetti, jako pragnących zostać ministrami; wynajdują na prędce przewodników stronnictw, tworzą zwolenników, marzą i starają się oblec w rzeczywistość te marzenia, będące tylko pragnieniami trudnemi do ziszczenia.

Co do pana Ratazzi, jeżeli zyskał co we Francji, tedy stracił nieco w domu. Nawet przyjaciele przebaczyć mu nie mogą zbytecznéj wrzawy wywołanéj w Paryżu; Włosi nie lubią zbytecznego rozgłosu. Gabinet Ratazzi byłby nie mówię niemożliwym, ale trudnym i nie bardzo wziętym u niezmiernéj większości narodu.

Co do pp. Farini i Minghetti: pierwszy nie wypoczął jeszcze ze swojego pobytu w Neapolu, drugi nie wyleczył się dostatecznie ze swego niepowodzenia w Turynie; obadwaj potrzebują jeszcze czasu.

P. Ricasoli, obojętny na szmer wznoszących się około niego głosów, idzie śmiało. Pracuje nad czasem obecnym i przyszłym, przygotowuje rolę dla swego następcy, bo z góry wszyscy wiedzą, że nie zatrzyma długo ministerstwa po otwarciu izb.

Co do postawy, jaką izba przybierze w téj drugiéj połowie swych obrad, nic jeszcze nie wiadomo. Ile wnosić można, posłowie neapolitańscy wrócą z gotowym już programmatem; strona lewa może wzmocnić się, należy czekać co pocznie towarzystwo narodowe, trwające w wierności dla swego prezesa p. La Farina.

Tymczasem w radzie stanu toczą się bardzo żwawe rozprawy. Dla przyśpieszenia najważniejszych bieżących zadań, ministrowie odesłali do rady stanu wielką liczbę projektów do praw, wszystkie w duchu centralizacji, z zostawieniem wszakże gminom i prowincjom najszerszéj możliwéj swobody. W tym duchu należy pojmować zjednoczenie Włoch—centralizacja władzy, decentralizacja administracyjna. Zostawić prowincjom i gminom staranie o zaspokojenia własnych potrzeb pod tarczą i opieką praw, przeznaczonych do czuwania nad dobrem wszystkich, czuwając nad jednostkami. Niektórych trwożyło udzielenie takiéj swobody, zwłaszcza małym gminom; szczęściem większość nie podziela téj obawy, będziemy nakoniec mieli takie prawa, jakich wymagają prawdziwe potrzeby i prawdziwe dobro kraju.

Oczekiwane są mianowania prefektów. Co do Florencji, p. Torrearsa miał już przyjąć; do Bergamo naznaczono p. Torelli; do Coni p. Conte, o innych nic jeszcze nie słychać.

Rzeczpospolita San-marińska dała dowód życzliwości naszemu rządowi. Wielka liczba młodzieży Włoch środkowych wyłamujących się od służby wojskowéj, zamierzała schronić się na ziemię rzeczypospolitéj, dla uniknienia zaciągu. Owoż *serenissime principe* (najjaś. książę), rzeczypospolitéj pozwolił, aby 60 żołnierzy włoskich weszło w granice San-marińskie, dla schwytania zbiegów i opornych, którzy się tam schronili.

Wiadomości z Wenecji są zawsze jednostajne; szczególniéj zaś w Trydenckiem gdzie nędza jest najdotkliwsza; żniwa były nieszczęśliwe z powodu upałów, srebro zginęło; austryjacka papierowa moneta mająca obieg przymusowy, przyjmuje się ze stratą od 20 % do 25 %; nadużycia i znęcania się policji są tu niż gdzieindziéj uciążliwsze.

Bolonja 11 listopada. Jednym z najznakomitszych objawów ruchu włoskiego są bezwątpienia rozliczne oznaki sił żywotnych, które nasz półwysep, aż dotąd tak szarpany, przedstawia rozpamiętywaniu filozofów i polityków. Żyjąc w stanie ustawicznéj wojny ze swymi ciemiężcami, w materjalnéj i moralnéj walce, o odzyskanie niepodległości narodowéj, oraz używania swobody, bez któréj pierwsza mało ma ceny; półwysep nigdy nie zaniedbywał ani uprawy sztuk pięknych, będącéj jego chwałą, ani przemysłu, ani handlu, ani nakoniec tych wyższych umiejętności, rozlewających tyle blasku na wielkość narodów.

Czy ten wypadek wpłynął ze stanu saméj walki, utrzymującéj dzielność żywotną ciała i umysłu? Czy wypłynął z téj żywotności plemienia łacińskiego, które zniosło bez upadku, dwa najstraszliwsze bicze politycznego despotyzmu i religijnéj nietolerancji? Czy nakoniec Włochy winny to téj przyczynie, że rządy nad niemi panujące nie przybrały nigdy znamion zwierzęcego ciemięztwa, ani tego ucisku, który myśl w saméj jéj kolebce dusi? Są to pytania, które nie pora roztrząsać w téj chwili.

Poprzestańmy na zapisaniu tego zjawienia, poprzestańmy na zauważaniu, że to plemię włoskie któremu wszystkiego zaprzeczano nawet prawa zwania się narodem i urządzenia własnego państwa, daje znaki dzielności, któréj mogłyby im pozazdrościć inne kraje, hojniéj uposażone nie przez przyrodzenie ale przez instytucje, przez słodycz rządów opiekujących się ich rozwojem i pomyślnością.

W pośród szczęku broni, gdy wojna domowa jeszcze zupełnie nie umilkła, gdy budowa polityczna zaledwie dała się zarysować, zapowiedziana została w krótkim przeciągu czasu we Florencji wystawa włoska, która wzbudziła podziw tych wszystkich, co ją zwiedzali. Było to najwymówniejszą odpowiedzią tym co zaprzeczali, że nie istnieje lud jednolity ani Włochy jednolite, między Alpami i morzem.

Wczoraj miało miejsce zdarzenie, które zajmie nową kartę w dziejach naszéj ojczyzny. Zagajono drogę żelazną, wiążącą Ankonę z Bolonją, Marchję i Romanję z królestwem włoskiém ogniwami, których nie spękają ani knowania austryjackie, ani wykręty zgrzybiałéj dyplomacji. Ludy nieznane przez północ włoską, prawie obce sobie, odradzają się do nowego życia, wielbiąc panującego i rząd co im przynoszą dobrodziejstwa cywilizacji z cudowną niemal bystrością. Za kilka miesięcy Rzym i Neapol będą podobnież połączone przez żelazne koleje.

Te prace są dziełem spółki dróg żelaznych rzymskich. Zawiązała się ona w r. 1856, na mocy pozwolenia jego świątobliwości. Roboty szły leniwo, bo w ostatnich zaledwie czasach otworzoną została droga z Rzymu do Civita-Vecchia; wiadomo wszystkim jak rząd stolicy katolickiego świata obojętnym był na uposażenie tą dźwignią postępu ludów znajdujących się pod jego panowaniem.

Wszakże po wielu trudnościach spółka dróg żelaznych rzymskich urządziła się przeszłéj wiosny na nowych podstawach; weszła w układy ze świeżo ustanowionym rządem narodowym i w ciągu kilku miesięcy bo bohaterskiem wytężeniu, ceną wielkich poświęceń, otworzyła do użytku jedną z najważniejszych linij, przecinających ziemię włoską. Spółka zobowiązała się była otworzyć tę drogę od pierwszego stycznia, ogromnéj liczbie niedowiarków, zaprzeczających, że nigdy dokazać tego nie zdoła, spółka dróg żelaznych rzymskich odpowiedziała przez otworzenie całéj téj linji d. 10 listopada.

Dla tego właśnie Wiktor-Emmanuel, pragnąc oświadczyć swe zadowolenie spółce dróg żelaznych rzymskich, pośpieszył z przybyciem na jéj otwarcie. Obecność królewska dzień ten podniosła do ważności politycznego wypadku.

Rzeczywiście było to zdarzenie polityczne. Ci wszyscy co widzieli ludności romańskie i marchijskie, witające z zapałem króla, któremu winne są niepodległość i wolność, ani na chwilę o tém nie wątpią. Te ludności zawstydziły postępowaniem swojem tych, co jeszcze upierają się wystawiać je jęczącemi pod jarzmem Piemontu, przynoszącego im dobrodziejstwa cywilizacji.

Wspaniałą bo też była uroczystość otwarcia; więcéj 400 osób na nią wezwano, kilka zaledwie przyłączyć się nie mogło do orszaku królewskiego. Całą linję przebieżono w ośm godzin. Król i zaproszeni zatrzymali się w Rimini na świetne śniadanie, przygotowane staraniem hrabiego de Laferronnays.

W Ankonie urządzono salę, w któréj władze czekały na Wiktora-Emmanuela. Skoro noc podpadła, dworzec jakby czarodziejską rószczką został oświecony, sztuczne ognie oblały miasto, mieszkańcy Ankony i zaproszeni dość podziwiać tego widoku nie mogli.

Zdaje się, że spółka dróg żelaznych rzymskich, zreorganizowała się pod kierunkiem p. de Salamanca, który zawarł z rządem włoskim kontrakt, podpisany przez pp. Dalahante, Chastelus i wice-hrabiego Daru, którego jednym ze skutków było wczorajsze otwarcie. Ważne przeszkody nie pozwoliły p. de Salamanca znajdować się na tém otwarciu; na kilka dni pierwéj wyjechał on do Madrytu, ale był obecnym przez swoje dzieło i przez swoich Inżenjerów, którzy nadali taki popęd robotom; dla tego też p. La Rua, główny inżynier, okryty był największemi pochwałami.

Teraz prace posuną się z Ankony do Rzymu, z Rzymu do Neapolu, bo i te linje należą do spółki dróg żelaznych rzymskich, których sieć, jedna z najpiękniejszych we Włoszech, liczy przestrzeń przeszło 900 kilometrów. Za dwa miesiące niemal, Rzym i Neapol będą z sobą połączone, a może we dwa lata Włochy ujrzą związane między sobą wszystkie swe prześliczne stolice: Turyn, Genuę, Medjolan, Wenecję, Florencję, Rzym i Neapol. Przez otworzenie drogi z Ankony do Bolonji, Adrjatyk złączył się z morzem Środziemném, jest to pierwszy skutek panowania Wiktora-Emmanuela.

Turyn 16 listopada. Zaledwie p. Ratazzi przybył, wnet złożył dostojność prezesa izby poselskiéj. Nic należy w tym postępku upatrywać pobudek niezadowolenia lub urazy. Parlament, który rozpocznie swe prace dnia 20 będzie niezmiernéj wagi z powodu trudnych zadań, które izba ma rozwiązać. P. Ratazzi na prezesowskiem krzesle, byłby skazany na stanowisko bezstronne, którego zachować nie pozwala mu świeża podróż do Paryża. Zna on dziś lepiéj położenie, wie o jakie zawady roztrąciłyby się Włochy, gdyby nie zmieniono stanowiska po odroczeniu sprawy rzymskiéj. P. Ratazzi musi przybrać postawę wojującą, dla skuteczniejszego walczenia z niecierpliwością pewnych ludzi i z ich zapędną polityką. Czy parlament będzie burzliwy? najprawpodobniéj mniéj niżeli powszechnie sądzą. Widzimy dziś panującą zgodę tam, gdzie dawniéj nie istniała. Jen. Garibaldi, który ze swéj skalistéj Kaprery ożywia swém tchnieniem stronnictwo dziwnie czynne, zaleca jedność. Widzieliśmy, że jeden z jego przedstawicieli p. Mordini, głośny ze swych rządów w Sycylji, umieścił w dzienniku *Diritto* list pojednawczy; list, który znowu dziennik p. Ricasoli *Nazione*, wychodzący we Florencji, z radością powitał.

Przerwa między dekretem zwołania izb a ich otwarciem, nie była długą; obawiano się, że wielu z posłów Włoch południowych nie będą mogli przybyć na dzień 20-ty do Turynu. Ale dziennik p. Ratazzi *Monarchia Nazionale* rozproszył też obawy.

Cieszymy się, pisze tenże dziennik, że wbrew obawom największa część (*moltissimi*) posłów neapolitańskich i sycylijskich są już między nami, i że codzień inni jeszcze najeżdżają, tak więc niezmiernie mała liczba zatrzymanych niezdrowiem lub domowemi sprawami, nie stanie na dzień wyznaczony. W tym pośpiechu posłów południowych z rozkoszą upatrujemy znak widomy, że w umyśle ich utworzyło się sprawiedliwe mniemanie o ciężkich trudnościach kraju; bierzemy stąd otuchę, że przedstawiciele narodu pośpieszą rządowi w pomoc, dostarczą mu wszelkich możliwych środków, do ułatwienia drogi, jaką rząd przebyć musi.

Wzywamy tych wszystkich posłów, mówi dziennik kończąc swe pismo, aby chcieli uważać reorganizację administracji skarbu za pierwszą bitwę, którą będzie potrzeba stoczyć z naszymi nieprzyjaciołmi i w któréj powinniśmy zwyciężyć. W obec nieprzyjaciela, niech broń Boże nie wynurza się najmniejsza niezgoda, bo drogo okupićby ją przyszło. Po wygraniu téj pierwszéj bitwy, jeżeli na przyszłą wiosnę ma rozpocząć się walka w Wenecji, będziemy mogli ze spokojném sumieniem pójść na Austrję z zupełną nadzieją zwycięztwa. Pośpieszono zbyt skwapliwie z doniesieniem o złożeniu przez jenerała Cialdini dowództwa 4-go korpusu w Bolonji; jenerał nie opuści swego stanowiska.

Co do pana Pallavicino, dawnego towarzysza Silvio-Pellico w więzieniach spielbergskich, rzeczywiście zrzekł się on miejsca czwartego prezesa senatu; ale to złożenie urzędu jest w związku z jedną czynnością jego zarządu Neapolem wówczas, kiedy Garibaldi bił się jeszcze pod Kapuą. Wydał on był dekret na korzyść wojska południowego, którego minister wojny nie potwierdził.

Oboz św. Maurycego, niedaleko Turynu, został rozwiązany. Obejmował on 12,000 Neapolitanów, których rozdzielono po rozmaitych pułkach.

Ostatni potomek rodu Borgia, umarł. Przodkiem jego był starszy syn papieża Aleksandra VI, Cezar, bohater Machiawela.

Z Włoch środkowych dochodzą smutne wiadomości o szkodach poczynionych przez wylew Tybru.

Dzienik *Opinione* pisze z Turynu dnia 16-go listopada: Umieszczamy list następny, który jest ważnym, ponieważ wyraża sąd zdrowy o naszem wyzwolonem duchowieństwie i ponieważ może być wyborną zachętą, dla naszego duchowieństwa mniéj wyzwolonego. Wszystkim znane są zasługi ks. Michon; list jego brzmi jak następuje:

„Do księdza Franciszka Dini-Colle (Toskanja, królestwo włoskie).

„Kochany przyjacielu,

„Dziękuję za serdeczny list i za szczegóły o położeniu téj części duchowieństwa włoskiego, która pragnie wytrwać w wierności dla Rzymu i dla swych politycznych przekonań.

„W téj opłakanéj zatardze, nad którą we Francji boleje rozumne duchowieństwo, nie tylko z powodu cierpień jakie ponosić musicie, ale z powodu krzywd nienagrodzonych, jakie ta nieszczęśliwa niezgoda ściąga na katolicyzm, jedno tylko radzić wam mogę, to jest przemówić słowami poety: *Durate et vosmet rebus servate secundis* (Wytrwajcie zachowując się na szczęśliwsze czasy). Bądźcie cierpliwymi! bądźcie przywiązanymi do jedności religijnéj. Odpychajcie jak zbrodnię to wszystko, co by mogło sprowadzić rozdział z Rzymem. Umieszczeni między dwóma obowiązkami, między dwóma posłuszeństwami zdającemi się jedno drugie niszczyć, wierzcie, że się wszystko wyjaśni. Żyjemy w czasach, w których wypadki bystro pędzą, w których rozwiązania nagle i niespodziewanie spadają. A więc cierpliwość i ufność w przyszłości; prawda zawsze zwycięża!

„W oczekiwaniu błogosławionéj godziny uspokojenia, spodziewam się, że znajdziecie w ministerstwie włoskiem nie tylko pomoc pieniężną, która stałaby się wkrótce, (dobrze to rozumiem) ciężarem dla waszéj uczciwości i dla uczucia szacunku, jakie dla siebie mieć powinniście, ale nadto znajdziecie w témże ministerstwie hołd poważania, droższéj dla ludzi prawego serca, niż trochę złota.

„Cokolwiek bądź, wiedźcie, że macie wszyscy w téj Francji, sprawiedliwéj rozdawniczce chwały należnéj szlachetnym poświęceniom, przyjaciół szczerych, tchnących dla was najżywszém spółczuciem. W jéj oczach jesteście w obecnéj walce owymi bohaterskimi żołnierzami, którzy schodzą ze swego stanowiska dla ocalenia całego wojska.

„Chociaż byście nawet omylili się w uczuciu gorącego patryotyzmu, który wam przewodniczył, byłaby to omyłka serc wspaniałych; byłoby to natchnienie najszlachetniejsze, które w ciągu wieków ożywiało wielkie dusze; byłaby to miłość ojczyzny! Dostałaby się na waszą dolę część najpiękniejsza, część poświęcenia się z cierpieniem i część ofiary.

„Żegnam was: piszcie do mnie często o tym pięknym kraju, który, serdecznie cieszymy się tu we Francji, nie jest już połamany na małe, spółzawodnicze narodki, o których świat słusznie zapominał w ich bezpłodnych swarach; ale kraj, który już dziś zamienił się w wielki naród, dla którego ¼ wieku wystarczy do wzniesienia się do rzędu narodów przeważnych w świecie zachodnim.

„Doznam więc pociechy, któréj nie dożył Manin, mój wsławiony przyjaciel; ujrzę zmartwychwstanie ludu, który mię kochać nauczył. Są to wspomnienia czcziwe i słodkie obrazy, które prawe serce zabiera z sobą do grobu opuszczając ten raj ziemski. Miłość ojczyzny jest świętem dziełem przed obliczem Boga.“

Paryż, 6 listopada 1861 roku.

Wasz szczerze przywiązany ksiądz
H. J. Michon.

Dziennik *Italia* pisze: zdaje się, że jen. Cialdini, korzystając z udzielonego sobie pozwolenia, opuści jutro wieczorem Turyn i pojedzie do Paryża. Pogłoski o złożeniu przez jenerała dowództwa 4-go korpusu, którek krążyły po mieście, a które nawet powtórzyły niektóre dzienniki, zdają się być bezzasadne.

Czytamy w tymże dzienniku: podług otrzymanych przez nas wiadomości zdaje się, że wejście pana Ratazzi do gabinetu, jako ministra spraw wewnętrznych, wywołało niejakie trudności, że nawet pociągnęłoby za sobą usunienie się wielu dzisiejszych członków gabinetu. Co do barona Ricasoli, nie byłby on przeciwnym oddaniu panu Ratazzi wydziału spraw wewnętrznych, zaprzanie się jego osobiste bowiem jest bez granic; wie on dobrze, że w tak ważnych okolicznościach, należy umieć poświęcić siebie dla dobra wszystkich. Dziś wieczorem następne imiona powtarzano, z których może być wybrany minister spraw wewnętrznych a mianowicie pp. Lanza, byłego prezesa izby poselskiéj; San Martino, byłego ministra i namiestnika w Neapolu; Spaventa dyrektora policji w Neapolu.

Czytamy w liście pisanym z Turynu następne szczegóły: P. Ratazzi, oddawna już chciał zrzec się zaszczytu prezesostwa izby poselskiéj. Lekarz jego, p. Sperino, stanowczo radził mu unikać przewodniczenia posiedzeniom izby, znajduje bowiem, że to wytężenie jest nadzwyczaj niebezpieczne dla jego zdrowia. P. Ratazzi postanowił nieodzownie usunąć się po odnowieniu parlamentu. Wszakże w obecnym składzie rzeczy, mniemanie powszechne mogłoby ten krok wytłómaczyć, za wypowiedzenie wojny baronowi Ricasoli. Nie omieszkanoby szeptać, że p. Rattazzi usunął się z urzędowego stanowiska, aby być swobodniejszym w kierunku utarczek parlamentowych i w skupieniu około siebie większości. P. Ratazzi, dla uniknienia nawet cienia opacznych wykładów zgodził się prezydować izbie aż do końca obrad, byleby te nieprzeciągnęły się na kilka miesięcy.

Mówić mi przychodzi o drugiem zejściu z politycznéj widowni, to jest o jenerale Cialdini. Zlekka dotknąłem wczoraj rozróżnienia zdań z ministerstwem; aby uniknąć fałszywych pogłosek, zatrważających wykładów i zgubnego powiększenia, pośpieszam z przedstawieniem rzeczy w całéj ich szczerości.

Gdy jen. Cialdini składał namiestnictwo neapolitańskie, na którem prace jego wydały tak szczęśliwe owoce, zauważano, że nie miała miejsca żadna nagroda, jakie król zwykł rozdawać wysokim dostojnikom, którzy złożyli znakomite usługi.

Król Wiktor-Emmanuel zdziwiony, że ministrowie nie przedstawiają jenerała Cialdini do wielkiéj jakiéj nagrody, zagaił sam ten przedmiot na jednem posiedzeniu rady ministrów i oświaczył, że chce jenerała Cialdini ozdobić wielkim łańcuchem orderu Zwiastowaina, co jak powszechnie wiadomo jest najwyższym zaszczytem, wyrównywającym nadaniu komu w Anglji orderu podwiązki.

Wszyscy ministrowie jednomyślnie oświadczyli z największém uszanowaniem królowi, że na to nie przyzwolą; rzecz poszła tak daleko, że gdyby król zamiar swój uskutecznił, ministrowie musieliby wyjść z gabinetu, ponieważ jen. Cialdini, w ostatnich czasach swego zarządu Neapolem, niejednokrotnie okazał że lekce waży rozkazy ministrów.

Jen. Cialdini w kilka dni po odbyciu rady, dowiedział się o tém i natychmiast przesłał prośbę z żądaniem uwolnienia siebie od dowództwa 4-go korpusu wojska. Prośba została przyjętą. Jen. Cialdini jedzie dziś wieczorem do Paryża; gotów wrócić skoro ministerstwo Ricasoli upadnie, lub skoro Włochy zapotrzebują oręża swych wojowników.

Członkowie tak zwanego głównego kommitetu *Provedimento* na Rzym i Wenecję, ogłaszają: że jen. Turr nie objawił im w imieniu jenerała Garibaldi zamiarów byłego dyktatora, iż nie myśli wywoływać żadnego ruchu końcem

rozwiązania spraw: rzymskiéj i weneckiéj. P. Fryderyk Bellazzi, podprezes komitetu Provedimento, znajdował się razem z jenerałem Turr w Kaprera i Garibaldi zwykł jemu jednemu udzielać to, o czém pragnie zawiadomić komitet będący pod jego rzeczywistą prezydencją. Dziennik *Le Nord* d. 22 listopada umieścił oddzielne artykuły pod napisem: *Projekt pana Ricasoli rozwiązania sprawy rzymskiéj. Dokumenta ściągające się do tego projektu.* Nadzwyczajna donioslość tych artykułów, skłania nas do umieszczenia ich w dosłownéin tłómaczeniu.

„Dokumenta, które baron Ricasoli złożył na stole parlamentu włoskiego, nie sprawiły tych skutków, jakich się po nich spodziewano, niemniéj wszakże mają całą wagę politycznego zdarzenia. Najwybitniejsze znamie tych pism stanowi: przewaga logiki i siły rozumowania nad zręcznością dyplomatyczną; troskliwość większa nierównie o wyjaśnienie prawdy niż oględność na słowa; przeświadczenie o nagłości osiągnienia celu daleko silniejsze nad konieczność omijania zawad trudnych do obalenia; zbyt usilna nakoniec dążność zamknięcia w obrębach samych Włoch téj rozprawy z papiestwem, poruszającéj widoki całego świata katolickiego. Pisma barona Ricasoli zawierają wykład jasny, przekonywający, silny, położenia, którego dwuznaczność aż nadto długo i z krzywdą powszechną trwała. Czytając te papiery łatwo ocenić winę papiestwa, że tak uporczywie opierało się ruchowi włoskiemu, i wahanie się rządu francuzkiego wzięcia w swoje orędownictwo listu pana Ricasoli. Nigdzie niezgodność dwóch władz świeckiéj i duchownéj, oraz najgorsze wypadki, które już wyrodziły i niebezpieczeństwa, któremi jéj utrzymanie grozi kościołowi, niebyły przedstawiane z większą powagą, ale też z większą mocą i natarczywością.

Pod względem niebezpieczeństw uderzać musi, że pismo tchnące tak głębokiém i uroczystém przekonaniem, po kilkakroć wyraża obawę grożącego kościołowi niebespieczeństwa, jeżeli kościół dłużéj trwać będzie w swojém nieprzyjazném stanowisku względem narodowości włoskiéj. Ta obawa nie dla tego tylko znajduje się być tam wyrażoną, aby dodać więcéj wagi rozumowaniu. Wyraża ją z całą mocą list pisany do Piusa IX; powtarza się ona znowu w depeszy do pana Nigra. Jeżeli baron Ricasoli, będący razem ministrem spraw wewnętrznych i który z tego miejsca powinien znać dokładnie usposobienie umysłów we Włoszech, tak nastaje na możliwość odszczepieństwa, niebespieczeństwo musi być i groźne i naglące.

Jeżeli kościół przez nieszczęśliwe i pełne nadużyć zastosowanie dawnego przysłowia, odrzuca dary rządu włoskiego i lęka się jak podstępu, czynionéj sobie ofiary zupełnéj wolności, niech że przynajmniéj nie odrzuca przestróg, które go ze strony rządu włoskiego dochodzą. Niech sobie przypomni, że wszystkie kolejne uszczuplenia jego świeckiego dziedzictwa były mu kolejno przepowiadane, i że tylko dla tego iż nic nie baczył na te przepowiednie, nieodzownie już stracił polityczne swe dziedzictwo. Dziś, gdy władza świecka nie istnieje dla kościoła tylko jak *zasada*, niech lęka się, aby z kolei nie ściągnięto ręki na jéj dziedzictwo duchowne, strata bowiem byłaby nierównie większą, nierównie trudniejszą do powetowania.

Słowem, pojmujemy, że rząd francuzki zawahał się przyjąć za swe własne pisma barona Ricasoli. Jest ono równie doraźném i stanowczém w swych wyrokach, jak okoliczności co je natchnęły; wszakże jesteśmy pewni, że od dziś dnia mniemanie powszechne ten list za swój własny przyjmie i że przełożenia ministra włoskiego pozostaną zasadami układu, który dziś lub jutro, nieodzownie dójść do skutku musi, między Włochami i papiestwem.

Francja.

Paryż, 17 listopada. Monitor powszechny umieścił następny dekret:

Napoleon

Z Bożéj łaski i woli narodowéj, cesarz Francuzów,

Wszem w obec i wszystkim potomnym pozdrowienie:

Zapatrzywszy się na art. 24 konstytucji, zadekretowaliśmy i dekretujemy co następuje:

Art. 2) Nasz misister stanu upoważniony jest do wykonania niniejszego dekretu.

Dan w pałacu Compiègne, 15 listopada 1861 r.

Napoleon.

Przez cesarza minister stanu

A. Walewski.

Dnia 19 listopa. Tenże minister umieścił następną przestrogę:

Rozmaite wieści rozbiegły się o tém co zajść miało z powodu wejścia na nowo pana Foulda do spraw rządowych. Dzienniki zagraniczne rozniosły je, skąd przeszły one i do dzienników paryzkich. Między innemi mówiono o liście, który miał być pisany z tego powodu przez jednego z dawnych ministrów rządu Ludwika-Filipa. Te wieści nie mają najmniejszéj zasady.

Nakoniec Monitor z tegoż samego powodu wyraża:

Niepodległość belgijska nieprzestaje zajmować czytelników swoich zdarzeniem, czysto wymyślonem, z rzeczy ostatniéj zmiany ministerjalnéj, występuje w N-rze swoim d. 19 listopada, z gotowością wyjawienia tego co dzieje się na radzie cesarskiéj. Zdrowy rozsądek powszechności wystarczy na osądzenie tych wymysłów, lecz *Niepodległość belgijska* z takim uporem przy swojém obstaje, że poczytujemy za powinność naszą oświadczyć opowiadanie *Niepodległości belgijskiéj* za kłamliwe.

Dnia 21 listopada. Dziś we czwartek, odbyła się uroczysta msza w kościele św, Magdaleny, za spoczynek dusz zmarłego króla portugalskiego, Don Pedra V i brata jego infanta don Fernando.

Cesarz, który z tego powodu odłożył do dnia jutrzejszego radę ministrów na dziś zwołaną, rozkazał przedstawiać swą osobę podczas tego obrzędu, książęciu Bassano, swemu wielkiemu podkomorzemu i jenerałowi hrabiemu Roguet swemu adjutantowi. Naj. cesarzowa była przedstawiana przed swego podkomorzego księcia Tascher de la Pagerie. Książe Napoleon przysłał podpółkownika Ferri Pisani; księżna Matylda swego honorowego kawalera jenerała Bougenel.

Członkowie ciała dyplomatycznego obecni w Paryżu zgromadzili się wszyscy w mundurach. W ich liczbie uważano ambasadorow: angielskiego, rossyjskiego, hiszpańskiego, tureckiego, przedstawicieli Prus, Saxonji, Włoch, Szwecji, Danji, Niderlandów, Belgji i t. d.

Wszyscy ministrowie cesarza byli obecni wyjąwszy pp. Magne i hr, Persigny, zmuszonych dla niezdrowia pozostać w domu.

Między widzami ujrzano marszałków Magnan i Regnaud de Saint-Jean d'Angely tudzież prefekta policji, baronów: Brenier i de Lacrosse i margr. de Lisle de Siry dawniejszego ambasadora francuzkiego w Lizbonie.

Wszyscy Portugalczycy, znajdujący się w Paryżu poczytali za powinność wziąć udział w tym smutnym i pobożnym obrzędzie, który zakończony został udzieleniem błogosławieństwa przez ks. kardynała arcy-biskupa paryzkiego. Całym obrzędem kierował minister portugalski w Paryżu, wice hrabia de Poiva, dopomagał mu jego towarzysz kawaler de Lisboa minister brezylijski.

Anglja.

Londyn 18 listpada. Powszechnie sądzą, że ministerstwo angielskie jest teraz wielce zajęte budżetem mającym się przedstawić izbom; bo już w ciągu bieżącego tygodnia odbyło dwie narady gabinetowe, trzecia zaś zapowiedzianą jest na dzień 19-ty.

Zdaje się, że trwogi które p. Disraeli chciał rozszerzyć co do doli kościoła anglikańskiego, nie znalazły przyjęcia w powszechności. Organa wyzwolone żwawo odparły zarzuty czynione ich stronnictwu, i nie zdaje się, aby duchowieństwo miało ochotę przyłączyć się do wojny krzyżowéj, podniesionéj przez *leader tory*. Nawet sam biskup oksfordzki, który przewodniczył Meetingowi, zachował pełne znaczenia milczenie, podczas kiedy p. Disraeli opowiadał swe trwogi.

Przymierze w rodzaju tego, jakie doradza p. Disraeli, musiałoby zespolić kościół anglikański ze stronnictwem politycznem; obudzić przeciw niemu nieprzyjaźń innych mniemań, a nakoniec zgasić w jego łonie tę działalność umysłową i obyczajową, jaka wypływa z właściwych mu wewnętrznych roz'erków. Dziś kościół przyznany rozpada się na 4 odcienia, zawiera naprzód ogromne i potężne stronnictwo ewangelików, zbliżające się do nauki Kalwina, szczególniéj zaś hołdujące rozgłośnemu 39-mu artykułowi. W polityce to stronnictwo jest zlekka wyzwolonem, najczynniejszym jego przewodnikiem jest lord Shaftesbury; należy też do niego prymas Anglji. Następuje po niem tak zwany wysoki kościoł, czyli stronnictwo kapłańskie, obstające przy powadze kościoła, przekłada *Prayer-Book* nad *art 39-ty* i naucza następstwa apostolskiego w biskupach angielskich. Najgłówniejszymi nauczycielami tego odcienia są biskupi exeterski i oxfordzki, mówią że p. Gladstone podziela ich zdania.

Te dwa stronnictwa są w czynnéj między sobą sprzeczności. Każde z nich posiada oddzielną organizację, swoje towarzystwa, kassy, swoje osóbne dzienniki i cel odrębny w każdém poruszoném zadaniu tak pod względem religijnym jak politycznym. Lord Derby kiedy stał u steru władzy przychylał się do drugiego z tych stronnictw, chociaż stronnictwo *wysokiego kościoła* nie jest wyłącznie towarzyskiém, przecież lord Palmerston zawsze szukal i znajdował wsparcie w szeregach niższego duchowieństwa.

Ostatniém stronnictwem jest nakoniec to, które zowią *Broad church party*, którego członkowie przesiękli wielką swobodą wyobrażeń religijnych i którzy jak mówią odziedziczyli duch księży nazywanych w swoim czasie szerokomyślnemi, duch co przyczynił się najsilniéj do rozkrzewienia za Jerzego I i II wyobrażeń rewolucyjnych 1688 r. dziś stanowi ono uszczuplony zastęp duchowieństwa, ale pełny mężów uczonych i czynnych. Niedawno obudzili przeciw sobie okropne wyrzuty za opowiadanie nauk narodowości, podobnych do tych, jakie przemagają w Niemczech.

Z tego wszystkiego łatwo widzieć, że sprzymierzyć z sobą ludzi zdań tak rozmaitych i tak wyraźnie określonych, zjednoczyć ich w zamiarze przywrócenia torysów do władzy, jest zadaniem arcy drażliwém i trudném i wolno jest wątpić, czy mimo całą potęgę wymowy p. Disraeli potrafi doprowadzić to do skutku.

Dnia 19 listopada Wiadomo, że ks. Walji zwiedzi po Bożém Narodzeniu wyspy Jońskie Syrję, i Egipt, wróci zaś do Londynu na czas wielkiéj między-narodowéj wystawy w maju 1862 r. Systemat uzupełnienia wychowania następcy tronu przez podróże, jest zupełnie różny od tego, jakiego trzymał się Jerzy III-ci względem pierworodnego swego syna, który panował po nim pod imieniem Jerzego IV. Owczesny książe Walji nigdzie nogą nie postał za granicami Anglji; trzymany był zdala od spraw rządowych; pozwolono mu pędzić życie bogatego panicza wolnego od wszelkich obowiązków. Przeciwnie dzisiejszy następca tronu, po kolei słuchał poiedyńczych nauk w rozmaitych krajowych uniwersytetach; przepędził całą jesień na wielkich łowach w Szkocji, przepędził całe lato na ćwiczeniach obozowych w Irlandji, zna Paryż i Niemcy, przebył jednę zimę w Rzymie, zwiedził Kanadę i Stany Zjednoczone; teraz przygotowuje się do wycieczki po morzu Śródziemném i Wschodzie. Naród spodziewa się korzyści z tego praktycznego i osobistego wychowania swojego przyszłego króla.

Austrja.

Wiedeń 17 listopada. Cesarz postanowieniem swojém z d. 15 listopada cofnął władzę naderspanom komitatów wizelburgskiego, saroskiego, solskiego, czanadzkiego, komornskiego, temeskiego i tornaskiego, i naznaczył administratorów. Podobnież i administrator komitatu beregskiego został uwolniony od obowiązku.

Praga 16 listopada. Tygodnik litmerycki umieścił artykuł, w którym nie oszczędzał królowéj neapolitańskiéj Marji-Teresy wdowy po Ferdynandzie II. Redaktor pan Medan stawiony przed sądem pod zarzutem oskarżenia o obelgę jednego z członków rodziny cesarskiéj, tłómaczył się, że nie wiedział, że macocha Franciszka II, była arcy-księżniczką austryjacką. Taka obrona nie mogła być przyjętą i redaktor został skazany na 4 tygodnie więzienia, o chlebie i wodzie.

Peszt 15 listopada. Utworzenie nowego magistratu przeciągnęło się nad wszelkie rachuby. Dnia 29 października, urzędnicy municypalni oświadczyli, że składają swoje urzędy, że pozostaną tylko przez połowę listopada dla załatwienia spraw bieżących, nim rząd nie obmyśli następców. Dziś więc jako w dniu zakreślonego terminu, dwaj burmistrze, prezes trybunału cywilnego i starosta miejski, udali się do hr. Palffy, namiestnika królewskiego, z przełożeniem, że zamierzony czas upłynął, a więc ostatecznie kończą swe czynności. Namiestnik zapowiedział im, że jeszcze z dziesięć dni pozostać na urzędach powinni, dopóki ich nie zmienią mianowani przez rząd następcy. Rzeczywiście bieg wszystkich spraw jest zatrzymany, ponieważ dawniejsi urzędnicy nic rozstrzygać nie chcą i poprzestają tylko na przyjmowaniu nadesłanych do nich papierów, zostawując ich załatwienie dalszemu czasowi.

Wiedeń 19 listopada. Dotąd 7-miu z nowych naderspanów wykonało przysięgę, inne osoby naznaczone na zajęcie urzędów tego rodzaju, zostały wezwane do Wiednia, częścią dla złożenia przysięgi, częścią dla otrzymania szczegółowych instrukcij; przybycie ich wkrótce jest oczekiwane. Ci którzy już zostali mianowani natychmiast nie odjadą, bo niéma w kassie pieniędzy któremi ich opatrzyć należy.

16-go listopada. Dziś odbyła się nowa konferencja ministerjalna w przedmiocie sejmu siedmiogrodzkiego. Hrabiowie: Nadazdy, Miko, baron Salmen i Konrad Smidt, mieli w niéj udział. Nic ostatecznego nie zapadło; ale jest powszechne przekonanie, że rząd zaniecha myśli zwołania sejmu siedmiogrodzkiego, dla zagłosowania wprost wyprawienia posłów na radę cesarstwa. Rząd jest przekonany, że zwołany sejm byłby tylko objawem oppozycji; nigdy bowiem nie zgodzi się na uznanie, aby Siedmiogrod miał stanowić kraj koronny i nienależący podług konstytucji do puścizny św. Stefana.

Książe de Gramont, który dotąd mieszkał w hotelu cesarza rzymskiego, przeniosł się do pałacu ambasady, gdzie margr. de Moustier, w przeszłym tygodniu odbierał pożegnania ciała dyplomatycznego,

Wenecja, 13-go listopada. Uniwersytet padewski został otworzony wczoraj, w tym samym porządku, jak w roku przeszłym. Uroczystość nabyła wielkiéj świetności, z odkrycia w tym dniu posągu jednego z najsławniejszych nauczycieli téj wszechnicy, Galileo-Galilei. Posąg ten, dar arcy-książęcia Ferdynanda-Maksymiljana, świadczy równie o zamiłowaniu umiejętności jak i sztuk nadobnych młódszego cesarskiego brata. To znakomite dzieło rzeźby wyszło z pod dłuta pana Ferrari i jest darem uczynionym uniwersytetowi przez jego ces. król. w.

Prusy.

Berlin, 19 listopada. Król i królowa wrócili do Berlina d. 16-go w sóbotę wieczorem, o godzinie pół do siódméj. Wczoraj z rana królestwo razem z następcą tronu, znajdowali się na nabożeństwie w katedrze. Po południu o godz. 5-éj był obiad familijny w pałacu królewskim.

— Hr. Ranzau rzeczywisty radca tajny legacji objął swój urząd w ministerstwie spraw zagranicznych, Przypomnimy z tego powodu, że przed kilku już laty, była mowa o wejściu pana Ranzau do służby pruskiéj w témże samem ministerstwie.

Dnia 19-go rozpoczęły się w całych Prusiech roboty wyborcze. Wybory są dwustopniowe; to jest, że obywatele znając według konstytucji prawo głosowania, zgromadzają się dla wskazania wyborców, którzy znowu z kolei powinni mianować posłów. W Berlinie liczba mających prawo głosu wynosi 102,000, którzy mianują wyborców drugiego stopnia w liczbie 1,707, a ci wybierają 9-ciu posłów.

Na czas wyborów wstrzymuje się bieg wszystkich innych rządowych czynności, szkoły i giełda zamykają się, sądownictwa milczą, urzędnicy i podręczni są uwolnieni na czas wyborów od zwykłéj służby. Nawet dzienniki tak silny mający udział w pierwotnych wyborach, zapowiadają, iż numera ich niewyjdą, z powodu obowiązku spełnienia obywatelskiéj posługi przy głosowaniu.

Wiadome już są z depeszy telegraficznych pierwsze wypadki wyborów, tak mocno mniemanie powszechne zajmujących. Prywatna depesza doniosła dziś rano, że pierwotne wybory w Berlinie wypadły zupełnie na korzyść wyzwolonych. Podług téjże depeszy, wiadomości telegraficzne nadesłane z rozmaitych prowincij królestwa pruskiego zwiastują, że wszędzie niemal podobnež okazały się wypadki,

ZIEMIE SŁOWIAŃSKIE.

12 listopada. Trudno jest zdać sobie sprawę ze zdarzeń hercogowińskich, z samych tylko depeszy telegraficznych, w miarę zapisywania ich przez dzienniki zachodnie. Dochodzą nas one czasem przez Raguzę, czasem przez Triest, a czasem przez Wiedeń. Doznają często opóźnień i przynoszą wiadomości na pozór sprzeczne; jedne z nich twierdzą, że Turcy są zwycięzcami, inne że powstańcy wygrywają; rzucają nakoniec na te wypadki pełne doniosłości niejaką niepewność i czynią je często niezrozumiałemi.

Głównie zaś ostatnie bitwy około Piwa i Trebinji, dały powód do wielkich sprzeczności, tak dalece, że zwłaszcza ostatnie depesze zewsząd dochodzące, były nader trudne do rozwikłania; niepodobieństwem było należycie uporządkować wszystkie nowiny; niepodobieństwem zwłaszcza utworzyć sobie ogólny rzut oka na stanowisko obudwóch wojsk i ocenić w całości stanowiska Serdara i Hercogowiny.

Sądzimy więc, że jest rzeczą naglącą streścić położenie i przedstawić przed oczy czytelników opis ostatniéj części wyprawy Omera Paszy, przez ułożenie w porządek rozmaitych depeszy.

Około 12 października, delegowany angielski przy kommissji europejskiéj w Trebinji oświadczył, wbrew zdaniu komisarzów francuzkiego i rossyjskiego, że należało uważać wszelką ugodę między Turkami i Słowianami za niemożliwą. Mówią, że w owym czasie znany mu był plan wyprawy, który według obliczeń Omera-Paszy, miał doprowadzić powstanie a może nawet i Czarnogórze, do ostatecznego upadku.

Omer-Pasza zamyślał o spółczesnem działaniu dwóch korpusów wojska; jednego pod sprawą Mahmuda-Paszy, który dowodził w Trebinji i miał uderzyć na Zubcy; drugiego pod własnym swoim kierunkiem, który miał z okopanego obozu Gacko pójść na Piwa.

Serdar-ekrem rozpoczął swój ruch od 14 października ze wszystkiemi wojskami obozu w Gacko; tegoż dnia zajął stanowisko Piwa i zatrzymał się tam kilka dni, aby dać czas połączyć się z sobą niektórym oddziałom spóźnionym. Dnia 17 przybył do Goransko, ważnego stanowiska, gdzie rozkazał pobudować wieże i posypać szańce z ziemi, klasztory zaś kazał zająć 5-ciu tysiącom ludzi. Wiadomo, że klasztory greckie są bardzo obszerne i budowane jak cytadelle. Tymczasem powstańcy Hercogowińscy dowiedziawszy się o obrótach Serdara, rzucili się między Goransko i obóz Gacko, przez co przecięli odwrót wodzowi ottomańskiemu. Oddział powstańców, który to uskutecznił, znajdował się pod naczelnictwem Radojewicza. Dnia 20 października, Bacewicz naczelnik pokolenia Banjanów, napadł na dowóz muzułmański dostarczający żywność z Gacka do Gorańska i ścigać począł towarzyszącą mu straż turecką, która potrafiła dopaść jednego skrzydła wojska tureckiego w Zakameniu. Bitwa powoli przybiera większe rozmiary i całe to skrzydło dowodzone przez Rizwana Begowicza zwarło się z powstańcami. W czasie tych walk paszowie tureccy odmówili pośpieszyć z pomocą wojskom wdanym w rozprawę z powstańcami. Turków odparto, a w liczbie poległych znaleziono samego Rizwana Begowicza. Dnia 21 Turcy odbierają wiele działobitni i na nowo okopują się. Dnia 22 chrześcijanie z największą częścią sił swoich, osadzają wyżyny panujące nad stanowiskiem Serdara; Radojewicz zagaja bitwę między Goransko i Smrjiceno; w jednym z naszych ostatnich numerów podaliśmy wiadomość o téj bitwie: wojsko tureckie rozbiegło się, Serdar winien swe ocalenie wytrwałości baszy-buzuków, którzy doprowadzili go podczas nocy przez wąwozy aż do obozu w Gacko. Dnia 23 główny sztab ottomański przybył do Krstak i Lipnika, powstańcy zaś opanowali cały obóz w Goransko.

Takie były koleje pierwszego korpusu muzułmańskiego; drugi korpus, dowodzony przez Mahmud-Paszę, miał doznać podobnejże doli.

Wojsko trebińskie, które poczęło działać dopiero około d. 22 października, zostało napadnięte nazajutrz przez Wukałowicza, odparte ku stolicy i wygnane z klasztoru Duzi, który naczelnik hercogowiński pośpieszył silnie osadzić. Dnia 24 konsulowie europejscy udali się w podróż do Trebinji, w nadziei, że tą drogą mogli być rozjemcami, ale ujrzeli się zmuszonymi zatrzymać się w Belgato.

Od d. 24 do 26, Wukałowicz odpiera wojska muzułmańskie ze wszystkich stron; dosyć żwawa utarczka zawiązuje się w Siaboro; połączenie Trebinji z morzem zostało d. 30 przerwane.

Podług listu pisanego z Raguzy d. 14 listopada, Omer Pasza miał odebrać dowództwo Mahmudowi-Paszy i poruczył rząd jego korpusu pułkownikowi Taïb-Bey; klasztor Duzi miał być napowrót odebrany z rąk powstańców i muzułmanie zabierali się znowu z téj strony rozpocząć wojnę.

Cokolwiek bądź, dziś rzeczą jest oczywistą, że plany Serdara poszły w niwecz, że powstańcy na obu skrzydłach zadali Turkom ciężkie porażki i że położenie Omera-Paszy z każdym dniem staje się niebezpieczniejsze dzięki swawoli jego wojska i rosnącym siłom powstania, mnożącego się już w plecach serdara i grożącego przecięciem mu odwrótu.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

BERN, środa 20 listopada. Sprawozdanie złożony dzisiaj przez kommissarzów związkowych radzie narodowéj szwajcarskiéj, potwierdza w sposób najzupełniejszy, że mimo słabość pamięci niektórych świadków naocznych, posiadłość związkowa była naruszoną na dolinie Dappes.

LONDYN, czwartek 21 listopada. Zakład Reutera udziela następną depeszę z dnia dzisiejszego z Southampton:

„Statek parowy **Nashville** pod flagą Stanów oderwanych Ameryki północnéj dziś tu zawinął.

„Schwytał on w czasie podróży na morzu i spalił statek amerykański Harvey-Birch, płynący z Hawru do New-Yorku. Nashville przywiózł do Southampton kapitana i załogę statku Harvey-Birch, tudzież wysadził ich na ląd w tém mieście.

PARYŻ, czwartek 21 listopada. Zapewniają, że rozbrojenie, o którem tyle mówią, uskutecznić się tylko może w skutek ugody między Francją i wielkiemi mocarstwami.

KONSTANTYNOPOL, piątek 22 listopada. Fuad-Pasza mianowany jest wielkim wezyrem. Aali-Pasza ministrem spraw zagranicznych.

PARYŻ, piątek 22 listopada, wieczorem. Dziennik **Ojczyzna** zawiera dziś artykuł o niemożliwości rozbrojenia.

Austrja, Włochy, Anglja i Prusy nie będą mogły lub nie zechcą rozbroić się; Francja bez wyrzeczenia się swego stanowiska nie powinna zmniejszać liczby wojska. Co jedno uczynić można, to powiększyć liczbę i przedłużyć czas uwolnień żołnierskich.

RZYM, czwartek 21 listopada. Zdrowie ojca ś. jest wyborne.

LONDYN, piątek 22 listopada. Zakład Reutera udziela następne depesze z New-Yorku z d. 8:

Wieść krąży, że flota związkowa bombardowała Port-Royal i że oderwańcy żwawo odstrzeliwali się.

Inna depesza zapewnia, że Port-Royal jest blizkiem poddania się.

Żywe poruszenia, dające się widzieć na niższym Potomaku, dowodzą, że oderwańcy wysyłają znaczne zasiłki na zagrożone brzegi południowe.

Zapewniają, że jenerał Beauregard opuści dowództwo wojska nad Potomakiem, obejmie zaś dowództwo w Karolinie południowéj.

Związkowi w liczbie 3,500 wypłynąwszy z Cairo wylądowali w Delmonte i natarli na oderwańców, którym zabrali działa, konie i przedmioty obozowe; lecz oderwańcy przebywszy rzekę, uderzyli na związkowych, usiłujących przebić się do swoich statków; walka była zacięta, związkowi cofnęli się; straty obustronne są wielkie.

Rozbiegła się wieść, że prezydent Davis zostanie uwolniony od urzędu.

W Maryland istnieje znaczna większość za jednotą.

Przegląd miejscowy.

przez Władysława Syrokomlę

BOREJKOWSZCZYZNA— ZBIOREK OBRAZÓW.

Na ten raz, łaskawi czytelnicy, nasz *przegląd miejscowy* odbędziemy na miejscu, w ścisłém znaczeniu wyrazu, bo niewychodząc ze szczupłego wiejskiego domku, którego od lat dziewięciu jestem gospodarzem, a skąd od kilku miesięcy tak często wam się uprzykrzam na kolumnach Kurjera. Obejrzawszy Rudomiński kościołek, przez historyczne błonia, przez kamieniste pola, udamy się na prawo, a minąwszy parę dworków, parę wioszczyn, zapraszam was, abyście po téj milowéj przejazdce, choć myślą wypoczęli w mojéj teraźniejszéj siedzibie, folwarku Borejkowszczyznie:

Czém was przyjąć goście mili,
W zamian soli i chleba?
Goście duchem tu przybyli,
Duchom przyjąć ich trzeba.
Wprawdzie wszystek nieskupiony,
Do téj chatki poziomu;
Cząsteczkami, w różne strony,
Rozesłałem go z domu.
Często szukam, nieznachodzę,
I sam jeden być muszę;
Po ciernistéj, życia drodze,
Rozproszyłem mą duszę.
Wszędzie serca część oddartą
Mnie zostawić sądzono;
Cóś nad Niemnem, cóś nad Wartą,
Cóś nad Wisłą spienioną.
Reszta poszła w różny sposób,
Aż się spłacze, przeboli
Na mogiłach drogich osób,
Albo własnéj méj doli.
Jeden tylko duch skrzydlaty.
Został w sieni u wchodu,
Opiekuńczy duch téj chaty,—
Gościnności narodu.
Więc i z niego bądźcie radzi,
On tu pełni swą strażę;—
On me serce pokaże.

Mieścina ta, jak się z saméj nazwy okazuje, należeć musiała przed wieki, do rodziny Borejków. Niesiecki opierając się na świadectwie dawnych broszur, twierdzi, że przodek tego znakomitego dziś domu, uratował życie Witenesowi,—Karamzin, na osnowie jakiegoś ruskiego latopisca, Borejkę mieści w liczbie tych, co z Gedyminem w te strony przybyli. Bardzo więc być może, że kiedy Gedymin zakładał Wilno, Borejko tu o dwie mile się usadowił, ale że tu niebyło poddanych, co by mu karczowali lasy, lub może niechcąc mieć zatargów z sąsiednim karczmarzem, zwinął chorągiew i uciekł ze swéj stolicy. Późniéj ta posiadłostka należała do rodziny Żółkowskich, ostatecznie zaś przeszła do dziedzictwa Hr. Tyszkiewiczów, którzy tu na przyległych folwarkowi wzgórzach, osadzili trzy chaty włościańskie.

Domek niewielki ale schludny, widok z okna daleki na wioski, lasy zamglone i malownicze wzgórza;— obszerny sad owocowy, lud pracowity trzeźwy i uczciwy, na ścia-

nach kilkanaście dobrych obrazów, w szafach kilkaset dobrych książek— Czegoż tu więcéj potrzeba?

Doli i chleba!

Pierwszéj mi od urodzenia niedano, o drugi tu trudno; bo ziemia lubo dosyć urodzajna, jest tu w niezmiernie szczupłym obszarze a mała liczba rąk i niezmierna trudność o robotnika, niepozwalają rozwinąć gospodarki na obszerniejszą stopę.

Ale wnijdźmy do nizkich komnat, i odbędźmy tu fantastyczną około nich podróż (*Voyage autour de ma chambre*). Wspomniałem o kilkunastu obrazach; dla nich to ośmieliłem się utrudzać czytelników, pod moją strzechę. Wyższy wzgląd niż zwyczajna próżność, spowodowały mię, do opisania tutaj mojego zbiorku: chce mi się dać przykład posiadaczom większych i znakomitszych zbiorów, aby w pismach publicznych uczynili to samo. Z pewnego kompletu takich katalogów, moglibyśmy wiedzieć, co posiadamy na naszéj ziemi z dobrych utworów pędzla? wielu i jakich artystów, którym należy się od nas zachęta, tak obywatelskiém współczuciem serca, jako i groszem, przez zamiłowanie i nabywanie natchnionéj i mozolnéj ich pracy? Publiczne ogłaszanie takich zbiorów, wyradzając pomiędzy lubownikami sztuki szlachetne współzawodnictwo, a tém samem niecąc piękne zamiłowanie, wykształcić może smak ogółu i na estetyczne potrzeby ducha obrócić grosz, który się nieraz rozrzuca na karty, wino, myśliwstwo i inne wydatki niegodne człowieka i obywatela. Kto posiada dzieło sztuki, posiada rzecz publiczną; rozgłos o niéj, jest naszym koniecznym obowiązkiem względem artystów zwłaszcza krajowych, których dzieła przechodząc w prywatne ręce, już się usuwają z widowni, z pod oka krytyki, z pod pióra kronikarza i przyszłego dziejopisa sztuki w naszym kraju. Spełnienie rzuconéj tu myśli poczynając od własnego szczupłego zbioru, trzymać się będziemy porządku abecadłowego, podług nazwisk malarzy, bez względu na rodzaj obrazu.—I tak:

Andriolli Elwiro. *Chłopak uliczny* z torbą przez plecy, pod drzewem, na tle sinego nieba. Studjum olejne. Jeszcze zepsucie świata niemiało czasu wybić swojego piętna na twarzy téj ulicznéj dzieciny; w jéj obliczu rozlany anielski uśmiech, w ułudnych oczach blask niewinności i młodociana żywość, rączęta oparte na kijku. Czy temi wymównemi oczkami prosi u widza o grosz miedziany?— Jemu potrzebniejsza jałmużna duchowa, modlitwa za nim, aby tę niepokalaność oblicza zachował do starości, do grobu. Obraz ma 1 łokieć wysokości, 19 cali szerokości.

Młody Elwiro Andriolli, pochodzący z rodziny włoskiéj, syn znanego w Wilnie skulptora, po ukończeniu w Moskwie szkoły sztuk pięknych, a potém po kilko-miesięcznym pobycie w Rzymie, mieszka obecnie w Wilnie. Wielki talent wróży mu świetną przyszłość. Obok harmonijnego kolorytu, życie, przedewszystkiem, życie, bije pełnym pulsem w jego obrazach. Widzieliśmy prace jego dokonane przed wyjazdem do Rzymu: wielki obraz przedstawiający bitwę Litwinów z Krzyżakami, parę studjów postaci ludzkich z natury i kilka małych widoków.

Bezimienny artysta. Portret olejny J. U. *Niemcewicza*, wysokości cali 8 szerokości cali 6. Obraz ten otrzymałem w darze od P. Wisłockiego w Warszawie, z tradycją, że był malowany z żywego, nieśmiertelnego oryginału.

Chotomski (Dienheim) Ferdynand. *Widok z natury* z południowéj Francji— akwarella 10 cali wysokości 8 szerokości.— Chotomski, znany z prac literackich, a głównie z wybornéj trawestacji Eneidy Wirgiliusza, podeszły dziś weteran, podczas długiego pobytu we Francji, dał się poznać jako badacz nauk przyrodzonych. Jest członkiem jednego z francuzkich naukowo-przyrodniczych towarzystw. Wodne prace jego odznaczają się wykończeniem i wytwornością pędzla, trudną do wiary, ze względu na podeszły wiek artysty. Podziwialiśmy te zalety, szczególniej w odwzorowaniu ptaków, które nam pokazywał szanowny Chotomski w swéj tece w Warszawie.

Dmochowski Wincenty. Licznie są rozsiane po Litwie prace tego znanego pejzażysty. Dmochowski, wychowaniec b. Uniwersytetu Wileńskiego, na wydziale sztuk pięknych pod Rustemem, nauczył się pędzlem oddawać wielką i prawdziwie poetyczną miłość Litewskiej natury, jaka żyje w jego piersiach. Chaty i kościołki wiejskie pod jego ręką wybitnieją prawdą, z jej, że tak powiem, oddechem. Brzoza i dąb, gwarzą liśćmi,—sosny i jodły szumią swoją odwieczną elegję. Udarowany okiem bystrém i wielką malarską pamięcią, chwyta na uczynku litewską przyrodę i podnosi ją do ideału. Mniéj szczęśliwy w oddaniu nieba, w jego pochmurnéj lub nocnéj chwili, (co już zauważał Kraszewski) wybornym jest, kiedy na przezroczysty błękit, na lekkie chmurki, na szeroką wodę, rzuci uśmiech słoneczny.

W moim zbiorze posiadam pięć prac Wincentego Dmóchowskiego:

a.) *Krajobraz nocny*; las, rzeka w któréj odbija się xiężyc. Obraz ma wysokości 1 łokieć, szerokości łokieć 1, calów 5.

b.) *Krajobraz nocny, scena z Margiera* (pieśń V). Krzyżacy w wigilję bitwy obozują w lesie. Daleko i szeroko rozbite namioty; rozrzucone ogniska biją krwawém swiatłem na rosochate dębów konary. Tłumy krzyżaków (figurynek sporych więcéj pięćdziesięciu) gruppują się bardzo szczęśliwie i malowniczo, oprócz kilku postaci na pierwszym planie w środku obrazu, za nadto jednostajnych, ówdzie pod namiotem mnich słucha spowiedzi rycerstwa, ówdzie inny rozdaje mu kommunję, a inny jeszcze z fanatycznym zapałem, z konwulsyjnie rozkrzyżowanemi rękami, wykrzykiwa kazanie, aby natchnąć męztwem do walki z niewiernemi;—ówdzie wozy, działa i konie, tam porozrzucane siodła i wojenny rynsztunek. Wszędzie znaczna siła wyobraźni artysty. Na Niemnie srebrzy się odbite światło xiężyca, za Niemnem na dalekim planie w nocnéj pomroce widnieje zamek Punie. Obraz ma wysokości ¾ łokcia, szerzyni łokieć 1 cali 5.

c.) *Zaścianek Litewski.* Pełna życia i prawdy okolica szlachecka; chata, ogrod warzywny z rozkwitłemi makami, oborka, stodoła, spichrz, słowem całe wnętrze dziedzińcowego gospodarstwa niezamożnej szlacheckiéj zagrody, rzekłbyś, kartka Pana Tadeusza napisana pędzlem. Na lewo obrazu strumyk i sosna, pełne rodzinnéj fizjonomji. Zachodzące słońce ogniście odbijając się na sosnie i chatach, żarząc się na strumyku, rozlewa serdeczne ciepło po całym obrazie. Niewahamy się tego krajobrazu zaliczyć do najcelniejszych prac Dmóchowskiego. Wysokość obrazu ¾ łokcia, szerzyna łokieć 1. cali 6,

d.) *Krajobraz z natury.* Przy różowém świetle zachodzącego słońca, wije się kręta rzeczułka, zarosła łozową krzewiną; przejazd przez rzekę stanowi most, jakich już mało gdzie napotkać można,— stromy, poszarpany, na połamanych i powykrzywianych palach, jakby jaki potworny stonóg biegący przez wodę. Ile prawdy w każdym szczególe tego mostu!—Lipa i malownicza jodła, bogacą przód obrazu, w którego głębi widnieje klasztor nad wodą. Mały ten, na dębowéj desce malowany obrazek, ma wysokości cali 7, w podstawie cali 11.

e.) *Ruiny dawnéj katedry* greckiéj fundowanéj przez Witolda przed r. 1415 *w Nowogródku*, potém cerkwi po-Bazyljańskiéj. Akwarella z natury, wysok. cali 8 ½, szer. cali 7 ½.

Dmochowski Władysław (syn poprzedzającego). *Widok litewski*—las na prawo, na lewo karczemka Litewska, środkiem po drodze, dziarska czwórka koni, kłusuje w zaprzęgu netyczanki, w któréj siedzą podróżni. Akwarella bardzo elegancka. Pełen talentu i dobrych wróżb na przyszłość, młody, bo zaledwie 20 lat liczący Władysław Dmóchowski, kształcił się w Wilnie pod okiem ojca; obecnie bawi w Paryżu, korzystając z przyjaźnego towarzystwa i artystyczych rad Juljusza Kossaka. Widzieliśmy przysłane z Paryża prace Wł. Dmochowskiego: olejne studjum chłopaka z krzyżykiem na piersiach, oraz dwie spore akwarelle z powieści Kaczkowskiego *Bracia ślubni*. Poprawność kompozycji, ruch ludzi, urozmaicone pozy koni, obudzają serdeczne życzenie, aby młody pracownik ziścił te wysokie, jakie mamy o nim, nadzieje.

Gerson Wojciech. *Zygmunt August* otoczony dwoma włoskiemi *lutnistami*, Litewskim teorbanistą i Mikołajem Radziwiłłem. Czytelnicy znają ten obrazek, bośmy go dali w odsztychu, w naszych *Królewskich lutnistach*. Ale czego rylec sztycharza niemógł oddać, to słodyczy i smutku rozlanego w twarzy królewskiej, oraz natchnienia w błękitnych oczach teorbanisty. Obrazek ma wysok. cali 15 szer. cali 10.

Gorecki Tadeusz (ob. niżej Zienkiewicz).

Gzowska Anna z Łopatów. *Widok* olejny z natury. *kościoła ś. Rafała*, na przedmieściu Śnipiszkach w Wilnie.

Jagielski Ludwik w Poznaniu, znany z prac literackich a mianowicie z tłumaczenia *Frytjofowej sagi*, Członek Pozn. Tow. Przyjaciol nauk, późniéj redaktor Dziennika Poznańskiego. *Studjum* olejne z natury: *głowa starca* z typem widocznie germańskim.—Obrazek wysok. cali 9, szer. 8.

Kolas czy *Kołos* Hrubieszowianin, zmarły w Rzymie w 1857. roku. *Scena z Pana Tadeusza:* stary *Maciej Dobrzyński*, w białym kubraku siedząc na przyzbie pod chatą, karmi króliki kapuścianemi liśćmi, w głębi gołębnik i gospodarcze zabudowania. Jest to chwila, kiedy do patryarchy zaścianku pana Macieja, ma nadejść deputacja od szlachty, namawiając go, aby ruszyć na zajazd do Soplicowa. Nabyłem u ramiarza w Warszawie ten obraz, wysoki cali 17 szeroki cali 15. kwadratowa niemal forma obrazu, jest bijącą w oko jego wadą.

Kostrzewski Franciszek. Głośny ten dzisiaj, a pracowity malarz i rysownik do drzeworytów; udarował mię olejnym szkicem, *sędziwego kmiotka z Lubelskiego,* w czarnéj sukmanie, siedzącego pod rozłożystym dębem. Obraz wysoki cali 19. szeroki cali 15.

Kraszewski Józef Ignacy. Fenomenalny ten człowiek, tak pod względem różnostronności talentu, jako i korzystnego użycia każdej chwili czasu, równie biegle włada ołówkiem i pędzlem jak i piórem. Obrazy jego, mają rozgłos na Wołyniu i w Warszawie; w moim zbiorze liczę trzy jego przyjacielskie pamiątki:

a) *Ruiny starożytnej łaźni,* gdzieś z okolic Odessy szkic olejny, mający wysokości cali 15, podstawy cali 12.

b) *Widok dworku Hubina* pod Łuckiem, gdzie go odwiedzałem w 1849.—Akwarella.

c) *Album* rysowane ołówkiem złożone z 19-tu kart; są to widoki Wołynia i Podola. Rysunek *starych wrót* z tego album znają czytelnicy, bośmy go zamieścili przy naszym poemacie, pod tymże tytułem.

Lesser Alexander (w Warszawie). Scena z poematu *Córa Piastów*, starannie ołówkiem wykończona; artysta wybrał chwilę, kiedy w zamku xiążąt Mazowieckich, Litwini wybijają drzwi, za któremi jawi się odważna dziewica. Nasza pochwała wybornego ugrupowania figur, niewiele zaiste doda do rozgłośnéj sławy Lessera. Lecz na co w szczególności w jego pracach zwracać należy uwagę, to na ścisłe, sumienne oddanie szczegółów archeologicznych. architektury, ubiorów, sprzętów i t. d. Znajomość rzeczy, wsparta mozolnemi studjami, czyni to, że Lesser w swoich obrazach odtwarzając ducha przeszłości, odtwarza zarazem jej ciało i przed cieleśném naszém okiem, z całą ułudą je uobecnia.

Łopatyński Faustyn, artysta—amator, znany z pięknego muzycznego talentu. Widok wiejskiego podwórka, chaty i stodół, przy zachodzie słonecznym. Obraz wysokości cali 14. szer. cali 17.

Majeranowski Władysław. (*Krakowianin*), Tego, znakomitego artystycznem wykształceniem i potężnym talentem malarza, mieszkającego obecnie w Wilnie, posiadamy dwie niewielkie prace:

a.) Fotografowaną kopję z obrazu Majeranowskiego: *Zgon Margiera*, malowanego dla hrabiego Rajnolda Tyzenhauza.

6) Ołówkowy śliczny i spory szkic, do naszéj gawędy *kapral Terefere*.

Moraczyński Jan. Szkic w popiersiu *modlącéj się kobiéty*, zupełnie od widza odwróconéj, tak, że tylko szyję i splot światłych włosów widzieć można.

Pilatti H. Zaledwie malutką próbką, nabytą w Warszawie u ramiarza pochwalić się możemy, że posiadamy cóś z prac Pilattego. Jest to mały szkic, może projekt do większego obrazu. Treścią jego, jest legenda o herbie Złotogoleńczyk, kiedy hetman razem ze swym giermkiem, pojmani od Tatarów i przykuci do siebie za nogi, czekają wyroku śmierci. Jest noc—usnęła straż pilnująca jeńców, i hetman usnął. Giermek, dostrzegłszy w kącie zapomniany topor, ucina sobie nogę, a tym sposobem oswobodzając z więzów hetmana, budzi go, i do ucieczki znagliwszy, sam pada okuty i krwią zbroczony. Chwila ucięcia nogi, jest właśnie przedmiotem obrazu. Legenda dodaje, że taka wielkość duszy młodziana przyprawiła o zdumienie tatarskiego wodza; kazał giermka wyleczyć, obdarzył i odesłał królowi polskiemu, który nadał bohaterskiemu pacholęciu, za herb nogę złotą, czyli *Złotogoleńczyk*. Szkic ten ma wysokości cali 10½ szerokości cali 9.

Skrzycki Benedykt. a) *Jedenaście portetów królów polskich* każdy wysokości łokieć 1, szerokości cali 20

b) *Don Kiszot* w swéj bibljotece zarzucony woluminami rycerskich romansów. Kopja ze Schrötera. Wysokość cali 16½ szerokość cali 15½.

c) *Obraz z Pamiętników Paska*—Czarniecki w Danji—Msza w lesie, wśród zimy, w dzień Bożego-narodzenia. Kopja zwiększona, ze znanéj ryciny Antoniego Zaleskiego, w Album wileńskiém. Wysokość łokieć 1 cali 8 podstawa łokieć 1 cali 19.

Niemogę bez boleśnego westchnienia wspomnieć postaci i męzkiego życia Benedykta Skrzyckiego. Urodzony około roku 1812, z rodziców ubogich mieszczan w Nieświeżu, ukończywszy tam owoczesny kurs gimnazjalny u XX. Dominikanów, kształcił się w malarstwie w pracowni Heskiego, nadwornego malarza w zamku Radziwiłłowskim. Udał się potém na uniwersytet do Wilna i pilnie uczęszczał na lekcje malarstwa Rustema. Zdaje się jednak, że niedługo był w Wilnie, podobno miłość nieszczęśliwa, chorowicie obłąkała umysł i boleśnie zraniła miękkie jego serce. Mówię: *zdaje się* i *podobno*, bo z poplątanych jego opowiadań, nic prawie niemożna było zrozumieć. Wrócił do Nieświeża, ale już niezastawszy w życiu rodziców, a niemając nikogo z krewnych, został na świecie, jak dziecko bez koniecznéj piastunki. Przebłąkał się całe życie, czasem po dworkach szlacheckich, malując sztywne owoczesną modą portrety, jegomościów i jejmości, naczęściéj po okolicznych plebanjach, restaurując stare i malując nowe obrazy. Cichy i skromny aż do bojaźliwości. bywał nieraz pośmiewiskiem gawiedzi, zwłaszcza, że w sierocém osamotnieniu lubił się czasem zakropić gorącym napojem, co bardziéj jeszcze rozstrajało jego zdrowie i umysł. Lichy jego zarobek, najczęściéj mu bezsumiennie odkradano. Jedynym jego majątkiem, jedyną w życiu powiernicą, była porozbijana i sto razy własnoręcznie klejona-hiszpańska gitara, na któréj po całych godzinach, owszem niekiedy po całych dniach wygrywał rzewne dumki i staroświeckie piosnki. Pod starość znalazł gościnny dach i dobre serce w Mirze u X. Ł. potém parę lat gościł u mnie, w Załuczu pod Mirem; po mojem wyniesieniu się ze stron Nowogródzkich, wrócił do Mira, lecz gdy i X. Ł. stamtąd wyjechał, Skrzycki powędrował do rodzinnego Nieświeża, gdzie w nędzy umarł, w roku podobno 1853-m.

Niezaprzeczone oznaki talentu, dusza poetyczna, serce najpoczciwsze, to były jego zalety, z któremi dać sobie rady w życiu nieumiał. Rysunek anatomiczny ciała ludzkiego znał doskonale,—w perspektywie linearnéj wnętrzy, choć znał jéj teorję, już się błąkał, — z prespektywą powietrzną w krajobrazie, nigdy niemógł dójść do ładu, tak się w jego biednéj głowie mięszały i kreciły drzewa wody i chmury, z planów blizkich i odległych. Pod starość straciwszy wzrok, ale zawsze pełen zapału do pędzla, kładł na paletrę farby w niewolniczym porządku, który gdy mu przez psotę zmięszano, gotów był malować nos błękitny a brodę ponsową, starannie zawsze wykończając. Mruczał i kręcił głową, że cóś nietak wygląda jak potrzeba, niedowierzał sam sobie, a spytać u drugich niemiał odwagi. Głośny śmiech obecnych, wyprowadzał go z błędu, wtedy biedny malarz kraśniał wstydem i—przepraszał, że się pomylił. Zauważano w oczach jego portretów ten sam wyraz obłąkania, jaki nosił we własnych oczach.

O! niejeden utalentowany zwolennik sztuki, tak zmarniał wśród dobrych ludzi, pod wpływem ciężkich prób życia,

Szemesz Adam. *Portret* naturalnéj wielkości. Niektórzy nieupatrują w nim wybitnego podobieństwa; gdyby nawet i tak było (co nam się niezdaje), zawsze jednak ten obraz, jako dzieło sztuki zasługuje na uznanie.

Szemesz, któremu Bóg niedał w zacném życiu ani krzepkiego zdowia, ani dobréj doli, zostawił niemało pięknych pamiątek w domach i kościołach na Litwie. Ostatnie, jakie znamy, jego prace: *Konrad i Halban* (z Wallenroda), *Konrad w Więzieniu* i *Śmierć księdza Robaka* (z Tadeusza) dadzą mu niezawodnie znakomite miejsce, w rzędzie polskich malarzy.

Slędziński (ojciec). *Żebrak z długą brodą*, czytający ewangeliczkę, przy nim dziecię z wzniesionemi do góry rękami. Obraz wysoki cali 16½, szeroki cali 12. Szykowność i łatwość w kompozycji, poprawność w rysunku i śmiałość pędzla, są to cechy obrazów zasłużonego Slędzińskiego, których treścią są po większéj części sceny miejscowe i ludowe.

Slędziński (syn). *Wnętrze karczmy litewskiéj*, z podchmielonym ludem. Obrazek wysoki cali 10, podstawy cali 12½ w rodzaju Flamandzkim. Chcąc widzieć, jak się szybko rozwija i olbrzymieje talent młodego Slędzińskiego, dosyć porównać ten obrazek, obrazek kreślony młodocianą ale już wprawną i śmiałą ręką przed kilku laty, z jego późniejszemi, dokonanemi po powrócie z zagranicy pracami, jak np. z *Danielem w lwiéj jamie* i *portretem p. A. studenta uniwersytetu*. W moim zbiorku, jest tylko zawiązek, tylko przeczucie talentu, tutaj widać talent spotężniały, świetny, wzbogacony ścisłemi studjami.

Szermentowski. Ze ślicznych, pełnych prawdy a tak przez Warszawian poszukiwanych krajobrazów Szermentowskiego, posiadamy z daru artysty, *widok oberży* z fizjonomją, jaką spotykamy w Królestwie polskiém. Na pierwszym planie mostek i urwisko góry,—dalèj, karczma z pełną ruchu gromadą ludu na dworze,—w głębi kupka drzew, rzeka, a za nią mgli się miasteczko z kościołem i ruinami zamku; nad tém wszystkiém, rozciąga się błękit nieba, z wymównym uśmiechem. Zdaje się, że tu pędzel niezadał sobie wiele pracy i raz tylko przeszedł po płótnie, ale jak z jednéj strony każde jego dotknięcie, jest niesłychanie pełne prawdy, tak znowu harmonja pomiędzy sobą pojedyńczych części, sprawia rozkosz dla duszy, pieszczotę dla oka. Miły ten obrazek, ma zaledwie wysokości cali 7½, podstawy cali 10½.

Wojtkiewicz zmarły przed kilkunasty laty w Wołożynie u hr. Tyszkiewiczów, pracowity i biegły malarz, zdaje się, że miał zamiar wykonać cały szereg obrazów z dziejów polskich. Posiadam parę jego płócien:

a) *Sejm* tak zwany *inkwizycyjny*, za Zygmunta III. Sędziwy już Zamojski, snadź cierpko cóś przymówił królowi, który się gwałtownie porywa do pałasza, ale go kanclerz hamuje: „*królu! nierwij się do oręża* etc. Na drugim planie, siedzą poważni senatorowie, w liczbie których rozpoznajemy twarze : prymasa Karnkowskiego, Pawła Działyńskiego, Sapiehę—Obraz niedokończony.

b) *Chrzanowska.* Dowódca zamku Trębowli, Chrzanowski, w gronie szlachty ma już podpisać kartę poddającą zamek Muzułmanom (za Jana III), kiedy wpada jego żona, grożąc sztyletem jemu i sobie, jeśli to dopełni. Oba te obrazy, mają wysokości po łokciu 1 cali 2½, podstawy po łokciu 1, cali 9½.

Zaleski Antoni, Prawdziwy ten historyczny malarz polski, którego ołówkowi Album wileńskie zawdzięcza tyle najpiękniejszych swych rycin, celujących układem postaci, dokładną znajomością ubiorów i zawsze wyższą a poetyczną myślą,—narysował mi *scenę z Dęboroga*, kiedy stary Rotmistrz śmiertelnie raniony na wojnie, dyktuje swój testament, otoczony gronem rycerstwa.

Zienkiewicz Jan. Uczeń St. Peterburskiéj akademji. Posiadam dwie jego piękne prace:

a) *Pielgrzymi w Watykanie,* jeden ustęp z wielkiego obrazu *Tadeusza Goreckiego* kopja najzupełniéj tożsama z oryginałem. Do progów apostolskiéj świątyni, przybyli i klękli dwaj pielgrzymi. Siwo-brody starzec, złożył ręce, wzniosł pogodne oko do nieba i modli się pobożną, spokojną, modlitwą. Młody czarnowłosy towarzysz jego, znaczno, że padł na kolana konwulsyjnie, jakby siłą niewidomą pchnięty do stóp ołtarza i załamanemi rękami twarz zasłonił. Artysta, nie malując zakrytéj rękami twarzy, na zmarszczoném czole młodego człowieka, namalował cały poemat walk życia, rozpaczy, może zbrodni, za którą przychodzi pokutować. Ciało obu pielgrzymów tutaj klęczy, na ziemi, ale dusze ich w innéj krainie. Cudny ten obraz ma wysokości cali 20, podstawy cali 13.

b) *Dom Fornariny,* kochanki Rafaela, zdjęty w 1858 z natury w Rzymie, gdzie Zienkiewicz bawił dwa lata. Zachwyca w tym ulicznym obrazku doskonałe stopniowanie trzech planów. Patrząc na ten błękit nieba, na to przezroczyste powietrze, pomimowolny wykrzyk *Italiam! Italiam!* wyrywa się z piersi widza. Obraz wysoki cali 12, szeroki cali 9.

Tak przenosząc oczy z obrazu na obraz, chlubny z posiadania tylu prac utalentowanych ziomków, w chwilę wytchnienia albo w chwilę boleści, przychodzę tutaj odświeżyć się, lub znaleść ulgę; nic bowiem silniéj ducha nieorzeźwia, jak dobroczynny wpływ natchnionych dzieł sztuki, wpływ poezji, muzyki i malarstwa.

Wł. Syrokomla.

POSIEDZENIE KOMMISSJI ARCHEOLOGICZNEJ.

Dnia 11 listopada odbyło się zwyczajne posiedzenie Wileńskiéj archeologicznéj kommisji pod prezydencją hr. Eustachego Tyszkiewicza, w obecności czternastu członków téjże komisji i muzeum. Prezes zagaił posiedzenie w następnych słowach:

„Zagajając dzisiejsze nasze posiedzenie, niech mi wolno będzie zdać krótką sprawę z papierów archiwum po-Sapieżyńskiego z Dereczyna, które przed dwóma laty wcielone zostało do zbiorów naukowych naszego towarzystwa. Są tu ocalone resztki papierów znakomitego i przemożnego na Litwie domu Sapiehów. Nie wspominając o tém co zbiory naukowe Stolicy wzbogaciło, zdaje się że w wypadkach ostatnich, pargamina ważniejsze i nadania królów, schronione być musiały w jednym z klasztorów OO. Bernardynów w dobrach Sapieżyńskich, gdyż przy ogólnéj reformie i zmniejszeniu liczby tychże klasztorów przeniesione zostały do bibljoteki konwentu Wileńskiego, gdzie się dotąd znajdują.

„Nasze archiwum, przy rozpatrzeniu, na trzy części rozdzielone zostało, pierwsza składa się z papierów majątkowych, w dzisiejszéj przemianie stosunków własności ziemskiéj mogących mieć i prawny i ekonomiczny interes, a również z rachunków hetmańskich, które nam stan ówczesny wojska litewskiego objaśniają. W drugim oddziale znajdujemy w znacznéj liczbie inwentarze miast należących dziedzicznie do rodziny Sapiehów, a niektóre z nich XVI wieku sięgają i ważne stanowić mogą materjały dla badacza w tym przedmiocie. Trzeci oddział stanowi przeszło 40 tomów oprawnych listów pisanych do Sapiehów i ten pod względem historycznym na szczególną zasługuje uwagę. Czas, wilgoć, co te rzeczy najbardziéj psuje, na ostatek niedbałe aż dotąd ich utrzymanie wiele z tych ksiąg znacznie uszkodziły.

„Rozpocząłem przegląd tych listów od korrespondencji księdza Józefa hr. Sapiehy biskupa diocaezareńskiego; koadjutora biskupstwa wileńskiego, referendarza w. ks. lit. z lat 1752 i 1753. Listy te w kilku tomach stanowią korrespondencje adresowane do jego osoby, dwa zaś tomy zawierają wyłącznie metrykę listów przez niego w owéj dacie do różnych osób pisanych. Przeglądając te papiery dziwić się potrzeba, jak się w jednéj osobie połączyć mogły: najwyższa gorliwość pasterza, ukształcenie na ów wiek wysokie, obywatelstwo prawdziwie niezrównane, zarząd i administracja dóbr wzorowa, oddanie się interesom familji, która bez niego nic nie działała, ciągłe związki z uczonemi i chcącymi pracować, nakoniec to nieprzerwane ogniwo związków z dostojnikami kościoła w dawnéj Polsce, działając ciągle na korzyść religji, co wszystko imię tego prałata na ziemi litewskiéj znakomitém uczyniło.

„Niepodobna panowie moi, ażebym zdając wam sprawę z téj korrespondencji, nie starał się bliżéj z nią was oznajomić. Załuski, referendarz koronny, którego imię jako założyciela biblioteki stało się nieśmiertelném w kraju naszym, w nieprzerwanych z Sapiehą zostawał stosunkach. W licznych podówczas bibliotekach klasztornych ogromnéj diecezji Wileńskiéj, Załuski za pośrednictwem Sapiehy odszukiwał dawne rękopisma i wydania. Zdaje się, że daleko z większą szło to łatwością aniżeli jakikolwiek projekt wydania prac pożytecznych i znalezienia na to mecenasa. *Argenida* długo leżała w Wilnie nim wróciła do Warszawy w tym stanie w jakim do Litwy przybyła. Argenida, pisze biskup, ponieważ niemogła w Litwie znaleść *Poliarcha*, z kondolencją moją nad jéj niepomyślną awanturą odesłaną będzie. Sapieha nawzajem posyłał do biblioteki narodowéj wszystko cokolwiek z obu drukarni Wileńskich wychodziło, a te były: jezuitów przy akademji i XX. Franciszkanów.

„Ciekawe są bardzo szczegóły, dotyczące pierwszéj wiosny życia księcia Massalskiego późniejszego biskupa Wileńskiego. Połączony związkiem krwi i osobistą z hetmanem Massalskim przyjaźnią, widząc niepospolite w synu jego zdolności, poświęcając go służbie ołtarza, Sapieha czuwał nad każdym krokiem jego życia. Kiedy młody Massalski wyprawiony był przez ojca do Francji i do Włoch, Sapieha miał przy nim swojego konfidenta, który go o najdrobniejszych szczegółach uwiadamiał. Zepsuty podówczas Paryż źle wpłynął na umysł młodzieńca. Z Włoch daleko gorsze o nim dochodziły do Sapiehy wiadomości, mimo to jednak Sapieha zawsze najlepiéj attestował syna przed ojcem jego hetmanem i tylko w listach pisanych do księdza Śliwickiego wizytatora XX. Missionarzy w Warszawie wspomina, że przy tak dobrém sercu i łagodnym charakterze młodzieńca osobnienie jego od świata poprawi go z małych błędów jego życia, z których tylko zbytnią elegancję wymienia.

„Ksiądz Bohomolec był prawdziwym ulubieńcem Sapiehy. W liście do ks. Załuskiego przeniesienie go z Wilna do Warszawy przypisuje zazdrości starszych, że się takim człowiekiem na wyższym świecie pochwalić mogli. Bohomolec do bibljoteki Sapiehy wszystkie swe prace przysyłał, a kiedy i Bohomolca przykre spotkały chwile, Sapieha w liście pisanym do niego 15 stycznia 1753 z Wilna tak się wyraża „Bardzo się cieszę, że W. P. z nauk pojedynek z J. ks. Mignoniuszem obrócił się w traktat pacyfikacji, i to niezły koncept Włocha oszukać, i dokazać, że kochał tego który z niego zażartował, wszystko to jest dowodem że w naszym choć lodowatym kraju jednakowo rozumy i dowcipy jeszcze nie pomarzły.“

„Zajście Sapiehy z Elżbietą z Ogińskich Puzyniną kasztelanową Mścisławską, założycielką obserwatorjum astronomicznego w Wilnie musiało być znaczne, kiedy przeciwna jemu strona utrudzała o to ojca ś. W liście do ks. Zienkowicza biskupa Wileńskiego tak powiada „imci pani kasztelanowéj Mścisław. zwyczajne alti spiritus jeszcze teraz we dwoje urosły, gdy ją papież nazwał *Ducissam*, rozumie, że jest wielką księżną litewską. Radziłem jéj ugodę przez affidowane osoby, odpowiedziała mi z zwykłą polityką, że się może obejść bez mojéj medyacji i absolucji, chcąc prosto jechać do samego nuncyusza do Saksonji, dla pokazania mu ojca ś. breve do siebie pisanego, którego kopją posyłam. Jak widzę ułożyła sobie projekt, niewiem czy bardzo nabożny, prawować się jak najdłużéj z suffraganem od siebie ufundowanym z intraty tegoż samego Łuczaju, a onego przymusić, ażeby zdesperowawszy wszystkiego się odrzekł.“

„Najbliższym jego konfidentem był ks. kanonik Łopaciński, późniejszy biskup żmudzki i wymiana korrespondencji między nimi była ciągła, drobiazgi tylko z niéj mogące obchodzić Wilno zacytujemy, to jest, że podówczas w Wilnie było tylko trzech doktorów i jeden felczer do krwi puszczania. Sapieha żądając przysłania z Warszawy nowego felczera do Wilna, pisze, że ten jest stary i ma rękę niepewną a zalecając konieczną trzeźwość w nowym kandydacie o tym jedynaku Wileńskim nie daje podchlebnego zdania. W jednym z listów do Łopacińskiego uskarża się na ks. Baudouin, któren mu skwirczy o wypłatę assygnaty na 100 czerw. złotych, wydanéj w zbożu z majątku Bezdzież, składając całą winę na *Ceres Bezdzieską,* która w tym roku nie była nań łaskawą.

Do ważniejszych spraw władzy jego biskupiéj odnieść potrzeba korrespondencję z prymasem i pierwszymi dygnitarzami kraju, w celu niedopuszczenia w Litwie mieszania się w władzy świeckiéj do zarządu duchownego, w chwili kiedy już Warszawski i Pułtuski konsystorz zapozwane były do trybunału. Daleko może ważniejszą dla przyczyn

miejscowych była obrona kapituły wileńskiéj przed królem Augustem III z oskarżeń rzuconych na nią przez duchowieństwo wschodniego obrządku, podanych do tronu przez posła ówczesnego rossyjskiego w Warszawie. Władając dobrze językiem francuzkim Sapieha niewiem czy bardzo prawdziwie, ale przynajmniéj bardzo zwycięzko interes ten objaśnił. Wybudowanie cerkwi w Zabłudowie, co zdaje się że główne nieukontentowanie stanowiło, jeżeli z jednéj strony postawiło biskupa na chwilę w fałszywéj pozycji że się omylił w obrachowaniu ilości mieszkańców wschodniego wyznania, za to dało mu zręczny powod wytargowania jednego z kościołów Ryzkich dla wyznania katolickiego w tém mieście.

Listy jego rekomendacyjne w owéj epoce musiały mieć większe daleko znaczenie. Wśród tych poleca on ks. Pawła Brzostowskiego piętnasto-letniego chłopaka i otrzymuje dlań kanonją Wileńską za pośrednictwem księcia kanclerza Czartoryskiego. Wielu nas pamięta i znało jeszcze ks. kanonika Brzostowskiego. Było to bez zaprzeczenia ostatnie ogniwo, które nas wiązało z tak oddaloną od nas a dzisiaj wspomnianą epoką.

Najwięcéj jest listów pisanych do ks. Sliwickiego wizytatora missjonarzy w Warszawie, którego Sapieha był uczniem i do biskupa Hylzena, jednego z najznakomitszych i oświeceńszych podówczas prałatów.

Prywatne jego życie musiało być pełne najwyższéj kapłańskiéj przyzwoitości. Pisząc do synowca swego starosty Oniksztańskiego tak się wyraża. „Czynię w. p. posłem pełnomocnym do brata mego, proszę, ażeby na bardzo krótki czas pożyczył mi książkę, którą wziął lat temu kilka u mnie z przyłączonym tu tytułem, także dwie gry *Birebi*, i drugą podobną do niéj, ta jak się zowie zapomniałem, ale widziałem ją tu u księżnéj wojewodzinéj Nowogródzkiéj. Gdybym miał te dwie gry dla modeluszu, mógłbym je tu kazać zrobić, a potém to wszystko odesłać. Potrzebne mi są na następujące długie wieczory, czytać ustawnie i nie wolno i nie można. Karty albo kostki w ręku księdza mojém zdaniem niedobrze się wydają.“

Polowania równym był nieprzyjacielem, nie wiem tylko dla czego świeckim osobom je odradzał w liście do brata swego podkanclerzego Litewskiego pisanym, donosi: Mam relacją, że się w. p. wespół z synowcem wybierasz na polowanie. Zaklinam w. p. ażebyś tego nie czynił. Z łaski P. Boga tchórzem nigdy niebyłem i niejestem, ale znam jako i świat cały, że to jest niebezpieczne polowanie, i że monarchowie najgłówniejszych w Europie strzelców mając, nieraz byli w niebezpieczeństwie życia, do tego prawdziwie jest to przeciwko wszelkim należytym konsyderacjom tak niepotrzebnie życie azardować, bardzo proszę tego nie czynić. Miałem w tym pisać do j. pani podkanclerzynéj, ale będąc sposobnym spodziewam się że w. p. w tym liście wyrażonéj braterskiéj perswazji usłuchasz.“

Słaba, lubo nic do zarzucenia nie mająca jego strona ograniczała się w tym, że podagrę która go silnie męczyła *różą* nazywał, i że znieść niemógł wyrażenia się księżnéj Jabłonowskiéj starościny Czehryńskiéj, która obrażona o nieprzyjęcie jéj kandydata w zaloty, w oczy mu powiedziała żeś biskupie ***złotem pisał*** etc.

Reszta korrespondencji archiwum po Sapieżyńskiego odkryć może wiele szczegółów interessujących dla dziejów miejscowych Litwy. W tém krótkiém sprawozdaniu starałem się tylko objaśnić listy ks. biskupa diocaezareńskiego, przekonany będąc, że z czasem całe to archiwum przy pomocy dostojnych naszych współczłonków, szczegółowiéj, i dostateczniéj objaśnione, obfite dla historji wyda plony.“

(Dokończenie nastąpi).

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Polska (do 274):

— D. 19 b. m. o godzinie w pół do piérwszéj po północy, opatrzony uroczyście w obec duchowieństwa Sakramentami, przeniósł się do wieczności w Warszawie znany w kościele i kraju, pełen nauki i cnoty śp. ks. Jan Dekert, biskup halikarnaski, suffragan warszawski, dziekan kapituły metropolitalnéj i proboszcz parafji św. Jędrzeja w Warszawie, po przeżyciu lat 75. Śp. zmarły biskup urodził się d. 6 grudnia 1786 r., wyświęcony został na kapłana w r. 1822, konsekrowany zaś był na biskupa w r. 1859.

— Minister stanu austryjacki w d. 10 b. m. odpowiedział deputacji z Krakowa wysłanéj, na jéj przedstawienie rzeczy co do zaprowadzenia rady miejskiéj w Krakowie, iż rzecz ta jako należąca do jego zakresu, przez niego ostatecznie załatwioną zostanie. Nie tylko Kraków, ale wszystkie kraje, najdaléj do wiosny urządzone zostaną na zasadzie ustawy gminnéj. Albowiem taż ustawa w głównych zarysach swych przeszedłszy przez izbię panów na najpierwszém tejże posiedzeniu, następnie zaś sejmom krajowym, w celu bliższego jéj określenia i zastosowania do szczegółowych krajów przedłożoną zostanie, do czego już odpowiednie prace w ministerjum przygotowano. Zresztą miasto Kraków otrzyma osóbny statut dla siebie, do którego materjały również są przygotowane. Zaś co do powstrzymania dalszéj budowy fortyfikacji około Krakowa i w Krakowie, rzecz ta należy do p. ministra wojny. P. minister stanu przyrzekł, iż sprawę tę uczyni przedmiotem szczegółowéj konferencji z p. ministrem wojny, a znając tegoż, spodziewa się, iż się nie będzie upierał przy dalszéj budowie, jeżeli nieodparta konieczność tego nie będzie wymagać.

— Piszą z Paryża:

Francuzki minister wojny ma otworzyć wszystkie we Francji szkoły wojskowe dla młodzieży polskiéj. Dotychczas młodzi Polacy nie mogli wchodzić do szkoły artyllerji w Metz, szkoły politechniczněj i Saint Cyr, a do szkoły sztabu chodzili tylko jako externi. Wprawdzie zawsze dotąd, i dziś nawet kilku Polaków w szkole politechnicznéj znaleźć można—ale to są Polacy na ziemi francuzkiéj zrodzeni. Dawniéj uczęszczać Polakom do szkól wojskowych francuzkich nie wzbraniano—zakaz który trwał dotąd, nie do zbyt dawnych należy.

W dniu 5 b. m. Towarzystwo historyczne polskie w Paryżu, na miesięcznem posiedzeniu, obrało jednogłośnie prezesem swym księcia Władysława Czartoryskiego, młódszego syna zmarłego ks. Adama.

— Piszą z Żytomierza:

Zwracając się do uznania rzeczywistych swoich potrzeb, miasto nasze powzięło zamiar utworzenia miejskiego towarzystwa kredytowego. Projekt ułożony ze zmianami jakich miejscowe wymagały okoliczności, poczyna być okrywany podpisami przyszłych członków. Skalą oszacowania, ma być oprócz innych względów, dziesięcioletni dochód dla murowanych, i sześcioletni dla drewnianych domów. Skalą zaś pożyczki, niewięcéj trzy-czwarte summy w ten sposób wyliczonéj. Dodawszy do tego konieczność zabezpieczenia domów w towarzystwie ogniowem, przekonamy się, że odpowiedzialność zbiorowa, nieodbita przy urządzeniu kredytowego towarzystwa, wcale zagrożoną być nie może. Niewątpimy zaś, że niezabraknie nam ludzi, którym zarząd towarzystwa z pewnością powierzyć będzie można. Czekamy więc błogich skutków, jakie instytucja ta kredytowa, po zatwierdzeniu przez rząd, niezaprzeczenie dostarczyć jest zdolną.

— Ze Lwowa pod dniem 10 b. m. donoszą, że na ogólném zgromadzeniu młodzieży akademickiéj w d. 8 b. m. przyjęte zostały jednogłośnie statuta towarzystwa wzajemnéj pomocy, mające na celu niesienie pomocy biedniejszym słuchaczom na wszystkich trzech wydziałach uniwersytetu. Słuchacze akademji techniczněj zamierzają zawiązać podobneż towarzystwo.

— Donoszą ze Lwowa, iż deputowany Smolka zachorował mocno po stracie żony, i zaledwie za kilkanaście dni będzie mógł zasiąść w radzie państwa.

— Donoszą z Rzymu, iż dnia 3 b. m. w prywatnym kościele missjonarzy na Monte-Citoris odbyła się ceremonja wyświęcenia księdza Mieczysława Ledóchowskiego, nuncjusza apostolskiego przy dworze belgijskim, na arcybiskupa tebańskiego in partibus.

— Piszą nam z pod Kowna d. 3 listopada:

Na zjeździe obywatelskim dla wyboru delegatów stanął projekt ujednostajnienia „listów nadawczych“ dla ludu i w tym celu zwołano walny zjazd dziedziców ziemskich na dzień 21 paźdz. do wspólnéj narady. By zaś zwykłą drogą idące wezwanie nie spóźniło się do nikogo, posłano je przez obecnych tu obywateli do „sędziów pokoju,“ aby ci w swoich okręgach każdego z dziedziców w czas zawiadomili. Ledwo mniejszość zjechała.

Oto treść projektu, nad którym obradowała przez dwa dni. Urządzić tu w Jeziorosach biuro redakcyjne „Listów nadawczych.“ Skład onego: 3-éj biuraliści, płatni ze składki i jeden z obywateli dziedziców bezpłatny, jako redaktor główny, pojmujący przedmiot wszechstronnie. Składki po groszy 80 z dymu na ręce marszałka. Opłata biuralistów w stosunku do ilości ich roboty.

Z takiego ujednostajnienia „Listów nadawczych“ całego powiatu wypada: 1) Jednakość zasad i formy, mimo różnice uwzględniające miejscowość każdéj wsi, a często każdego domu. 2) Ułatwienie rzeczy większości dziedziców, obcych językowi prawnemu i wymaganym wyszczególnieniom dającym się różnie tłómaczyć. 3) Małość kosztu na dokonanie téj konieczności do marcowego terminu widoczna. Dziedzic na wsi mieszkający nie potrzebuje szukać kogoś do spisania téj gmatwaniny; znalezienie to zbyt trudne i zawsze na chybił trafił wypadałoby powierzyć w takim razie los majątku, gdyż ci panowie nibyto umiejący pisać, ledwie znają sam mechanizm pisania, nie sięgając myślą nad rubryki swéj obowiązującéj pracy. 4) Do tego, włościanie widząc „Listy nadawcze“ przychodzące z powiatowego miasta, łatwiéj w nich uznają konieczność spełnienia danych warunków—jako przybyłych „od sądu.“

Z dwudniowych gawęd summarjusz następny: Tytułem odległości od powiatówki, większość uchwaliła:—aby każdy sędzia pokoju zredagował wszystkie dziedziny swego okręgu. Trzech jednak sędziów pokoju zgodziło się, urządzić wspólne bióro w Jeziorosach i zjednoczyć swą czynność podług wymienionego projektu. Rozdział pracy na okręgi sędziów pokoju—ma pozór za sobą: i rzeczywiście byłby ułatwieniem dalszym od miasta dziedzicom—gdyby bliższe w rzecz wejrzenie było praktyczne. Dla zwrócenia przeto uwagi tych miejscowości—gdzie „Listy nadawcze“ nie weszły jeszcze w życie, powiadamy, że pp. sędziom pokoju nie wystarczy czasu na tak obszerną pracę, gdy ją sumiennie wykonać zechcą. Powtóre: że tyle jest i w treści i w formie cieni i odcieni nieuchwyconych samą nawet loiką, że nie sposób działać konsekwentnie bez pewnych umówionych określeń, na które nikt pojedyńczo jednozgodnie nie trafi.

— Piszą z Podola w końcu października:

Dnia 6 b. m. odbyło się w Borówce u pp. Mańkowskich, doroczne zgromadzenie akcjonarjuszów fabryki narzędzi rolniczych i gospodarskich. W innym kraju, gdzie już więcéj w to wierzą, że concordia res parvae crescunt, postępy jakie od roku uczyniła spólka nie zwróciłyby tyle uwagi, ile u nas gdzie każde stowarzyszenie i jedność w działaniu, można zaliczyć do rodzaju „żelaznych wilków.“ Chociaż fabryka nie była dotąd w stanie rozwinąć się tak, aby odpowiedzieć rolniczym potrzebom naszego kraju, zawsze mamy czém pochwalić się z tych przeważnie względów, że pierwsze to u nas przedsięwzięcie zbiorowe, które nie upadło przy samém zawiązaniu; a także pierwsza to w swoim rodzaju czynność przez stowarzyszenie, która trzeci rok istnienia liczyć poczęła. Utrzymanie i rozwinięcie tego przedsiębierstwa, bez zaprzeczenia, zawdzięczać mamy stojącym na czele stowarzyszenia Jpp. Emerykowi i Wac. Mańkowskim, hr. St. Potockiemu i Januaremu Sulatyckiemu; pierwszy z nich Em. Mańkowski nim przystąpił do bliższego i bezpośredniego zawładywania fabryką, przedsięwziął podróż za granicę, w celu kształcenia się w tym fachu, aby (jak to czyni) sumiennie odpowiedział zaufaniu towarzystwa.

Obecnie fabryka w Borówce, przy wystawie narzędzi rolniczych własnego wyrobu, okazała wielkie postępy, niemasz prawie narzędzia gospodarskiego, któregoby zastosowanie do naszéj gleby i pojęć rolniczych naszego ludu fabryka zaniedbała. Dla szczupłego zakresu korespondencji naszéj, szczegółową o wystawie relacją, zostawiamy pismom wyłącznie rolniczym, dodamy tu tylko, że powszechną uwagę zwrócił pług tak zwany Ożarowskiego, ulepszony przez E. Mańkowskiego, z zastosowaniem do niego Grignon'skiego lemiesza.

Stan finansowy fabryki borowieckiéj, podtrzymał dotąd dom komissowo-handlowy założony przez zawiadowców téj fabryki, za granicą, a oparty wyłącznie na ich własnym kredycie, którego operacje od pięciu miesięcy wynosiły przeszło 600,000 złp. (wyraźnie sześćkroć sto tysięcy złp.). Zyskiem z tego to domu podtrzymał się deficit w niedoborze przez spółkę $\frac{1}{3}$ części akcij, który deficit o ile dopełnionym będzie przez stowarzyszenie, dotąd niewiadomo? W sam dzień zgromadzenia w Borówce, prócz innych machin rolniczych pochodzących z wymienionego handlowego domu, nabyto lokomobilów dwanaście. Z tego cośmy powiedzieli, zakonkludować łatwo, komu zawdzięcza spółka pożądany stan czynny tak przemysłowy, jak i finansowy, fabryki w Borówce. Z drugiéj strony, ci dźwigający własnym kosztem i pracą, interessa ogółu, mieliby może prawo uskarżać się na jego obojętność i brak gotowości w rozebraniu pozostałych akcyj, od czego dalszy wzrost i rozszerzenie, chwalebnie rozpoczętego dzieła zależy. Drugi niemniéj smutny fakt obojętności dla rzeczy publicznéj, obojętności zanadto często u nas pojawiającéj się, leży w szczupłem zgromadzeniu akcjonarjuszów, prawie o trzecią część mniéj licznem od zeszłorocznego, nieprzebaczona to opieszałość, bo dokonana właśnie wtedy, kiedy najwięcéj nam zbiorowo radzić potrzeba nad tylu kwestjami... jako to: włościańską, rolniczą i t. p.

Nie należy zamilczeć, o szczęśliwéj myśli powziętéj przez Wł. Górskiego i Jana Weryhę Darowskiego, stawiących się na to zgromadzenie ze swoimi włościanami; myśl to zbawienna wtajemniczać przyszłych współwłaścicieli ziemskich do rozwoju i postępu rolnictwa. Wszyscy obecni podziwiali zdrowy sąd i trafność spostrzeżeń tych niespodzianych gości, przy próbach machin i narzędzi rolniczych.

— Piszą z Krakowa:—Z dniem 1 listopada otwartą została w Tarnowie kassa oszczędności. Jeźli się nie mylimy, dotychczas jedno tylko miasto Lwów posiadało tego rodzaju instytucję. W Krakowie od dawna została ona zwiniętą; w założeniu swém wadliwa, nie mogła przynieść pożądanych owoców. Kassy oszczędności tak są już dziś po świecie rozpowszechnione, a pod względem zarówno obrotu kapitałów jak i uobyczajenia klas zarobkowych tak korzystne, że rozwodzić się nad ich potrzebą byłoby to samo co wykazywać dogodność brukowanych ulic. Ztąd przecież nie wynikło jeszcze, aby wszystkie miasteczka były brukowane. Otóż, mimo przeświadczenia o niezmiernéj korzyści kass oszczędności, zbywa naszym miastom na takich kasach, gdzie każdy grosz zaoszczędzony nietylko znajdzie bezpieczne schowanie, ale nadto nie leży martwo, przynosząc procent właścicielowi swemu. Z tych drobnych zaoszczędzeń miljonowe kapitały gdzieindziéj urosły i produkcyjnie dały się użyć. Przykład miasta Tarnowa zachęcić powinien inne miasta do naśladowania. Z drukowanych statutów téj instytucji dowiadujemy się, że gmina jest jéj założycielem i na zabezpieczenie lokacji składek, tudzież ich procentu złożyła 15,000 złr. w papierach publicznych jako porękę, którą to summę cofnie wtedy dopiero, gdy fundusz żelazny kassy oszczędności do wysokości téj sumy urośnie. Gmina również rozciąga nadzór nad kasą oszczędności przez dyrekcją z łona swego wybraną. Wkładki przyjmują się od 25 do 100 złr. i procentują się po 4 od sta, wszelako procentowanie liczy się dopiero od 1 złr. Procenta nie ściągnięte, do kapitału będą doliczane, a to aż do zrównania się z jego wysokością. Nikt nie może mieć złożonego więcéj kapitału w kasie oszczędności nad 2000 złr. Wypowiedzenie kapitału nie przenoszącego 50 złr. nie wymaga poprzedniego uwiadomienia; kapitał od 50 do 100 złr. winien być na tydzień przed dniem odebrania wypowiedziany, od 100 do 300 złr. na cztery tygodnie i t. d. O ile powierzchownie sądzić możemy, statuta kasy tarnowskiéj zbliżają się do statutów kass czeskich, które się okazały praktycznemi, a jeżeli większe w nich może poczynione zastrzeżenia, to pochodzi jedynie ztąd, że u nas zwolna dopiero trzeba się oswajać z tego rodzaju instytucją, a przeto nie można z góry liczyć na tak regularny przypływ i odpływ kapitałów jak w innych krajach. Dyrektorami kasy tarnowskiéj są: Józef Pędracki i dr. Józef Stojałowski.

— Piszą ze Lwowa pod d. 2 b. m.

Miało nie być uroczystego obchodu otwarcia kolei żelaznéj z Przemyśla do Lwowa, i koszta tego obchodu przeznaczono w ilości 4,000 złr. dla ubogich we Lwowie, tymczasem znajdujemy w dziennikach wiedeńskich wiadomość, że obchód będzie. Rozdawano w Wiedniu karty zapraszające na dzień 4 listopada. O godzinie $10\frac{1}{2}$ przed południem pociąg wyruszy z Przemyśla a stanie we Lwowie o 2-éj po południu. Po akcie religijnym poświęcenia, goście i urzędnicy zbiorą się w sali redutowéj we Lwowie, gdzie dany będzie obiad na 120 osób. Na zaproszeniu wyraźnie zastrzeżonem jest, że należy być we fraku i kapeluszu. Na sejmie inaczéj na kolei we fraku, w każdem miejscu stosownie do roli.

— Piszą z za Buga:—Żytomierz przed dwudziestu jeszcze laty miał bibljotekę publiczną i muzeum; ale po śmierci ostatniego bibljotekarza, gdy nowy nie został mianowany, a nikt z osób mających znaczenie w prowincji, tém się nie zainteressował, wszystkie zbiory poszły w rozsypkę i poniewierkę. Lokal zajęty został na inne użycie a książki długi czas były złożone w rządzie gubernjalnym; dzisiaj zaś według sprawozdań urzędowych „liczy się“ jeszcze około trzech tysięcy tomów, walających się bez użytku. Że też miasto nie ma ani jednego obywatela, coby o tém pomyślał!

— W dniu 24 z. m. odprawiono w kościele Wniebowzięcia w Paryżu żałobne nabożeństwo za duszę Arcy-pasterza dyecezji naszéj Fijałkowskiego. Kościoł był przepełniony. Cokolwiek spóźnieni, w przedsionku świątyni zanosić musieli modły do Przedwiecznego, które pewnie Tronu jego dojdą, bo z serc prawdziwie zasmuconych tą ciężką stratą pochodzą.

— Z Pragi donoszą o nabożeństwie żałobnem, jakie się tam odbyło za duszę śp. Leokadji Smołkowéj, żony posła lwowskiego w d. 31 października. Nabożeństwem tém zajęła się p. Władysławowa Riegerowa i urządziła je własnym kosztem. Odprawiło się to nabożeństwo w kościele Franciszkańskim. Na środku kościoła zwyczajem miejscowym płonęła wielka gromnica wieńcem ozdobiona, a na niéj umieszczona czarna tablica z odpowiednim napisem. Prawie wszyscy posłowie czescy obecni w Pradze, znajdowali się na tém nabożeństwie z żonami, następnie wielu professorów i znakomitych mieszczan, liczna młodzież akademicka i wiele kobiet w grubéj żałobie. Celebrował nabożeństwo ks. Rzezacz, poseł w izbie niższéj rady państwa, w asystencji dziesięciu księży. Chór męzki pod kierownictwem p. Lukiesza, odśpiewał wspaniały chorał. Po Mszy Świętéj wszyscy zmówili głośno modlitwę treści odpowiedniéj.

— Dwutygodnik „Świat,“ którego pierwszy numer miał wyjść w d. 15 b. m., nie wyjdzie w oznaczonym terminie. O dniu wyjścia pierwszego zeszytu, prenumeratorowie przez pisma publiczne uwiadomieni zostaną.

— P. Eleonora Ziemięcka przełożyła z francuzkiego „Przewodnik filozofji,“ używany powszechnie w szkołach wyższych francuzkich. Dzieło to, owoc pracy tak znakomitych professorów, jak Jacques, Simon i Saisset, zawiera psychologię, logikę, moralność; historję filozofji i t. d. i może być bardzo pożądanym podręcznikiem w zakładach wyższych, jeżeli filozofja w obręb ich wejdzie u nas.

— P. Franciszek Mikulski z Krakowa zamierza wydać „Słownik żywotów zasłużonych w literaturze polskiéj mężów,“ i w tym celu wzywa wszystkich uczonych, tudzież ich krewnych i przyjaciół, aby bjografje tychże, bądź żyjących, bądź już zmarłych nadsyłać mu raczyli, iżby stąd mieć można było jak najwierniejsze szczegóły ich życia. Nie wiemy jak dalece wielka zachodzi potrzeba takiego dzieła, zwłaszcza teraz, gdy temuż celowi między innemi poświęcena wychodzi „Encyklopedja powszechna.“ W każdym razie to pewna, że jeżeli tytuły „uczonych“ i „zasłużonych“ rozdawane będą na wiarę osób interesowanych lub ich krewnych i przyjaciól, to „pisarzowi rozumnych papieru niestanie.“

— Nakładem G. Sennewalda, wyszły obecnie „Kazania i Mowy pogrzebowe,“ 842 stronnic zawierające, wypracowane przez ks. Bogdana, kanonika hon. lubelskiego, proboszcza w Błędowie. Nie zdaje się nam, byśmy potrzebowali duchowieństwu polskiemu zalecać książkę napisaną przez znanego powszechnie kaznodzieję; młodzi i starzy kapłani wiedzą tak dobrze jak my albo i lepiéj od nas co ona zawierać może i dla czego każdą bibljotekę zdobić powinna.

— Karol Pieńkowski ukończył nowy oryginalny dramat, p. t. „O zmroku.“

Jutrzenka.

— Piszą z Poniewieża, d. 20 października:

W ostatnich czasach trzy małe miasteczka tutejszéj okolicy, Onykszta, Szaty i Pumpiany stały się pastwą płomieni; mieszkańcy ledwo z życiem ujść zdołali: w Pumpianach nawet 7 współwyznawców naszych spaleni zostali, a dwóch pomimo poszukiwań znaleźć nie można. Największe wszakże materjalne straty, licznie w tych miasteczkach osiedli żydzi ponieśli. Kilku z tutejszych współwyznawców naszych śpiesznie zebrali składki pieniężne i ofiary w naturze, żywność, odzież i inne zapomogi. Lecz szczupła garstka ofiarujących, nie mogła ulżyć nędzy tak wielkiéj. I otóż pozostawionem było rodakom naszym chrześcijanom dokonać reszty. Niejeden katolicki pasterz w kazaniach swoich wezwał ludność chrześcijańską w kościołach zebraną, do przynoszenia ulgi pogorzelcom żydowskim; niektórzy nawet oddali im własne pomieszkania na tymczasowy przytułek. W przeszły piątek także kilku obywateli, właścicieli dóbr, okazało dla biednych nieszczęśliwych tych żydów, współczucie dotąd u nas niesłychane; i tak: panowie Kudrewicz, Buszyński i Grużewski, i panie: Bukowska, Grużewska, Buszyńska, Birmanowa; tudzież panny: Bukowska i Trzaskowska, zajęły się dzień cały zbieraniem ofiar pieniężnych i wieczorem oddali do rozporządzenia przełożonym gminy Izraelskiéj tutejszéj rsr. 100, które w następną niedzielę między pogorzelców rozdzielone. Lecz na tém się jeszcze nie kończy szlachetne poświęcenie się tych przyjaciół ludzkości, bo jak się dowiadujemy, objeżdżają oni wszystkie dwory okoliczne, zbierając zapomogi w pieniądzach i w żywności.

Przeszłéj soboty dwóch właścicieli ziemskich z okolicy miasteczka Szaty, także zbierali składki dla pogorzelców tamecznych—o rezultacie późniéj doniosę.

Wszystkie te uczynki ludzkości, godne są karty osóbnéj, w kronice Żydów Litewskich. *H. J. Syrkin.*

KRYTYKA.

HISTORJA LITERATURY POLSKIEJ

przez Juljana Bartoszewicza.

(Dalszy ciąg ob. N. 89.)

Z tych dwóch krótkich ustępów daje się już poznać styl p. Bartoszewicza. Są jednak w dziele naszego uczonego i opowiadania nieco obszerniejszych rozmiarów. Pomijając piękne ocechowania Reja, Kochanowskiego, Skargi i innych, przytaczamy tu zdanie autora o życiu i utworach naszego dziejopisarza Macieja Stryjkowskiego.

„Do Litwy Stryjkowski się przywiązał, tam albowiem bawił od lat bardzo młodych; zagnała go na Litwę chętka do podróżowania, dla któréj prowadził żywot niespokojny, zresztą ochota sprobowania twardego żołnierskiego chleba, którego szczególniéj w Litwie mógł zaznać, gdy wojna nieustawała tam nigdy na pograniczu. Otoż lat kilka służył Stryjkowski na zamku Witebskim, pod włochem Aleksandrem Gwagninem z Werony. Obeznał się tutaj z pismem i językiem ruskim, latopisy gęste jeszcze po domach litewsko-ruskich obudziły jego ciekawość. Odtąd myśl cała Stryjkowskiego zwróciła się ku poznaniu i spisaniu dziejów Litwy, a ta żelazna wytrwałość, jaką w tém przedsięwzięciu naukowém pokazał, jest może największą pochwałą i zasługą Stryjkowskiego przed potomnością. Nauczył się umyślnie po litewsku, żeby mógł rozmawiać z ludem, a wtedy słuchał pieśni i zbierał podania gminne dla tego, żeby z nich powziąść mógł jakie takie przynajmniéj wyobrażenie o Litwie pogańskiéj, któréj obrazu nie znalazł w latopisach. Objeżdżał kraje ruskie w Litwie, zajrzał do Inflant, oglądał pole bitew i zbrojownie po grodach, rozkopywał dawne mogiły i znajdował w nich stare oręże, bada ważniejsze horodyszcza, zamki i cerkwie, szukał grobowych kamieni i wizerunków książąt. Zmartwienie narodowe przerwało na czas ten szereg prac nieustannych Stryjkowskiego.

Na odgłos albowiem śmierci Zygmunta Augusta powrócił nasz uczony do Polski, umyślnie dla tego, żeby widzieć i opisać potém obrzędy elekcyjne. Jakoż musiał się znajdować w Krakowie na koronacji Henryka Walezego, skoro ogłosił drukiem opis „przesławnego wjazdu do Krakowa tego króla i pamięci godnej koronacji.“ Po ucieczce Henryka, gdy stany koronne wyprawiały do Turcji poselstwo w sprawach włoskich, Stryjkowskiemu udało się wejść w orszak poselski, co spełniało najgorętsze jego życzenia, bo marzył już dawno o tém, jakby mógł przy zdarzonéj sposobności zwiedzić krainy starej cywilizacji, opiewane przez tylu sławnych poetów. Widział tedy po kolei Multany, Wołoszczyznę, Bulgarję i Carogród, pływał po archipelagu greckim, przez ciekawość, która w nim górującą była zaletą, czy wadą. Narażał się nieraz Stryjkowski na oczywiste niebezpieczeństwo, a może tylko się tak chwalił z tego swoim zwyczajem, opowiada albowiem, jak raz w nocy płynąc z Galaty do Carogrodu o mało co, przez zdradę dwóch przewoźników tureckich, nie dostał się do Skutari, gdzieby niezawodnie był sprzedany w niewolę, ale chociaż bezbronny nie stracił przytomności umysłu i porwawszy za wiosło, zmusił przewoźników, że go na ląd wysadzili. Powrócił wreszcie do ojczyzny i powałęsawszy się jeszcze długo po bożym świecie, tutaj napastowany przez zbójców, tam bijąc się po miasteczkach, straciwszy jeden palec u ręki i okropnie porąbany, zajrzał znowu do ukochanej Litwy, gdzie znalazł przytułek w gościnnym zamku u księcia Jerzego Olelkowicza, jednego z największych panów Litewskich: osiadłszy w Słucku, przejeżdżając się do Siemiatycz oddał się całkiem już historycznéj pracy. Książe, potomek krwi Olgierdowéj, okazywał Stryjkowskiemu naturalnie wszelkie współczucie, toż i żona jego polka z domu, księżna Katarzyna z Tęczyńskich. Puścił wtedy przodem na świat rodowody wielkich książąt i niektórych znakomitych domów litewskich. Druga to już była praca Stryjkowskiego w tym rodzaju, bo razem z opisem „wjazdu przesławnego“ wydał dzieło „Goniec cnoty do prawych szlachciców, w którym opisywał: „sprawy mężów zacnych, postępki sarmatów i królów polskich, książąt litewskich i ich narodu sławnego wywód.“ Rodowody tedy Stryjkowskiego były przerobieniem jednego tylko rozdziału z „Gońca cnoty“, tego mianowicie, który się odnosił do Litwy. Gdy umarł książe Jerzy Olelkowicz, Stryjkowski udał się pod opiekę Melchiora Giedrojcia biskupa żmudzkiego, który, chociaż świeckiego człowieka, zrobił go najprzód kanonikiem, a potém archidjakonem, to jest pierwszym prałatem na Żmudzi. Był więc Stryjkowski tak archidjakonem, jak był przed nim proboszczem i plebanem Kochanowski. Nie zrzucił jednak sukień świeckich i nigdy nie był księdzem, owszem do kroniki, która już gotową była do druku, kazał się na portrecie wystawić w sukni wzorzystéj i z szablą w ręku. Biskup Giedrojć był do takiego stopnia zabitym Litwinem, że nawet po unji lubelskiéj nie pozwalał koroniarzom osiadać po urzędach i krzesłach senatorskich na Litwie, głośną była np. sprawa jego z Bernardem Maciejowskim biskupem łuckim, którego król Zygmunt po kardynale Radziwille mianował na biskupstwo Wileńskie: otoż przez lat dziewięć stojąc na czele kapituły wileńskiéj, książe opierał się królowi i bullom papieskim, wreszcie odniosł zwycięztwo i Maciejowskiego niedopuścił. Tém zacniéj przeto wykazuje się przychylność biskupa do Stryjkowskiego, który dostał pierwszą od niego prelaturę, chociaż był polakiem mazurem i do tego świeckim, ale biskup, wynagradzając w podobny sposób Stryjkowskiego, spełniał tylko prosty czyn patryotyzmu. Ukończywszy wreszcie pracę swą, uczony wybrał się w podróż do Królewca, tam albowiem chciał ją wydrukować. I tutaj jeszcze po drodze pieścił się myślą, że odwiedzi brzegi morza baltyckiego, na których, podług jego mniemania, wylądował sławny Palemon, wychodziec rzymski, pierwszy jak i Lech polski, bajeczny bohatér starodawnej Litwy. Dwa lata dzieło swoje drukował w Królewcu Stryjkowski i w Peszcie w 1582 r. wyszla na świat owa tyle razy zapowiadana „Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiéj Rusi kijowskiéj, moskiewskiéj, siewierskiéj, wołyńskiéj, podolskiéj, podgórskiéj i podlaskiéj, która przed tém nigdy świata nie widziała.“— Stryjkowski na tę ostatnią okoliczność kładł największy nacisk; uważał się albowiem, że kronika jego nigdy świata nie widziała, za pierwszego twórce wielkiego pomysłu, wielkiego dzieła. Owszem, nie tyl

ko tutaj w kronice, ale i w pracach pojedyńczych, mniejszych, które ją przygotowały, ciągle wspominał o tém swojém pierwszeństwie. Nie znamy szczegółów życia Stryjkowskiego, po wydaniu kroniki. Wiemy, że umarł nie długo potém i to podobno w młodym jeszcze wieku, urodzony albowiem 1547 r., mógł żyć najwięcéj lat czterdzieści; umarł w latach, w których prawdziwie uczeni zaczynają dopiero stawiać wspaniałe a wielkie kroki w swoim zawodzie, bo do téj chwili mogli tracić czas tylko na przygotowaniach: Stryjkowski zaś rzutki a zapalony młodzian, zdobył się już w młodych latach na wielkie dzieło, które imię jego przekaże najdalszéj potomności.

Samochwalstwo i gadatliwość, te arcy śmieszne strony charakteru Stryjkowskiego, nikną tutaj przed szczytnym czynem jego, przed pracą! Ale oprócz tego ma jeszcze Stryjkowski wiele za sobą. *Urodzony w ubóstwie bez opieki i troskliwego wychowania sam się dźwignął, sam o własnych siłach stanął na tym stopniu ukształcenia, że pojął rozkosz zacnej pracy, że rozkochał się w pamiątkach i wielkich wspomnieniach narodowych. Szedł poomacku w swoim zawodzie; nikt mu żadnej rady niepodał jak zbierać wiadomości, jak brać się do badań, bo ludzie, co najwięcej, dawali mu chleb powszedni, utrzymanie życia.* Zarozumiałość musiała się w nim rozwinąć same z siebie. Widząc albowiem do jakich rezultatów doprowadził pracę swoją, uważając, że go ludzie szacują, sam się osądził za człeka wysoce mądrego i doskonałego, a kiedy jeszcze udało mu się poprawić błąd jaki w Długoszu lub w drugim jakim autorze historycznym, już się niepośadał z radości; już sądził w prostocie ducha, że posiadł wszystkie rozumy na świecie. Jednakże wielka to jego pochwała, że nie skaził ust swoich najmniejszém pochlebstwem, a dedykacje ksiąg kroniki, którą licznie pomiędzy panów rozrzucał, są tylko dowodem jego próżności, nie zaś podłości duszy i ducha. *Przepędzał całe życie na małém, więc nie potrzebował pochlebiać.* Co większa, wyrozumował sobie, że Opatrzność czuwa wyłącznie nad nim, że go sobie wybrała za narzędzie, przyszedł zaś do tego przekonania na skutek szczęścia, jakie miał w istocie, gdy wybrnął pomyślnie z tylu przygód ruchliwego i niespokojnego życia. *Niepodobna nie skłonić głowy z poszanowaniem na widok tylu zalet niepoślednich, na widok téj wiary w siebie, téj potęgi ducha, zapału i poświęcenia się.*

Był to w każdym razie człowiek zacny i sumienny, z małą nauką, ale naczytaniem się ogromném. Lubo wierzył wszystkiemu, lada kronice, lada jakiemukolwiek podaniu, przecież zawsze dla swojego opowiadania szukał jakiejś wiarogodności i powagi, a czasami zdobywał się nawet na krytykę, która w owe czasy naturalnie musiała być dziecinną. Odtworzył tedy, o ile potrafił, cały dawny świat litewski, jak to sam opowiadał „częstem ruszaniem z mózgu i z głębokich historyków.“ Więc w zapale oskarżał nawet zacnych pisarzy. Robił im np. wyrzuty, zapłątanie wypadków, chociaż niepotrafił związać w jedno piękną i ogólną całość, chociaż sam nie odszukał za pomocą Litwy i zamącił tylko podania, których prawdę wyjaśnić by mogła dzisiejsza krytyka historyczna, gdyby tylko te źródła, co niegdyś Stryjkowski, posiadała pod ręką. W jego kronice, która światła nigdy nie widziała, jest też wiele tajemnic i opuszczeń, niema np. nic tam o społeczności, o prawach, rządzie, o zwyczajach i przesądach narodów Litwy, jest tylko prosta kronikarska opowieść. O pragmatyźmie dziejów nie miał Stryjkowski żadnego wyobrażenia; w jego pojęciu Polska, Ruś i Litwa splątały się przypadkiem w jakąś dziwną całość, więc mógł ktoś z tego wyprowadzić wniosek, gdyby chciał, że przypadek drugi łatwo rozerwie te stosunki. Nie widział Stryjkowski w politycznej jedności trzech narodów wyższych celów Opatrzności, co dziwniejsza nawet tak się przejął miejscowym patryotyzmem litewskim, że ubolewał nad Litwą, nad jéj przeszłością i żal mu było, że zachodziła mgłą polską i zazdrościł poniekąd rodzinnéj ziemi swojéj, że tak daleko polską cywilizację zachodnią na wschód posunęła, pomiędzy kunigasów i potomków Gedyminowych.

Ileż teraz dodatniéj siły zawiera w sobie to dzieło Stryjkowskiego, chociaż słabe, ale zawsze znakomite! Uczucie rodzinne powiewa swobodnie w kronice. Matys Ososowicz przesadza, wszędzie widzi Słowian, nawet w najdaleglejszéj przed-chrześcijańskiéj przeszłości. Za wiele tu było uprzedzenia, ale za to mniej dziwactwa, gdy wszyscy spółcześni Stryjkowskiemu pisarze polscy wywodzili ród Słowian od wszystkich z kolei narodów starożytnych, jakie się tylko nawinęły na pamięć i pod pióro. Litwinów za to połączył Matys ze wszystkiemi prawie narodami średnich wieków. Względem niemców oddychał prawdziwie słowiańskiem uczuciem. Był dla nich surowy, często za gwałtowny a jednak zawsze sprawiedliwy. I ta zacność jego charakteru, ta poczciwa myśl wszędzie widoczna, zajęty wielkością dawnych ludzi, których kreślił dzieje, porównywał przeszłość z obecnym czasem i z goryczą opowiadał to głośno narodowi, że za niego wszystko jakoś dawnie naje. Stryjkowski nieludził się, gdy kreślił nie głową, przeczuwał jasno przyszłe niebezpieczeństwo rzeczypospolitéj; już za jego czasów zbytek kaził cnoty staropolskie, panowie stroili się w wymyślne ubiory, wydzierali sobie nawzajem królewszczyzny i godności, na urzędy wynosiła już nie zasługa ale łaska królewska i stosunki rodzinne. Ztąd Stryjkowski smutny, bo acz sam biedny, nie uniża się, nie podli i bardzo mu to przykro, gdy widzi, jak bogaci się uniżają i podlą. Ztąd i samej wierze przymawia, bo katolicyzm pozwalał także na podobne nadużycia, na łowienie urzędów duchownych. Przywiązany mocno do wiary ojców, nie zabraniał tedy sobie Stryjkowski wolno niepodległości względem Rzymu. Był też człowiekiem śmiałym i otwartym, a przeto w oczy mówił prawdę możnym u tego świata: prawdziwy typ dawnego szlachcica, niezepsutego jeszcze cudzoziemskiém krojem.“

Można tutaj razy więcéj napisać o Stryjkowskim, ale niepodobna go lepiéj i wierniéj oscharakteryzować dla młodzieńczego umysłu. Przekonani jesteśmy, że każdy uczeń, przeczytawszy ten ustęp w pamięci p. Bartoszewicza, na całe życie zachowa w pamięci postać Stryjkowskiego. Autor dobitnie skreślił ważniejsze wypadki życia tego niepospolitego człowieka, wskazał zalety i wady charakteru naszego historyka, tudzież zalety i wady znakomitego dzieła jego, powiedział, że był typem szlachcica zarozumiałego, ale zacnego i prawdomównego, że sam o własnych siłach stanął na tym stopniu ukształcenia, iż pojął rozkosz zacnej pracy, i że dla tego „niepodobna nie skłonić głowy z poszanowaniem na widok tylu zalet niepoślednich.“

Tak właśnie trzeba przemawiać do młodzieży. Wskazujmy cnoty i przywary wielkich ludzi, bo jedne i drugie uczą i dają wiele do myślenia. Bezwarunkowa adoracja jest zawsze umysłów ciasnych, stronnych i mało myślących.

Z przytoczonych tu wyjątków widzimy, że co do języka, p. Bartoszewicz dobrze i godnie się wywiązał z zadania; ale słuszność nakazuje powiedzieć, że w dziele naszego uczonego rzeczywiście dają się widzieć sprzeczności. Wada ta wynikła z powodu, że autor we wszystkich miejscach chciał mówić tylko sam; uskąpił słów kilka i zaczerpnął rzecz.

Tak np. na str. 346 p. Bartoszewicz powiada o Marcinie Kromerze: „Niepospolity rozum, żywe zdolności, charakter cnotliwy jego, zalecały go wszystkim.“

Na str. 347 zaś czytamy: „Nie był więc Kromer sumiennym. Znakomitość polityczna i kościelna pierwszego rzędu ma wprawdzie sławę i z literatury, ale widzimy, że na nią nie pracował, tak szlachetnie i tak zacnie, jak na co innego. Autor zapewne chciał powiedzieć: „Nie był więc Kromer dokładnym pisarzem.“ W ogóle, wzmianka o Kromerze jest za krótką. Piękna to postać w dziejach naszego narodu, chluba dziejów narodowych i Polski z XVI wieku, godziło się przeto o niéj obszerniéj nieco pomówić.

Przejdźmy teraz do wykładu p. Bartoszewicza.

Użycie potocznego sposobu najlepiéj odpowiada zamierzonemu celowi; wielka to zaleta autora, że się otrząsł z ustarzałéj rutyny i bez śmiesznej pedanterji wyłożył całą treść nauki. P. Bartoszewicz myśli, a myśląc, opowiada, wskazuje fakta, oświetla je zdrowym sądem, prostuje fałszywe poglądy, wskazuje moralne usposobienie pisarzy, wylicza ich zalety i wytyka błędy, nie unosi się żadną namiętnością, i nie zna bezwarunkowej adoracji. Autor postąpił tu zgodnie z wymaganiem sumienności; źle to bowiem samemu mieć uprzedzenia, a jest grzechem nieodpuszczonym zaszczepiać takowe w umysłach młodych i jeszcze niedojrzałych. Zachęcajmy młodzież do zacnej pracy, starajmy się obudzić w niéj myślenie, wskazujmy wszystkie podstawy dotychczasowych poglądów, ale nie zatruwajmy umysłów dziecinnych naszemi fikcjami i mrzonkami. Człowiek zaślepiony uprzedzeniem staje się szkodliwym dla społeczności i jest zgubionym dla nauki. Zadaniem i celem wiedzy jest prawda; szukajmyż ją przeto zawsze i wszędzie, ale nie miejmy chorobliwego przywiązania do téj lub owéj koterji, do tego lub owego systemu i poglądu. Wyższość umysłu i prawdziwa potęga ducha właśnie na tém zależy, aby unikać ślepych i stronnych przekonań, a hołdować tylko prawdzie.

Godzi się tedy szczerze podziękować p. Bartoszewiczowi za to, że pisząc dzieło dla dzieci, nie uległ chorobie, niestety, zbyt częstéj u nas, to jest, że nieprzesadza i nie hołduje żadnemu Ultra. Pod tym względem p. Bartoszewicz stanął wyżéj od wielu naszych utalentowanych i uczonych ziomków. Cześć mu za to!

Ale wskazując tę wielką cnotę książki p. Bartoszewicza, musimy wyznać, że wykład jego ma takoż i swoje wady. Pan Łukaszewicz słusznie wskazał kilka omyłek autora co do faktów; żałujemy mocno, że takowe znalazły się w dziele ze wszech miar pożyteczném i potrzebném. Uwagi p. Łukaszewicza nie zawsze są sprawiedliwe, pogląd jego na ubiegłe dzieje narodu często mylny, ale gdzie chodzi o fakt słuszność zostaje na jego stronie.

Zejdźmy do szczegółów.

We wstępie do Historji Litaratury Polskiéj autor wskazuje różnicę między literaturą a piśmiennictwem; p. Łukaszewicz oburza się na to, i ubolewając powiada: „Szkoda było daremnych wysileń na wynalezienie definicji literatury i piśmiennictwa, bo jedno i drugie jest jedną i tąż samą rzeczą! „Nie, wcale nie jedną.

Duch ludzki tworzy w słowie albo w skutek postrzegania badania i mniéj lub więcej głębokiego namysłu; lub też w skutek artystycznej twórczości i genjalnego natchnienia. Z pierwszego źródła pochodzą wszystkie gałęzie nauki i prawodawstwo, jako to: statuta, ustawy, dyplomy, akta i wszelkie inne pisane materjały historyczne; z drugiego wypływają wszystkie rodzaje poezji, filozofja i dzieje.

Człowiek nauki nie tworzy, bo prawdy naukowe są dziełem Bożem i istnieją od stworzenia świata; człowiek tylko postrzega i bada, a co na tém polu zdobędzie za pośrednictwem myślenia łączy w naukową całość. Dowolnéj twórczości tu niema. Prawodawstwo, aczkolwiek jest dziełem ludzkiem, pochodzi takoż z postrzegania i badania natury i potrzeb społeczeństwa.

Ciągle tu duch ludzki bada, zdobywa nowe, nieznane dotąd prawdy, i dla tego też nauki i prawodawstwo ciągle się rozwijają i polepszają, i stanowią dziedzinę piśmiennictwa. Inaczej dzieje się w sferze poezji: tu duch człowieka dowolnie tworzy, z większą lub mniejszą doskonałością, ale zawsze dowolnie. Dramatów, poematów i etc. Pan Bóg nie tworzył, ale dał moc duchowi ludzkiemu do utworzenia takowych.

Historja i Filozofja wprawdzie do rzędu nauk należą i wymaganiami swojemi krępują poniekąd dowolność tworzenia, ale ponieważ dla odwzorowania dziejowego życia, oprócz ścisłej wiedzy, artystycznej twórczości potrzeba, a wyprowadzenie filozoficznych wniosków oprócz gruntownej nauki gienjalnego natchnienia wymaga, załączamy przeto dzieje i filozofję, wraz z poezją, do literatury.

P. Bartoszewicz słusznie wskazał takową różnicę, tego bowiem wymaga dzisiejszy stan nauki. Śmieszną też wydaje się ironja, z jaką p, Łukaszewicz mówi: „Jakiego jest ten podział pochodzenia, wskazują aż nadto widocznie następujące słowa autora: „Ztąd niektórzy tak określają literaturę, że jest to uznanie się narodu w jestestwie swojém.“

Że każdy naród w literaturze swojéj wyjawił właściwe cechy ducha swojego, aż nadto wiadomo każdemu, kto choć w części oznajomił się z literaturą ojczystą i cudzoziemską; że cech takowych niepodobna wyrazić w chemji, astronomji, matematyce i w żadnej innéj nauce, to takoż nie ulega wątpliwości. We wszystkich ucywilizowanych krajach nauka jest jednakową i stanowi spólną własność całej ludzkości. Sól angielska nie czyni innych skutków w Anglji, a innych w Polsce, chociaż angielską się nazywa.

Tylko w dziejach, w filozofji, a przedewszystkiem zaś w poezji odbijają się własności ducha narodowego. Gdy chcemy wiedzieć czém jest naród, jakim tętnem bije wewnętrzne, umysłowo-moralne życie jego— czytajmy dzieje, słuchajmy pleśni wieszczów i mowy mędrców jego, a oni nam powiedzą. Czy p. Łukaszewicz nie wié o tém?

Wprawdzie prawodawstwa rozmaitych narodów posiadają właściwe piętna, lecz w tych piętnach wyraża się nie duch narodu, ale tylko odrębny sposób zapatrywania się jego na sprawy i interesa doczesnego, praktycznego żywona. Prawodawstwo wreszcie wypływa często z konieczności, z rozmaitych potrzeb i okoliczności dziejowych i z natury swojéj jest nadto realném, aby mogło wyrazić wszystkie cechy ducha narodowego.

Uwaga przeto p. Łukaszewicza jest zupełnie mylną.

(Dalszy ciąg nastąpi.)

KORESPONDENCJA KURJERA WILEŃSKIEGO.

Jeziorossy, *6 listopada 1861 r.*

Zatrzymani przygodą w tutejszém miasteczku, trafiliśmy na zjazd ziemskich dziedziców. Oto sprawozdanie, choćby dla tego ciekawe, że o tym zakątku nic się prawie nie spotyka drukowanego.

Na początku października b. r., zjechali się sejmikujący na wybór delegatów, mających od dnia 5-go grudnia zasiąść w Kownie do wyboru urzędników gubernjalnych i marszałków powiatowych. Prezydujący zagaił o ważności obrad w tym czasie i wniósł, aby każdy przyjmujący mandat wyborcy jednozgodnie dał głos swój za takim tylko kandydatem, którego ogół ku ogólnemu pożytkowi za najgodniejszego uzna. Dano wzajemne słowo i dłonie, a wybory skończyły się bez żadnéj opozycji z całém poczuciem prawdy i wspólności.

Nakoniec, przeszedł i drugi wniosek jednogłośnie, a był taki:

W celu zjednoczenia kwestji włościańskiéj, uchwalono zjazd walny dziedziców ziemskich, na dzień 21-go listopada. W tym dniu każdego miesiąca zjeżdżają się sędziowie-pokoju dla narad o zespoleniu działań swego urzędu.

Bardzo znaczna mniejszość zjawiła się na wezwanie, brakło też pono wszystkich sędziów pokoju—Idziemy do rzeczy.

Zebranie miało zdecydować projekt taki:

W mieście powiatowém złożyć biuro do spisania *listów-nadawczych* każdemu z dziedziców ziemskich. Skład biura: trzech pisarzy do roboty mechanicznéj i redaktor do ułożenia treści i formy gwoli wspólnéj myśli. Wszyscy płatni oprócz redaktora. Płaca z dobrowolnéj składki ziemian-dziedziców po 25 kop. sr. z dymu. Każdy pisarz bierze w miarę tego co napisze. Redaktorem—obywatel dziedzic, kto uproszonym bedzie przez ogół.

Gwarzono dzień jeden i drugi. Lecz że nikogo nie dosłuchano, nawet nie bardzo usłyszano w gwarze, wniosek upadł większością trzech przeciw dwóch. A rzecz tak się miała. Wzięto za assumpt, że lepiéj, aby każdy z sędziów pokoju był redaktorem *listów nadawczych* w swoim cyrkule, gdyż przyjazd krańcowych mieszkańców powiatu niepotrzebną jest *fatygą*. Dodano wreszcie, że znajdując się w znacznéj mniejszości nie służy prawo decyzji, na którą ogół się nie zgodzi. Naprózno apellowano do publicznego rozsądku, opierając na nim sankcję nieobecnych. Ktoś rzekł: niech decydują sędziowie pokoju. Otoż z 5-ciu sędziów (jest ich 7-miu w powiecie), dwóch tylko było za wnioskiem.

Powiadają, że do dwóch sędziów za wnioskiem przystał i trzeci późniéj przybyły, i we trzech mają biuro centralne dla swych okręgów złożyć tu w Jeziorossach. Sądzimy, że zdrowy rozsądek publiczny zleje i inne okręgi do wspólnéj pracy i celu. Piszemy się za tym, kto się w imie publicznego rozsądku odezwał, i mamy to przekonanie: że wniosek przeszedłby w czyn jednogłośnie, gdyby pozwolono spokojnie wymotywować i wysłuchano cierpliwie wszechstronnie uwydatnionéj kwestji.

Każ'emu się łatwém zdaje, nie dotknąwszy bliższą uwagą samych nawet rubryk i formuł *listom nadawczym* przysłanych. Z téj uwagi wypadłyby mnogie zapytania i wątpliwości o których znaczeniu, gwoli rzeczy i wspólnego pożytku, umówić się raczéj niż zrozumieć można. Brak więc określonego znaczenia musi wyrodzić różnicę wykonania, a z nich następstwa szkód nieobliczonych.

Naprzykład: gdybyśmy kogo zapytali, dając mu pięć numerowanych z zagłówkami i rubrykami arkuszy, od którego zacząć pisać, któż zgadnie, że od ostatniego. Takiemi przykładami moglibyśmy arkusz zapisać i wyznajemy z pokorą, że nieumiemy ich rozwiązać; a bodaj nie na nas jednych kończy się liczba nieświadomych.

Niech wolno teraz nam samym podać swój wniosek:

Czy brak nam rozsądku, czy dobrych chęci?

Mamy jedno i drugie: niestaje nam umiejętności władania jedném i drugiém.

Sprawiedliwość wyznać każe, żeśmy tu spotkali obok najpoczciwszych uczuć, wiele zdrowych pojęć w czyn zamienionych lub zamienić się mających. Szkółki dźwigają się prawie wszędzie mimo tysiąca przeszkód; brak zasobów do mniejszych się liczy: bo je ofiarnicza gorliwość i z ostatków nadstarcza. Lecz brak nauczycieli wadzi nie pomału. W wielu miejscowościach sami dziedzice podjęli się téj usługi, lub przyjęli ofiarę poczciwéj młodzi wyższego usposobienia. Nie wątpimy, że i w tutejszym powiecie znajdą się wzory podobne.

Brak też wielki sekretarzy przy sędziach pokoju. Są to zwykle pismaki biurowego typu, lub hurtowi wszystkoroby do czego kto zawezwie. Pisarze gmin również z małym wyjątkiem, pojmują swe powołanie. Jednych i drugich postępowanie leży na sumieniu sędziów pokoju, którzy własną gorliwością powinni nadstarczać ich niedołęztwu i kierować ich krokiem jak własnego dziecka. A co najpilniejsza: kształćmy się sami, byśmy innych kształcić mogli.— Gdzie gorliwość obywatelska kapłanów zwróciła swą uwagę ku temu, tam lud z łatwością zrozumiał własne dobro we wspólném wszystkich; gdzie dziedzice, pojmując rzecz, wzięli się do niéj z pewnością gruntownéj rozwagi, tam lud z nimi harmonizować zaczyna. Jasna ztąd prawda, że do harmonji ogólnéj nie tak daleko jak przez mgły przerażenia patrząc zdaje się nie jednemu. Znamy miejscowości, gdzie lud był więcéj nadużywany niż gdzieindziéj, gdzie go nędza dyspensowała do występków, a wódka gasiła ostatki poczuć człowieka. Jeden gorliwy kapłan, jeden myślący dziedzic ziemski, tak wpłynęli na okolicę całą, że lud tameczny stał się głośnym ze swego przeobrażenia i za wzór służy każdemu. Fakt to nie jeden, takie fakta jak wyspy po całym kraju rozsiane.

Słyszymy często, że należy *listy nadawcze* podać włościanom jako wyraz prawa, nie proponując nawet *dobrowolnéj umowy*, na którą niema nadziei.

Wiemy, że *dobrowolna umowa* być nie może, póki niema zaufania. Lecz trzeba je zdobyć, a zdobyć sercem i czynem serdeczno - praktycznym, chrześcijańskim. Nie chodzi tu o ustępstwa zbyteczne, owszem, zgadzamy się na ocenienie gruntów, podług *maximum* prawnego. Niech lud zrozumie, jaką jest granica prawa, wówczas prawdziwie wdzięczen będzie, gdy z długu obywatelskiéj cnoty, prawną granicę taksy zniżymy do możebnéj na korzyść włościan ofiary. A zniżymy bez wahania, bośmy dowiedli i dowodzimy bez przerwy, że dbamy o dobro młódszéj braci.

Lecz i w tych ustępstwach uczmy się działać gromadnie. Dobre chęci pojedyńczo na nic się nie zdadzą, jedno ustępstwo budzi większe łaknienie na drugie i wywołuje anarchiczną drażliwość w sąsiadach dziedzicach i dziedzicami być mających. Gdy zaś we wspólnéj z włościanami naradzie, na gromadnym zjeździe, uradzimy pewną normę ustępstwa, rzecz od razu skończona z błogosławieństwem ludu i wspólną Bogu podzięką za łaskę miłości wzajemnéj. Gromadnie radząc, moglibyśmy przyjść od razu do wykupna, a zamiast pajęczych pisanin śpiszmy akt przedaży i kwestja skończona stanowczo w obec dziejów i sumienia.

W kilku miejscowościach tego powiatu sprowadzono parobków z Poznania. Dziedzice z nich, oni nawzajem radzi,—to rzecz pojęta. Mamy też sąsiednie Czechy—lud tam dobry, trzeźwy, pokrewny nam mową, wiarą i obyczajem. Przeludnienie tam wielkie, krzywdy nie dopełnimy a sobie uczynimy gwoli.

W całym już kraju pojmują moralne kwalifikacje urzędników dzisiejszego czasu. I tutaj słyszeliśmy z radością co się rozumie przez marszałka godnego przedstawiać swój ogół. Teraz pytają co zacz—z mowy, głowy i sumienia? Ma fortunę, by bez jéj zwichnięcia urzędował—to Bogu dzięki; w razie przeciwnym, uchwała powiatu daje mu tysiąc dukatów rocznie. Widzicie więc, że i tutejszy powiat idzie nowym szlakiem jako wszystkie, i jaśniéj z blizka wygląda niż go przypadkowo omglenie zdala ukazuje.

Nemezjusz Miłejko.

Królewiec, *18 listopada 1861 r.*

Cały miniony tydzień był po części dżdżysty, od dwóch dni zaś dość suto śniegu napadało. Atmosfera prawdziwie już zimowa.

Z powodu coraz bardziéj zbliżającej się pory zimowéj, dowozy z zagranicy maleją, co wszelako na targi angielskie niewywiera jeszcze właściwego wpływu. Lubo już nikt prawie o niedostateczności angielskiego urodzaju niepowątpiewa, mało jest jednak takich, co z pewną ufnością na przyszłość rachują. Jedni bowiem sądzą, że zbiór w Ameryce wypadł obficie, i że choć porta amerykańskie nie są tego roku, jak w ubiegłym pszenicą przepełnione, to za to wewnątrz kraju mają się mieścić nadzwyczajne zapasy, które to dla utrudzonego transportu nie mogą być odstawionemi. Drudzy zaś utrzymują, że gwałtownie nagromadzone do Francji massy zboża, nie znajdą dostatecznych magazynów do wczesnego ich zlokowania, i że z tego, jako też i z finansowych względów, Francja będzie zmuszoną, pewną część ze swych kolosalnych zasobów Anglji odstąpić. Twierdzenia te zyskują w Anglji coraz więcej przekonania, tak, że transakcje zawierają się tylko w zbyt ograniczonej liczbie, choć po wzmocnionych najwięcej cenach. Szczególniéj właściciele zagranicznego, a zlokowanego już zboża zachowują się do późniéjszej pory, uważając, że skoro porty Czarnego i Baltyckiego morza zamarzną, osięgną za swe ziarna sowitą cenę. Na całej też prawie wyspie przedstawiły targi dobre usposobienie, lubo pokup był tylko miernym.

Wszystkie niemal główne francuskie place są jeszcze zbożem przepełnione, z której to też przyczyny cenom nie łatwo się podnieść. Drogość gotówki także nie mało rozwój interesów tamuje.

Holenderskie targi od pewnego czasu zobojętniały, mimo, że dobre przekonanie o przyszłości wszystkich nie opuściło. Nasz plac z powodu pewnego exportu do południowych Niemiec i Norwegji, przedstawiał początkowie nieco jeszcze życia, które późniéj prawie zupełnie znikło. Że zaś dowozy wodą ustawają, a lądem zbyt mało dochodzi, ceny jakkolwiek się trzymają. Obrót interessów wszakże znacznie zeszczuplał.

Płacono na giełdzie naszéj:

	za szefel Pruski		korzec Warszawski. z doliczeniem 17% agio.			
	funt. holl.	sbr.	złp.	gr.	złp.	gr.
pszenicy jasnéj z wagą	128—134	92—105	49	29	56	21
„ ciemnéj „	128— —	90— —	48	18	—	—
„ czerwonéj „	127—132	95—100	51	9	54	—
żyta . . . . . „	117—121	57— 60	30	23	32	12
„ . . . . . . „	121—125	60— 63½	32	12	34	9
„ na odst. w listop.	— —120	—— 59	—	—	31	26
„ „ wiosenną	— —80(ragrl)	— 60	—	—	32	12
„ „ w maju i czerwcu	— —120	—— 58½	—	—	31	18
owsa na odst. wiosen.	— — 50	—— 29	—	—	15	20
grochu białego . .	— — —	63— 64	34	1	34	17
„ burego . .	— — —	—— 60	—	—	32	12
„ zielonego .	— — —	—— 87	—	—	46	29
bobu . . . , . .	— — —	—— 55	—	—	29	21
wyki	— — —	—— 39	—	—	21	2
rzepcie zimowego .	— — —	—— 75	—	—	40	15

Spirytusu 8000% Tral. z naczyniem Tal. 21.

Kursa zamian: Londyn 3 m. 200¼; Amsterdam 71 dni 101; Hamburg 9 tyg 44 2/3; Berlin 2 m. 99 1/3; 3 m. 99; Paryż 2 m. 7[illegible] 1/12.

Rubel zamienia się po sbr. 28 1/5.

Agencja Domu Nadniemeńskiego J. GOŚCICKI.

Wyczytałem w Kurjerze Wileńskim N. 65, roku 1861 sierpnia 22 i w Gazecie Warszawskiéj N. 229, 13 (25) września, lekką wzmiankę o fabryce wyrabiania massy drewniannej, do użycia jéj na papier, we wsi Polaniach w gubernji Wołyńskiéj, nie w powiecie Zasławskim ale w pow. Ostrogskim, należącej do majątku Krzywina, będącego własnością hrabiny Natalji Pawłowny Zubowej, urodzonej xiężniczki Szczerbatowej, jakowa massa miesza się z massą szmatową. Nietylko używa się drzewo sosnowe ale i inne miękkie, jakiemi są: lipa, osiczyna i t. p. Rzeczywiscie pp. Landebach i Scheutz fabrykanci papieru w miasteczku Słaucie, dziedzictwa xiążąt Sanguszkow, doświadczając niedostatku szmatów, uzyskali przywilej wyrabiania massy drewnianej i zaczęli ją wyrabiać w 1860 roku w czerwcu, z wielką korzyścią. Z nieśmiałością jasnego opisania poważam się podać do publicznej wiadomości urządzenie wspomnionej fabryki detalicznie. Z lasu wycina się drzewo długości łokci cztérech, niegrubsze cali ośmiu, niestare, zdrowe; po oczyszczeniu z kory piłują zręczną bardzo piłą w kształcie krążka, na zewnątrz zębatą, szybkim obrotem wirowym ustawioną przez pół na stole, na którym przez jednego człowieka drzewo przytrzymuje się do piłowania, na sześć calowe klocki; poczém przez drugiego człowieka te klocki siekierą obszczepują się, dwie trzaski przy jednym kancie, dla zniszczenia okrągłości; aby przy kamieniu bez obrotu klocek utrzymywał się, klocki wkładają się w maszynę po sześć sztuk na raz obok siebie przy kamieniu w kształcie młynowego, średnicy półtora łokcia, a grubości cali szesnaście, obrótem prędkim w pozycji do poziomu nie jak kamienie młynowe, ale że tak powiem grubością ustawiony na osi żelaznej, w górze od podłogi fabrycznej na łokci sześć; szatruje drewniane klocki przytrzymywane i przyciskane za pomocą szrub ruchomych w miarę starcia się zbliżają się do kamienia, massa drewniana jak mąka we młynie spada do żłobka rzeszotowego podtrzęsającego się w drugim żłobku napełnionym wodą biegącą, przepływa ryną do niżéj osadzonego żłobu, w którym cylinder sitem obity na zewnątrz obraca się, przyjmuje massę rozprowadzoną z wodą na siebie i ze środka w koniec cylindra przy osi, na której się obraca, przez otwory wyrzuca massę zawsze połączoną z wodą w biegu, na następny cylinder niżéj osadzony, obity gęściejszém sitem. Tą koleją massa przechodzi przez siedem cylindrów stopniowo obitych gęściejszemi sitkami, tak że ostatni najniżej do podłogi osadzony cylinder z przyczyny gęstości sita do wewnątrz massy niedaje; a przyjmuje się massa na dwa wałki z dwóch stron cylindra osadzone blisko, wprawione w ruch przeciwny obrótowi cylindra i takowe wałki znajdują się i przy innych cylindrach, zrzucają z siebie massę do żłobków suchych; przez co się robi sześć gatunków massy odpowiednio sitem cylindrowém, grubszej i delikatniéjszej; 4-ry gatunki massy grubszej osusza się prasą szrubową, a dwa delikatniejsze maszyną centri-fugalną używaną po cukrowarniach, wynalazku Alb Fesca w Berlinie przez obrót naczynia z massą, obitego na boki sitem, tysiąc razy na minutę. Siła wody na jeden kamień potrzebna czterdziestu koni; w Polaniach są w użyciu dwa kamienie, więc na osiemdziesiąt koni, przyczém działa na pompę potrzebnej wody wyżej opisanej a łączącej się z massą, na piłę i na maszynę do suszenia. Ze stosa kwadratowego otrzymuje się massy pudów sześćdziesiąt do osiemdziesięciu; ktoby życzył mieć większe szczegóły, za zgłoszeniem się chętnie udzielę.

Piotr Białokoz.

ROZMAITOŚCI.

— Policja hamburska pojmała niedawno i osadziła w więzieniu za kradzież pewną służącą, która przez lat dziewięć przed tém pełniła obowiązki kobiece w różnych domach Hamburga. Pokazało się nakoniec, iż owa służąca była przebranym mężczyzną, którego snadź ważna ja-

kaś okoliczność popchnęła do chwycenia się téj maskarady. Powierzchowność i sposób postępowania przestępcy były bardzo na rękę do odegrania przyjętéj roli, tak że rozeznać go było prawie niepodobna. Jeden z policjantów, przypatrując się pilno pojmańcowi w czasie badania, dostrzegł na jego brodzie lekkie ślady zarostu, i to naprowadziło na trop odkrycia.

— Pamiętają zapewnie czytelnicy, iż bej tunetański dał swym poddanym konstytucję tak liberalną, że ta w niejedném państewku Europy mogłaby niepomału się przydać na użytek. Teraz otrzymane drogą prywatną doniesienie z Aleksandrji twierdzi, iż wice król Egiptu zniósł karę cielesną w wojsku i na flocie. Niewiemy, jak dalece jest wiarogodną ta wiadomość; ale już samo krążenie takiéj myśli w staréj dziedzinie Faraonów, jest symptomatem znaczącym. Rozpatrując się w takich faktach, niepodobna niepotrącić myślą o zuchwałą przepowiednię, że jak po zejściu z widowni Azji, zajęła jéj miejsce Europa, tak kiedyś, kiedyś po Europie i Ameryce wystąpi na pole działania Afryka... „Quis scit co za górą?"

— W Berlinie wyszedł pierwszy tom dzieła znanego Gustawa Rascha p. t. „Nowe Włochy." Treścią jego są wypadki zaszłe na półwyśpie w roku przeszłym, od przygotowań do wypłynięcia wojsk Garibaldiego z Genui i Livurno, do wzięcia Kapui. Dzienniki niemieckie wysoce chwalą tę książkę.

— W Dreźnie od niejakiego czasu wychodzi słownik bibljograficzny rzadkich i kosztownych książek p. t. „Trésor des livres rares et precieux," którego pracowitym autorem jest p, Grässe. Dwa wydane już tomy obejmują przedmioty do litery F. Przeszło sto tysięcy tytułów i opisów rzadkich, cudownych i poszukiwanych, dzieł i wydań zbytkownych, oraz znaki do poznania ich wartości i edycji rzeczywistéj, stanowią bogatą treść tych dwóch woluminów. W ośmiu tomach ma się pomieścić cały alfabet.

— Dziennik „Adriatic" donosi, że w Rawennie było niedawno mocne trzęsienie ziemi, które trwało trzy sekundy. Kopuła kościoła św. Marka w tém mieście została znacznie uszkodzoną. Podziemne wstrząśnienia dały się jednocześnie uczuć i w innych sąsiednich miastach Romanji, mianowicie w Forli, gdzie kilka domów zostało nadwerężonych i obrazy ze ścian pospadały. W Bolonji i Wenecji było także trzęsienie ziemi, ale bardzo słabe.

— We Francji otrzymuje pensję w obecnéj chwili 163,212 osób; ogólna summa rozchodów na ten przedmiot wynosi 73,279,350 franków rocznie. Z téj summy marszałek Pelissier pobiera 160,000 fr.

— W Anglji coraz więcéj poczynają się upowszechniać posadzki z kauczuku i drzewa korkowego, połączonych w ten sposób, że nieulegają wpływowi najrozmaitszych temperatur. Korytarze w izbie niższéj parlamentu, wiele biur bankierskich, przepyszna czytelnia w muzeum brytańskiém, mają już taką posadzkę, która posiada tę wielką zaletę, że przytłumia odgłos kroków, utrzymuje nogi zawsze w jednakowém wolném cieple, i niedozwala gnieździć się robactwu. W miejscach gdzie potrzebna cisza, takie posadzki są wielce pożądane.

— Znany inżynier M. Stephenson przedstawił rządowi angielskiemu projekt połączenia telegrafem podwodnym Wielkiéj Brytanji z Indjami przez Maltę, Egipt i Suez. Wiadomo że kommunikacja aż do Aleksandrji jest już gotową; chodzi więc tylko o poprowadzenie jéj daléj, tam właśnie gdzie się nieudało przeciągnąć telegrafu przez morze Czerwone aż do brzegów Indji. Stephenson wspólnie z towatrzystwem chętnych akcjonarjuszów, na których nigdy między synami Albionu niezbywa, przedsiębierze na własne ryzyko przeprowadzenie nowéj liny podwodnéj za 36,000 f. st. wynagrodzenia rządowego.

— Według doniesienia gazety „Siécle", dnia 9 października bieżącego 1861 roku, odbyło się w Barcelonie w Hiszpanji, całopalenie dzienników, przeglądów i książek pomówionych o herezję rozumowania. O godzinie 11 rano na placu publicznym, gdzie zazwyczaj karzą zbrodniarzów umieszczono na stosie z rozkazu biskupa barcelońskiego trzysta tomów i broszur zarażonych niebezpieczném mędrkowaniem, a pochwyconych u jednego z miejscowych wydawców. Na czele procesji autodafé szedł ksiądz w szatach obrzędowych, mając w jednéj ręce krzyż a w drugiéj zapaloną pochodnię. Tuż za nim postępował notarjusz i pisarz, którzy powinni byli przeczytać wyrok, oraz urzędnik komory celnéj. Trzej mozos rozniecali ogień pod stosem. Gdy płomień pochłonął skazane pisma, ksiądz ze swymi akolitami udał się napowrót do domu; Wydawca dzieł spalonych zbliżył się do gasnącego stosu, wziął garść popiołu na pamiątkę po trzechset tomach i odszedł także do domu. Wrzask ogromnéj ciżby zgromadzonego ludu długo ścigał powracających głosem: „precz z inkwizycją"! Po chwiil wszystko szło znowu dawnym trybem

— „W Mechanics Magazine" umieszczono następujące szczegóły o włosach ludzkich, jako materjale do fabrykacji rozmaitych tkanin sukna żeglarskiego, kaszkietów wojskowych i t. d. Ze wszystkich części świata otrzymuje się na ten przedmiot od 50000 do 100,000 bel włosów ludzkich. Produkta manchesterskie zamieniane bywają w Niemczech na długie włosy, których funt sprzedaje się w Londynie po 4 gwineje. Odpadki pochodzące od frejera i cyrulików ze strzyżenia, płacą się za tonn po 3 do 5 liwrów.

— Hr. Aleksander Mniszech, urodzony i wychowany w Wiedniu, będący tamże radcą namiestnictwa i wskazywany przez niektórych jako kandydat na namiestnika Galicji, wziąwszy przed kilku miesiącami urlop i wyjechawszy za granicę został zakonnikiem we Francji.

— W pamiętnikach pośmiertnych zeszłego xięcia Adama Żagiella marszałka powiatu Wiłkomierskiego znajdujemy następujący opis ciekawego fizjologicznego zjawiska:

„W roku 1784 w Litwie w województwie Wileńskiém w powiecie Wiłkomierskim w parafji Żmujdeckiéj w majątku Dejunach WW. Syrwidów, poddanka ich we wsi Dejunach urodzona, na imie Marjanna Parykajcia, jak zachorowała mając lat 12, tak aż do lat ośmnastu a to jest przez lat sześć obłóżnie chorując nic nie jadła ani piła; mimo to w przeciągu swej choroby co rok z należytym przygotowaniem spowiadała się i kommunikowała, oczém z księgi metrycznej kościoła Żmujdeckiego pod N. 8 za r. 1784—1827 wyjęta upewnia wiadomość następna:

„W roku 1784, z rozkazu JO. Xięcia Massalskiego Biskupa Wileńskiego gdy byłem zesłany dla doświadczenia na imie Marjanny Parykajcia w majętności Dejunach poddanki państwa Syrwidów strażników Wiłkomierskich, która zachorowała lat mając 12 i aż do lat 18, to jest przez lat sześć obłóżnie chorując ani jadła ani piła żadnej rzeczy, a czasu przeciągu téj choroby swojéj co rok z należytym się przygotowaniem spowiadała i kommunikowała.

„Czyniąc tedy zadość woli JO. xięcia pasterza kazałem oną z wioski przenieść z łóżkiem do dworu państwa Syrwidów, gdzie jako ja sam tak i państwo Syrwidowie nic odstępnie, we dnie i w nocy, przez trzy tygodnie pilnując, w niczym nie mogliśmy doświadczyć; gdyż nigdy, ani pragnęła pić ani łaknęła jeść. Nawet kazałem co drugi dzień odmieniać bieliznę, na łóżku i na niéj samej, żadnego naturalnego exkramentu nie było. A tak ciężko chorowała przez lat 6, że ani usiąść, ani się obrócić swoją mocą nie mogła; w roku siódmym wstała, i chodziła o swojéj mocy, ale bardzo słabe siły miała, jednak nie jadła, ani z chleba, ani z mięsiwa, tylko od próżności żołądka, czyli czczości samej i to bardzo mało używała. Tego dzieła całego świadkami są: 1-mo ja sam, który ex oficio miałem nakaz pilnowania i doświadczenia, x. Jan Antoni Wojciechowski pleban Żmujdecki; 2-do, x. Andrzej Omieciński vice-pleban Żmujdecki; 3-tio, WW. panowie Syrwidowie panowie téj poddanki; 4-to, cała wioska w której ona chorowała przez lat sześć obłóżnie. Jeśliby komu tego potrzeba było, moglibyśmy wszyscy, juramentem potwierdzić, że tak aktualnie było.

Po tém sam autor pamiętników dodaje. „Ludzie z parafji kurklewskiéj i z innych różnych wielu parafjów, nie tylko z pobliższych, lecz i z odleglejszych w mnogiéj liczbie zgromadzali się, niemal każdodziennie, dla oglądania tych dziwów. Pomiędzy innemi Adam i Marjanna z Zabiełłow hrabiowie Platerowie jenerałowie adjutanci jego królewskiéj mości marszałkowie powiatu Oniksztyńskiego z czterma synami swojemi: Antonim, Krzysztofem, Tadeuszem i Ferdynandem oraz z córką Anną na potém xiężną Giedrojciową marszałkową Wileńską, pospół z sąsiadami, w liczbie których i ja Adam xiąże Michajłowicz Żagiell marszałek powiatu Wiłkomierskiego znajdowałem się osobiście; oglądaliśmy to wszystko naocznie, z pilną uwagą i zastanowieniem się, o czém pleban Żmujdecki xiądz Jan Wójciechowski opisuje. Zatém aby też wiedziała następność, na co owocześnie tysiące ludzi różnego stanu, oraz różnych wyznań, płci i wieku z różnych stron zgromadzonych oglądało, tak jako naoczny świadek, dla zachowania i nadal, owej dziwnej w nastaniu pamiątki do takowego dziełka historją zwyż opisanego zdarzenia umieszczam."

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Handel miasta portowego Rygi w pierwszych półroczach trzech lat ostatnich przedstawia następujące cyfry. Liczba okrętów przybyłych w ciągu półrocza do portu ryzkiego w r. 1859 wynosiła 938; w 1860 r. 1120; w 1861 r. 852. Wyszłych z portu okrętów w 1859 r. było 609; w 1860 r. 868; w 1861 r. 651. Liczba strug spławionych Dźwiną w r. 1859 doszła 790; w 1860 r. 527; w 1861 r. 545. Wartość półrocznego wywozu w r. 1859 wynosiła 9,434,789 rub.; w 1860 r. 14,100,000; w 1861 r. 8,761,885 rub. W r. 1859 wywieziono lnu i pakuł 470,593 pudy; w 1860 r. 1,235,293 p.; w 1861 r. 637,927 pudów. Żyta w r. 1859 wywieziono 31,586 czetw.; r. w 1860 193,939; w 1861 r. 83,989 czetw. Owsa wysłano w 1859 r. 319,640 sr.; w 1860 r. 331,845; w 1861 r. 57,056 czetw. Jęczmienia wyprawiono w 1859 r. 9,030 czetw.; w 1860 r. 79,764; w 1861 r. 68,992. Najwięcéj produktów wysłano do Anglji, dokąd w r. 1861 poszło na wartość 8,392,963 rub. Daléj idzie Hollandja, dokąd wyprawiono na 2,030,212; Francja otrzymała na 1,040,133 a nakoniec Belgja na 904,019 rub. sr. Najmniéj przedmiotów z portu ryzkiego otrzymała Ameryka w r. bowiem 1860 tylko na 2,751 rs.; w latach zaś 1859 i 1861 nic zgoła nieposzło do Ameryki.

— Piszą z Kijowa:—Jako interesującą nowość kommunikujemy wam, że angielski fabrykant machin i narzędzi rolniczych p. Harret zamówił świeżo w Kijowie p. Kaczyńskiego na swojego komisanta, za którego pośrednictwem można będzie załatwiać interesa z fabryką p. Harreta. Oprócz wszelkich zwyczajnych machin i narzędzi ulepszonych, p. Harret ofiaruje naszym ziemianom pługi parowe, żniwiarki poruszające się za pomocą pary, młynki parowe do kruszenia kości w cukrowarniach i tym podobne liczne osobliwości, których ani oko ukraińskiego rolnika widziało, ani ucho słyszało!— Pan Turasewicz, którego fabryka machin od r: 1858 istniała w Łubnach, a w bieżącym przeniesioną została do Kozielca, urządził także niedawno dom komisowy w Kijowie za pośrednictwem p. Bruna. P. Turasewicz niema ani pługów parowych, ani młynków, wszystkie jego machiny bezwątpienia niemogą iść o lepszą z harretowskiemi; ale za to jakoś bliższe naszéj kultury i bardziéj są na rękę niebogatemu rolnictwu Ukrainy.— Żeby nie pominąć z tego rodzaju zakładów wspomnę jeszcze, że p. Felch otwari tu nową lejarnię, w któréj wyrabiają się rozmaite przedmioty metalowe, używane w rolnictwie, a zwłaszcza w cukrowarniach.

— „Syon" donosi, że w Poznańskiéj szkole realnéj, zatwierdzony został na nauczycielstwie języków i nauk przyrodzonych jeden z pomiędzy Izraelitów. W tejże szkole, dla uczniów wyznania mojżeszowego, ustanowiono osobnego nauczyciela religji z prawem głosu w radzie pedagogicznéj.

— Mińsk *4 sierpnia 1861 r.*

— Dnia 18 i 27 października poświęcone w Mińsku zostały modłom żałobnym po zeszłym w Bogu, znakomitym w kościele Bożym mężu, Metropolicie kościołów Katolickich w Królestwie Polskiém, Arcybiskupie Archidiecezji Warszawskiéj, śp: ks. Melchiorze Antonim Fiałkowskim. Tłum pobożny, z mieszkańców miasta i z obywateli z powiatów przybyłych licznie zebrany, d. 18 paździer. przepełniał Katedralną świątynię. Diecezalny Biskup JW. Ks. Wojtkiewicz, w assystencji kapituły i kleru, celebrował temu żałobnemu obchodowi. Przystrojenie świątyni było okazałe, bo nawet galerja pod sklepieniem cały kościoł okrążająca była illuminowaną. Czerwona trumna na znaczném wzniesieniu umieszczona, i dwie chorągwie czerwone, po nad trumną w kształcie krzyża unoszące się, stratę jednego z książąt Apostolskiéj Stolicy wiernym ogłaszały. (1). Kirem pokryte ściany świątyni,— niezliczone światła, lud klęczący i kornie modląy się — wszystko to razem, wzruszającém, uroczystém acz smutném uczuciem wszystkich przejmowało. Każdy tu wierzył, że dusza tego prawdziwego człowieka i arcykapłana spoczęła w pokoju, a każdy jednak błagał za nią Pana, aby w pokoju spoczęła.

Podobneż nabożeństwo, chociaż z mniejszą wystawnością, odprawiło się w dniu 27 paździer. w kościele OO. Bernardynów, za duszę tegoż Arcypasterza. Tu celebrował Ks. Exprowincjał Szukiewicz, w assystencji prałata i wizytatora Ks. Wiszniowskiego, oraz Ks. gwardijana klasztoru i Choru miejscowych zakonnych kapłanów.

(1). Metropolici Katoliccy w Cesarstwie Rossyjskiém i w Królestwie Polskiém, przywilejem Stolicy apostolskiéj, uważają się w stopniu godności Kardynalskiéj, i obowiązani są nosić szaty, togi, peleryny i birecikі biskupie, nie fioletowego, ale pąsowego Kardynalskiego koloru.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Канцелярія г. начальника Виленской губерніи объявляетъ о выѣздѣ за границу оставившаго подданство Россіи Французскаго подданнаго Александра Обри. (736)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Kancellarja p. naczelnika gubernji Wileńskiéj ogłasza o zamiarze wyjechania za granicę Francuzkiego poddannego Aleksandra Aubrego. (736)

3. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его 10 августа сего 1861 г. состоявшагося, на удовлетвореніе безспорныхъ долговъ дворянъ Станислава и Франца Хомскихъ: а) наслѣдникамъ дворянки Александры Шкленниковой по заемному письму 21 р. съ процентами; б) дворянину Казимиру Ближеевичу по роспискѣ 20 р. и в) дворянину Григорію Закржевскому остальныхъ отъ уплоченнаго капитала 150 р. процентовъ 34 руб. 50 к., подвержены въ публичную продажу принадлежащія имъ, Хомскимъ, 6/8 частей фольварка Новополе, Ошмянскаго уѣзда въ 1-мъ станѣ состоящаго, заключающаго земли 10 десят., оцѣненнаго по десяти-лѣтней сложности средняго чистаго тодоваго дохода 90 руб. сер., и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи Ошмянскаго уѣзднаго суда срокъ торгамъ 17 числа ноября мѣсяца сего 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ оныхъ чрезъ три дня переторжкою; желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя въ упомянутомъ уѣздномъ судѣ. Октября 16 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецолдъ.*
Секретарь *Комаръ.*
Столоначальникъ *Кодзъ.* (704)

3. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его 7 августа сего г. состоявшагося, на удовлетвореніе претензіи дворянки Варвары Подольщицовой къ Ивану Яцынѣ по сохранной роспискѣ въ 700 р. сер. простираемой, подвержена въ публичную продажу половина фольварка Невѣры, Вилейскаго уѣзда во 2 станѣ состоящаго, принадлежащая упомянутому Ивану Яцынѣ, заключающаго земли 41 десятину, оцѣненная 210 р., и для произведенія таковой продажи назначенъ въ присутствіи Вилейскаго уѣзднаго суда срокъ торгамъ 17 числа ноября мѣсяца сего 1861 г., съ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою; желающіе разсматривать бумаги, относящіяся къ этой публикаціи и продажѣ, могутъ найти оныя въ упомянутомъ уѣздномъ судѣ. Октября 6 дня 1861 года.

Совѣтникъ *Гецолдъ.*
Секретарь *Комаръ.*
Столоначальникъ *Кодзъ.* (691)

3. Супруга генералъ-маіоръ Констанція Өеодоровна фонъ *Минквицъ* съ служанкою Елисаветою-Амаліею Карлсонъ и супруга полковника Ливинія Фортунатовна *Суркова* отправляются за границу. (686)

3. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia d. 10 sierpnia 1861 r. nastałego, na zaspokojenie długów niezaprzeczonych szlachty Stanisława i Franciszka Chomskich: a) spadkobiercom szlachcianki Aleksandry Szklennikowéj za obligiem 21 rubli z procentami, b) szlachcicowi Kazimierzowi Bliżejewiczowi za rewersem 20 rub. i c) szlachcicowi Grzegorzowi Zakrzewskiemu pozostałych po spłaceniu kapitału 150 rub. procentów 34 rub. 50 kop., wystawiona zostaje na publiczną przedaż należąca do tychże Chomskich 6/8 części folw. Nowopole, w Oszmiańskim powiecie w 1-m stanie położonego, zawierającego ziemi 10 dziesięcin, ocenionego w stosunku dziesięcioletnim średniego czystego rocznego dochodu 90 rub. sr., i dla uskutecznienia téj przedaży, w Oszmiańskim sądzie powiatowym będzie się odbywał targ d. 17 listopada ter. 1861 r., od godz. 11 z rana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj przedaży i publikacji tyczące się, mogą je widzieć w owym sądzie powiatowym. Dnia 16 października 1861 r.

Radzca *Giecold.*
Sekretarz *Komar.*
Nacz. Stołu *Kodź.* (704)

3. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek postanowienia jego, w dniu 7 sierpnia ter. r. nastałego, na zaspokojenie pretensji szlachcianki Barbary Podolszczycowéj do Jana Jacyny za rewersem schowczym na 700 rub. sr. roszczonéj, wystawiona zostaje na publiczną przedaż połowa folwarku Niewiery w Wilejskim powiecie w 2-m stanie położonego, należąca do rzeczonego Jana Jacyny, zawierająca ziemi 41 dziesięcinę, oceniona na 210 rubli, i dla uskutecznienia téj przedaży, w Wilejskim sądzie powiatowym będzie się odbywał targ d. 17 listopada ter. 1861 r., od godz. 11 z rana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj przedaży i publikacji tyczące się, mogą je znaleźć w rzeczonym sądzie powiatowym. Dnia 6 października 1861 r.

Radca *Giecold.*
Sekretarz *Komar.*
Nacz. Stołu *Kodź.* (691)

3. Jenerał-majorowa Konstancja von *Minkwitz* ze służącą Elżbietą-Amalją Karlson, oraz półkownikowa Liwinja *Surkowa* wyjeżdżają za granicę. (687)

W 78 N-rze Kurjera Wil. wspomniano o rozporządzeniach testamentowych ś. p. Mikołaja URBANOWICZA, między któremi wymieniono zapisy: summy 4,850 rub. dla *krewnych* i innych osób i 500 rub. dla biednych *wdów*, według rozporządzenia i uwagi mojéj.

Wiadomość o pozostawieniu tak znacznego funduszu przez.... ż e b r a k a, powtórzona w dziennikach rossyjskich i polskich, wywołała liczne do mnie odezwy osób noszących nazwisko zmarłego, (a może i jego krewnych), przekonanych że jestem Exekutorem całego rozporządzenia testamentowego, oraz ciągłe zgłaszania się ubogich wdów o udzielenie wsparcia z owéj summy 500 rub. Poczytuję przeto za obowiązek, zawiadomić niniejszém osoby interesowane:

1. Że w testamencie ś. p. Mikołaja *Urbanowicza*, złożonym w Izbie cywilnéj Wil. dla zaaktykowania, wyszczególniono: komu mianowicie i wiele nieboszczyk zapisał, o czém każdemu z otrzymujących legaty już to jest wiadomém.

2. Że Exekutorem całego testamentu jest p. Ludwik *Bauman*, b. Burmistrz Wil., mieszkający w m. Wilnie, we własnym domie.

3. Że owa summa 500 r. *dla wdów*, z powodu niedopełnienia jeszcze prawnych formalności i nieściągnienia kapitału z banku, n i e z o s t a ł a m n i e d o t y c h c z a s w y d a n ą.

4. I nakoniec, że wdowy mające otrzymać wsparcie z owéj summy, zostały już dawno przezemnie wybrane i o tém zawiadomione; nowe zatém w tym względzie żądania osób chociaż rzeczywiście potrzebujących (niedolą dotkniętych) ale jako spóźnione, z żalem moim muszą zostać bez skutku. Wilno dnia 15 listopada 1861 r.

Juljan *Titius.*

Wizerunki znakomitosci krajowych i zagranicznych w kształcie biletów wizytowych, ciągle w znacznej ilości utrzymują się w księgarni *M. Orgelbranda* w Wilnie i po 50 k. sprzedają. Cena w drukowanym katalogu mylnie po 60 k. podana, niniejszém się prostuje. **Widoki** *steroskopowe, zwyczajne* i *transparentowe*, taż księgarnia posiada; szczególnie odznaczają się **widoki Wilna i okolic jego**, po 75 k. (762)

PRZEDAJE SIĘ do publicznéj wiadomości, iż począwszy od 10 stycznia roku 1862 wypuszczać się będą, we trzy i sześcioletnią dzierżawę folwarki hrabstwa Birżańskiego i Sołomieskiego bez pańszczyzny położonych w gub. Kowieńskiéj powiecie Poniewieżskim, Obywatele życzący wziąść takowe folwarki, (których będzie w ogóle do trzydziestu) w dzierżawę, zechcą przybyć zaraz po terminie wyż oznaczonym do miasteczka Birż dla zainformowania się i ułożenia co do warunków, wyciągów i prawa arędownego, u tamecznego administratora wielmożnego Hejnisza głównego plenipotenta hrabiego Jana Tyszkiewicza. 1. (761)

1. Przedaje się z wolnéj ręki majątek MALINÓWKA o półtory mili od Mińska położony, zawierający 17 chat włościan rolników, obszaru 46 włok, w liczbie téj 20 włok lasów budowlowego i opałowego; bliższa wiadomość u właściciela, obywatela Walerjana Bucewicza, mieszkającego w Mińsku w domu własnym. (758)

1. W niedzielę t. j. 12 listopada r. b. w przejściu wieczorem przez ulicę Wileńską zabłąkał się bardzo mały piesek biały z kasztanowatemi plamami nie młody, ślepy na jedno oko nazwiskiem *Psiapsia.* Łaskawy znalazca raczy odnieść niniejszego pieska do domu Bohdziewicza przy ulicy Trockiéj oddać go stróżowi miejscowemu, za co otrzyma sowitą nagrodę. (760)

2. Nakładem księgarni J. *Krasnosielskiego* w Wilnie wyszło dziełko PERŁA UKRYTA, obraz dramatyczny przez kardynała Wisemana. Cena kop. 60. (747)

ОБЪЯВЛЕНІЕ.

1. Густавъ Яковлевичъ *Адельсонъ*, симъ доводитъ до свѣдѣнія, что послѣ окончанія земляныхъ работъ С. Петербургско-Варшавской желѣзной дороги, имѣетъ къ продажѣ: 1) кирпичные заводы съ разными на оныхъ постройками; 2) наличный жженный кирпичъ хорошаго качества; 3) разное желѣзо и инструменты деревянные и желѣзные; 4) разнаго рода строенія по пунктамъ вблизи линіи желѣзной дороги и 5) двѣ паровыя машины для пиловки дерева. Желающіе купить поименованные предметы благоволятъ явиться въ главную мою контору въ г. Вильно на Зарѣчьи домъ Ясевича. Продажа начнется 25 ноября сего 1861 г. (757)

OGŁOSZENIE.

1. Gustaw *Adelson* niniejszém ogłasza, że po ukończeniu robot ziemnych na St. Petersbursko-Warszawskiéj drodze żelaznéj, ma do sprzedania: 1) cegielnie z różnem zabudowaniem i urządzeniem; 2) gotową cegłę wypaloną dobrego gatunku; 3) rozmaite żelastwa i narzędzia drewniane i żelazne; 4) różnego rodzaju budynki w pobliżu linji kolei żelaznéj i 5) dwie machiny parowe do piłowania drzewa. Życzący kupić pomienione rzeczy, zechcą przybyć do mojego kantoru głównego w m. Wilnie na Zarzeczu w domu Jasiewicza. Przedaż rozpocznie się dnia 25 listopada 1861 r. (757)

DOKŁADNIE obeznany z naukami elementarnemi, szuka miejsca nauczyciela szkółki włościańskiéj. O warunkach umowy dowiedzieć się można u p. Grudzińskiéj w domie Milwidów *przy zaułku Ś-go Jakóba.* 1. (754)

1. Potrzebną jest BONA francuzka do dziewczynki, jeśli się takowa znajduje, proszę o zgłoszenie się do domu Karpowicza przy ulicy Rudnickiéj, pierwsze wschody na lewo. (755)

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 13-го по 16-ое ноября.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ. Герцогъ де Монтебелло французскій посланникъ съ сыномъ Фердинандомъ. Секретарь посольства баронъ Боде. Пом.: Хондзынскій. Грабовскій. Важинскій. Бениславскій. генералы: Малаховскій. Полюбинъ. поруч. Войцѣховскій. Ясюкевичъ. подпоруч. Лещинскій. Гальяръ. Леманъ. Сухомлыновъ. Вильгоцкій. Бибрахъ. Крживицкій. г-жа Скита.

Въ разныхъ домахъ:

Въ д. Монтвиллы: мировой посред. Борткевичъ. пом. О. Галко съ женою Амеліею.— Въ д. Пузыны: мировой посред. К. Домейко. С. Ромеръ. Б. Гедройцъ. — Въ д Гордона: подпоруч. Ольшевскій. пом. Бр. Помарнацкій.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 13-го по 16-ое ноября.

Герцогъ де Монтебелло французскій посланникъ съ сыномъ Фердинандомъ. Секретарь посольства баронъ Боде. Князья Богусл. и Ант. Радзивиллы. Князь Матвѣй Радзивиллъ. Ген. Малаховскій. Крживицкій. Хондзынскій. Янковскій. Опперманъ. генер. Полюбинъ. Лещинскій. Гальяръ. Ө. Иллаковичъ. С. Ромеръ. М. Скаржинскій. Р. Пилецкій. Отст. поруч. М. Узембло. Осипъ и Өома Кмита. Н. Бениславскій. штабсъ-кап. фонъ-деръ-Остенъ-Сакенъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 9-go do 13-go listopada.

HOTEL NISZKOWSKI. Duc de Montebello poseł francuzki z synem Ferdynandem. Sekretarz ambassady baron Bode. Ob.: Chądzyński. Grabowski. Ważyński. Benisławski. jenerałowie: Małachowski. Polubin. porucz. Wojciechowski. Jasiukiewicz. podpor. Leszczyński. Galjar. Leman. Suchomłynow. Wilgocki. Bibrach. Krzywicki. pani Skita.

W różnych domach:

W d. Montwiłły: Sędzia pojednawczy Bortkiewicz. ob. J. Hałko z żoną Amelją.—W d. Puzyny: sędzia pojednaw. K. Domejko. S. Romer. W. Giedrojć.—W d. Gordona: podporucz. Olszewski. Ob. Bron. Pomarnacki.

Wyjechali z Wilna, od 13-go do 16-go listopada.

Duc de Montebello poseł francuzki z synem Ferdynandem. Sekretarz ambassady baron Bode. Bogusław i Antoni książęta Radziwiłłowie. Maciéj książę Radziwiłł. jen. Małachowski. Krzywicki. Chądzyński. Jankowski. Opperman. jen. Polubin. Leszczyński. Galjar. T. Iłłakowicz. S. Romer. F. Skarżyński. R. Pilecki. Dymis. porucz. M. Uziembło. Józ. i Tom. Kmita. N. Benisławski. sztabs-kap. von-der-Osten-Sacken.

Печатать позволяется. Вильно, 16 Ноября 1861 г. — Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ.*

W drukarni A. H. Kirkora.